

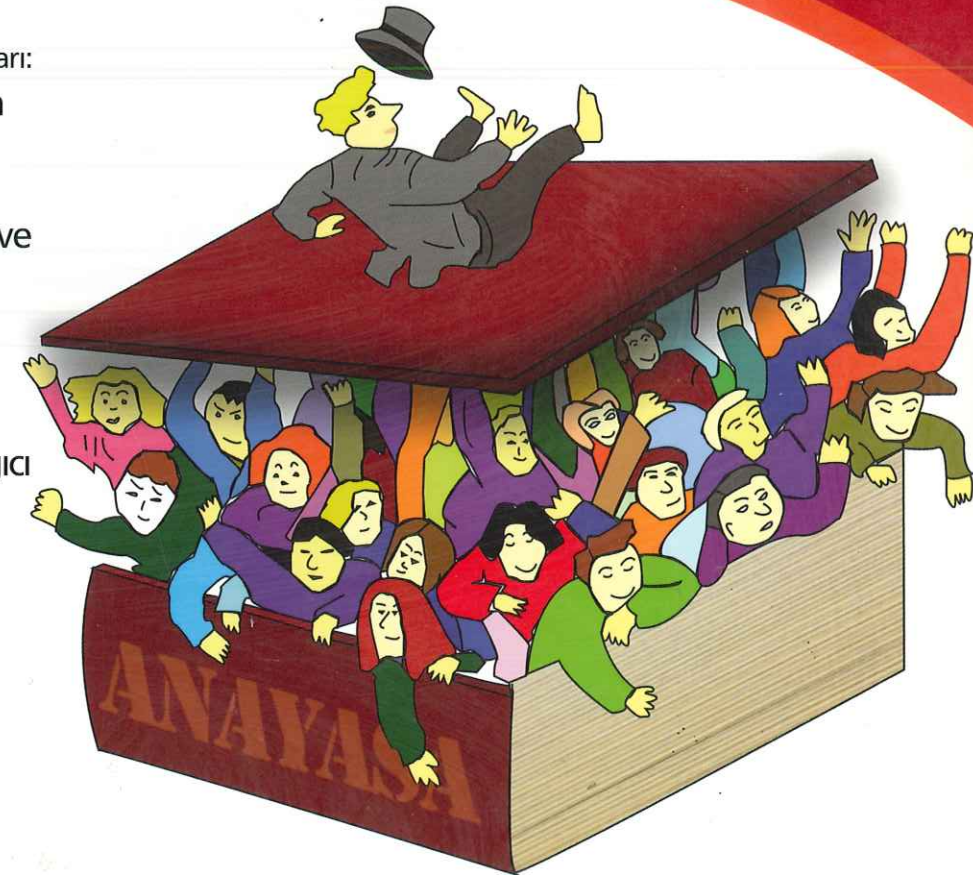
KAMU'DA SOSYAL POLİTİKA

Cilt/Vol: 2 • Sayı/No: 3 • 2007

ISSN:1306-8334

KAMU'DA
SOSYAL POLİTİKA

- > Türkiye'de Anayasa Hareketlerinin Temel Sorunları: Tahrip Edilmiş Zeminin Yeniden İnşası
- > Anayasa Değişiklikleri ve Tartışmaları
- > 22 Temmuz: Elitlerin Değişimi İçin Yeni Bir Sürecin Başlangıcı
- > Son Seçimler, Medya ve Kamuoyu Araştırmaları
- > Muhafazakarlık ve 2007 Genel Seçimleri



KAMU'DA
SOSYAL POLİTİKA Memur-Sen'in Bilimsel, Akademik ve Sosyal Hayata Katkısıdır.

Cilt/Vol: 2 • Sayı/No: 3 • 2007

Anayasa Değişiklikleri ve Tartış

KAMU'DA SOSYAL POLİTİKA

Editör

Prof.Dr. M. Naci Bostancı

Yayın Kurulu

Yrd.Doç.Dr. Cengiz Anık (Gazi Üniversitesi)
Yrd.Doç.Dr. Hüseyin Demirtola (Gazi Üniversitesi)
Dr. Cenk Pala

Danışma Kurulu

Prof.Dr. A.Gönül Akçamete (Ankara Üniversitesi)
Doç.Dr. Oya Akgönenç (Ufuk Üniversitesi)
Prof.Dr. Hikmet Akgül (Ankara Üniversitesi)
Prof.Dr. Yasin Aktay (Selçuk Üniversitesi)
Prof.Dr. Yusuf Alper (Uludağ Üniversitesi)
Prof.Dr. Kadir Arıcı (Gazi Üniversitesi)
Prof.Dr. Mustafa Aydın (Ekonomi ve Teknoloji Ü.)
Prof.Dr. Mustafa Aykaç (Marmara Üniversitesi)
Prof.Dr. Eyüp Bedir (Gazi Üniversitesi)
Prof.Dr. Ömer Çaha (Fatih Üniversitesi)
Prof.Dr. Gülcan Eraktan (Ankara Üniversitesi)
Prof.Dr. Kemal Görmez (Gazi Üniversitesi)
Doç.Dr. Nevzat Güldiken (Cumhuriyet Üniversitesi)
Prof.Dr. Birgül A.Güler (Ankara Üniversitesi)
Prof.Dr. Nurettin Güz (Gazi Üniversitesi)
Prof.Dr. S. Rıdvan Karluk (Anadolu Üniversitesi)
Doç.Dr. Cem Kılıç (Gazi Üniversitesi)
Doç.Dr. Mustafa Ökmen (Celal Bayar Üniversitesi)
Prof.Dr. Şerife Türcan Özsuca (Ankara Üniversitesi)
Prof.Dr. Ali Seyyar (Sakarya Üniversitesi)
Prof.Dr. Mümtaz'er Türköne (Gazi Üniversitesi)
Prof.Dr. Mustafa Özcan Ültanır (Ankara Üniversitesi)
Doç.Dr. Türel Yılmaz (Gazi Üniversitesi)
Doç.Dr. Fatih Yüksel (Gaziosmanpaşa Üniversitesi)
Doç.Dr. Oğul Zengingönül (Dokuz Eylül Üniversitesi)

Memur-Sen Adına Sahibi
Dr. Ahmet Aksu

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Adem Solmaz

Genel Yayın Koordinatörü
Recep Ekmekçi

Bilimsel makaleler ile ilgili
tüm soru ve yazışmalarınız için;
Recep Ekmekçi e-mail:
ekmekcirecep@hotmail.com

Yayın İdare Merkezi :
Memur-Sen

Strazburg Cad. No:44/12
Sıhhiye/ANKARA
Tel : (0312) 230 09 72-73 230 48 98
Bürocell: (0533) 657 97 03-04
Faks: (0312) 230 39 89
www.memursen.org.tr
e-mail: memursen@memursen.org.tr

Grafik Tasarım & Baskı
Öncü Basımevi: 0.312 384 31 20
Kazım Karabekir Cad.
Ali Kabakçı İşhanı 85/10
İskitler - Ankara
25 Kasım 2007

Yayın Periyodu :
Yılda 4 sayı yayınlanır.

Yayın Türü :
Yerel Süreli / Ücretsiz Dağıtılır.

GENEL BİLGİLER

Kamu'da Sosyal Politika Dergisi; çalışma hayatı, ekonomi, sosyal politika ve iş hukuku alanlarındaki makale, inceleme, rapor ve sosyal gündemi belirleyen güncel konuları yayınlayan ulusal ve uluslararası tüm kurum ve personele ulaşmayı hedefleyen bilimsel, akademik dergidir. Derginin yayın dili Türkçe'dir.

Dergi yayınladığı makalelerde konu ile ilgili en yüksek etik ve bilimsel standartlarda olması ve ticari kaygılarda olmaması şartını gözetmektedir.

Editör ve yayıncı, reklam amacı ile verilen ticari ürünlerin özellikleri ve açıklamaları konusunda hiçbir garanti vermemekte ve sorumluluk kabul etmemektedir.

Yayınlamak için gönderilen makalelerin daha önce başka bir yerde yayınlanmamış veya yayınlanmak üzere gönderilmemiş olması gerekir. Eğer makalede daha önce yayınlanmış; alıntı yazı, tablo, resim vs. mevcut ise makale yazarı, yayın hakkı sahibi ve yazarlarından yazılı izin almak ve bunu makalede belirtmek zorundadır.

Bilimsel toplantılarda sunulan özetler, makalede belirtilmesi koşulu ile kabul edilir.

Dergiye gönderilen makale bilimsel esaslara uygun ise, editör ve en az yurtiçi-yurtdışı üç danışmanın incelemesinden geçip, gerek görüldüğü takdirde, istenen değişiklikler yazarlarca yapıldıktan sonra yayınlanır.

Makale yayınlanmak üzere dergiye gönderildikten sonra yazarlardan hiçbiri, tüm yazarların yazılı izni olmadan yazar listesinden silinmez, ayrıca hiçbir isim, yazar olarak eklenemez ve yazar sırası değiştirilemez.

YAYIN HAKKI

1976 Copyright Act'e göre, yayınlanmak üzere kabul edilen yazıların her türlü yayın hakkı dergiye yayınlayan kuruma aittir. Yazılardaki düşünce ve öneriler tümüyle yazarların sorumluluğundadır.

Bilimsel amaçlarla (kaynak göstermek kaydıyla) özetleme ve alıntı yapılabilir.)

Dergide yayınlanan yazı, şekil ve resimlerden yazarları ilan ve reklamlardan firmaları sorumludur.

İÇİNDEKİLER

6

Türkiye’de Anayasa Hareketlerinin Temel Sorunları: Tahrip Edilmiş Zeminin Yeniden İnşası

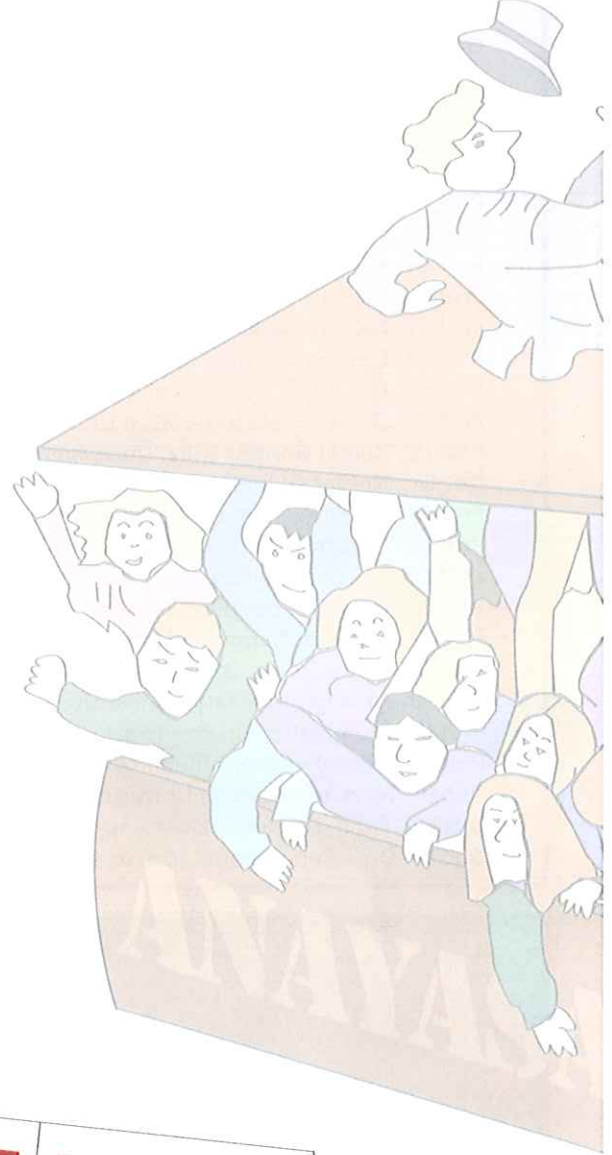
Doç. Dr. Mustafa ŞENTOP



14

Özbudun Komisyonu Anayasa Önerisi: İnsan Haklarına ve Devletin Temel Yapılanmasına İlişkin Bazı Eleştiriler

Doç. Dr. Ali ULUSOY



22

Anayasa Değişiklikleri ve Tartışmaları

Prof. Dr. Naci BOSTANCI



29

2007 Genel Seçimleri İçin Yapılan Siyasal Reklamların Söylem Analizi

Yrd. Doç. Dr. Halime YÜCEL

38

22 Temmuz: Elitlerin Değişimi İçin Yeni Bir Sürecin Başlangıcı

Doç. Dr. Yusuf DEVRAN



47

Son Seçimler, Medya ve Kamuoyu Araştırmaları

Prof. Dr. Nurettin GÜZ

59

Bir Demokratik Devrim: 22 Temmuz

Prof. Dr. Yasin AKTAY

66

Muhafazakarlık ve 2007 Genel Seçimleri

Yrd. Doç. Dr. Cengiz ANIK

Sivil Anayasa Sivil Toplum



anayasalar, 19. yüzyıldan itibaren devletlerin temel belgesi olduğu gibi, toplumda da bir ortak inancın başvuru belgesi olmuştur. Yönetimlerde yer alan; yasama, yürütme ve yargı erklerinin birbirinden ayrılması yalnızca toplumun ortak olarak kabul ettiği anayasa sayesinde olur. Devletin esas nitelikleri ve unsurları da anayasalarca güvence altına alınır.

Anayasalarda devlet-birey, birey-birey ve devletin diğer devletlerle olan ilişkileri, toplumun genel yaşamı çerçevesinde oluşturulur. Kurumların çalışma esasları, birey temel hak ve özgürlükleri, kamunun birey karşısındaki tutumu, bireyin ötekiler karşısındaki hakları anayasalarda yer alır. Bununla birlikte çağdaş demokrasilerde görülen en önemli unsur bireyi koruyan, temel hak ve hürriyetleri esas alan, bireyi devlet karşısında ezdirmeyen, devletin korunmasını kabul eden ama en önemlisi özgürlükleri genişleten bir yapıda olmasıdır. Gelişmiş ülkelerin anayasalarına bakıldığı zaman gelişmemiş veya geri bırakılmış ülkelerin anayasalarından farkı da buradadır. Ortak unsurlarda anlaşamayan toplumu bir araya getiren unsurların çatışması bu çözülmeyeceği takdirde hangi anayasayı getirseniz getirin uzlaşmazlık devam edecektir. Bu itibarla sadece metin üzerinde yazmanın yanı sıra gerek devletin gerek bireyin bu özelliği zımnen ve ruhen kabul etmesi gerekmekte ve bunun esaslarını da yerine getirmesidir. 1839 yıllarından bu tarafa ülkemiz demokratik yapılanması kanuni esasları, anayasaları yönüyle bakıldığında aslında birçok gelişmiş ülkeden daha eskiye dayanan bir geleneği vardır. 12 Eylül darbesi sonucunda hazırlanan ve kamuoyuna sunulan 1982 anayasasında defalarca değişiklik yapılmasına rağmen birey eksenli tam demokratik sivil ve özgürlükçü bir yapıya ve ruha kavuşturulamamıştır. Bu değişiklikler de parlamentonun iyi niyetlerine rağmen görünmeyen bir el daha ileri bir anayasa yapılmasına engel olmuş, belki bundan daha önemlisi hissiyat ve ruhiyat olarak bazı kesimlerce kabul edilmemiştir.

Avrupa Birliği'ne giriş sürecinde AB'nin talepleri doğrultusunda TBMM'de kabul edilen anayasa değişiklikleri ilke olarak olumlu olmakla birlikte yeterli olmamıştır. Özellikle devletin kurumlarının çalışma esasları şüpheye ve görüş farklılığına yer bırakacak bir şekilde olması, birey özgürlüğünün devleti yıkacak anlayışında olması ve en önemlisi bazı kurumların yetkilerine halkla paylaşmama isteğinin bunda en büyük payı vardır. Ancak anayasanın çağdaş bir seviyeye gelememesinin temelinde demokratik bir anayasa inanmama olgusu vardır. Bunun en çarpıcı örneği yaşadığımız Cumhurbaşkanlığı seçimleri ve referandumdur. Hala tartışılan hukukçuları ikiye bölen metinlerin açık ve

anlaşılır olmamasından kaynaklanmaktadır. Türkiye yıllardan beri hürriyetçi demokrasi ve bunun icapları ile belirlenmiş hukuk düzenine sahip çıkmaktadır. Ancak jakoben bir demokrasi anlayışında anayasaların millete dayatıldığı, milletin ihtiyaç, inanç ve önceliklerine kayıtsız kalınması sonucunda devlet-millet birleşmesi ve bütünleşmesi sağlanamamıştır. Öncelikle anayasanın hazırlanırken bir büyük anayasa kurultayıyla tüm sivil toplum örgütlerinin, sendikaların, üniversitelerin, kamu kurumlarını düşünceleri ve öncelikleri ortaya konulur. Böylece herkesin kendi düşüncesini ve önceliğini ve olmazsa olmazını açıklayabileceği bir yapı oluşur. Anayasanın her türlü yönlendirmeden uzak biçimde milletin kendi eseri olması temin edilmelidir. Anayasalarda farklılıkların korunması, insan haklarına saygılı, sosyal adaletin herkese eşit biçimde dağıtılması, vatandaşın refahı maddi ve manevi mutluluğunun sağlanması, devletin ebedi varlığının kabul edilmesi ve ülkemizdeki birlik-beraberliğin teminatı olan bütünleştirici ve birleştirici ortak noktaların ön planda olması gerekir. Devletin varlığını devam ettirebilmek ve demokrasi dışı müdahalelerden korumak adına hiçbir bireysel hürriyetin ortadan kaldırılmaması gerekir. Eğer birey varsa devlet vardır. Eğer birey kendini özgür hissediyor ve mutlu ise mutlaka devlete sahip çıkacaktır. Korku ile korunma olmaz, yanlışlarla doğru yol bulunmaz.

Türkiye'de demokrasinin tam anlamıyla yerleşmesi bizlerin olmazsa olmaz önceliklerinden birisidir. Bununla birlikte bunun ön şartı Kamu Yönetimi Reformu, Siyasi Partiler Reformu başta olmak üzere tabandan tavana vatandaşın yaklaşım ve isteklerinin yukarıya yansıtılabildiği bir sistemin oluşturulması gerekmektedir. Siyasi partiler ve sivil toplum örgütlerinde de tek tip sistem ve lider hâkimiyeti olduğu takdirde daha baştan demokrasinin olmazsa olmazı olan siyasi parti ve STK'ların katı bir hiyerarşik yapıdan çıkmadıkları için demokrasiye katkıda bulunması yetersiz olacaktır. Vatandaş ile siyasetçi ve yöneticiler arasındaki iletişimi kopuk olması üst yönetimlerde şeffaf olmayan yapılar demokratik yapılanmanın önündeki engellerin başında gelir. Türkiye'deki kamu yönetiminde temel eksiklerin ve aksaklıkların başında çok merkezi bir yapının olmasıdır. Bununla birlikte yerel yapıların popülist ve halkın denetiminden uzak bir anlayışla yürütülmesi, özel yapıların ise yetkili olup sorumsuz oldukları göz önüne alınırsa ciddi bir kamu yönetimi reformuna ve kamu personeli rejimine ihtiyaç vardır. Halkın çağdaş ölçülerde bulunan kurumsal yapıların önünde dilenen değil, hakkını isteyen bir unsur olarak kabul edilmesi, devlet yöneticilerinin hâkim değil, vatandaşa bir hizmetçi olarak anlaşılması aslında modern ve sivil anayasanın ana unsurunu oluşturmaktadır.

Dr. Ahmet AKSU
MEMUR-SEN Genel Başkanı

2007 Seçimleri, Siyaset ve Emek



Türkiye yeni bir seçimden daha yüz aklıyla çıktı. Bu süreçte neler, nasıl tartışılırsa tartışılın, sahip olduğumuz rejimin hepimiz için, halkın yüksek çıkarları için ne kadar önemli olduğunu bir kez daha görüyoruz. İktidara gelen partiler tekrar seçime gideceğini bilerek icraatlarını yapıyor, o koltuğa oturduğunda ebediyen orada kalınmayacağını, orada oturmanın ancak halkın rızası ile mümkün olacağını biliyor. Demokrasileri diğer rejimlere göre üstün kılan özellik bu. Baştaki iktidarın sahip olduğu güç, onu muhalefet partileriyle aşağı yukarı eşit şartlarda seçime gitmek ve halkın rızasının tecellisini görmek durumundan vareste kılmıyor. Her rejimde iktidarın olduğunu biliyoruz, ama muhalefet sadece demokrasilerde var. Halk, eğer baştaki iktidarı beğenmiyorsa, onu (bu yüzden) ancak demokratik rejimlerde değiştirebiliyor. Bunu bilen iktidarlarda da tüm icraatlarını ve mesailerini halkın yüksek çıkarlarını dikkate alarak oluşturuyorlar. Esasen demokrasiye ilişkin temel kaynaklarda onun en önemli özelliği olarak belirtilen husus, halkın iktidarın üzerinde "Demoklesin kılıcı" gibi durması gerçeğidir.

Türkiye 1946 yılından bu yana çok partili demokratik hayatın içinde yer almaktadır. Ancak kuralların biraz daha oturmuş bir şekilde uygulanması 1950 seçimlerinde mümkün oldu. 1946 seçimlerinin o tuhaf "açık oy gizli tasnif" uygulaması 1950'de ortadan kalktı. Bu ilkeyi siyasi hayata taşıyan CHP ve onun kimliğini belirleyen bürokratik otoriteydi. Bir yanda siyasetin sivil ayağı, partiler, onların halka yönelik faaliyetleri, vaatleri, halka nüfuz etmeye çalışan örgütlenmeleri ve tüm bunların neticesinde halkın siyasetteki artan ağırlığı, diğer yanda ise merkezi seçkinlerin kendi gücünü egemen kılmak yolunda her defasında keşfettiği yeni yol ve yöntemler. Herhalde yakın siyasi tarihimizin bu iki güç arasındaki ilişkiden, çatışma ve uzlaşmalardan teşekkül ettiğini belirtmek yanlış olmaz.

Merkezi seçkinler hepimizin şahit olduğu gibi 2007 genel seçimlerinde de iş başında idi. Cumhurbaşkanlığı seçimine ilişkin yaşanan olaylar, sürecin mahkemelik oluşu, alınan kararlar ve etrafında gelişen tartışmalar ve yorumlar, Türkiye siyasetinin belirttiğimiz karakteristikleriyle son derece uyumlu. 1982 yılından bu yana Anayasanın ilgili maddeleri çerçevesinde yapılan seçimler, bu defa farklı bir uygulamaya tabi oldu ve Meclisin toplanabilmesi için 367 sayısının gerekli olduğu karar altına alındı. Cumhurbaşkanlığı seçim turları başladıktan sonra internette yayımlanan e-muhtıra bildirisi gündeme geldi. Bu bildiri etrafındaki tartışmaların önemli bir kısmını, Türkiye siyasetindeki merkezi seçkinlerin siyaset üzerindeki etkisi konusu oluşturuyordu.

Bu seçimlere yönelik olarak gördüğümüz husus şudur: Partiler arası rekabette sendikal haklar konusu, memurların vermiş olduğu hizmetlerin ülke için ifade ettiği anlam meselesi bir hayli geri plana itilmiş durumdadır. Partiler bir seçim beyannamelerini açıkladılar, ancak bu vaatler içinde sendikalara yönelik yeni ve ileri adımlar mevcut değildi. Türkiye halen ucuz emek işgücünü öne çıkartan, sendikasılaşmayı esas alan bir ekonomik yaklaşımın kalınma, gelişme esaslı ekonomi politikası ile karşı karşıyadır.

Oysa ülkemizde zaten kamu çalışanlarının ücretleri son derece düşüktür. Devletin çeşitli kademelerinde görev yapan kamu çalışanlarından sadece yüzde 0.5'lik bir dilime, yani yüzde 1 dahi olmayan dilime giren kesim orta düzey bir hayat yaşayabilecek ölçüde maaşa sahiptir, bunun dışındaki kesim ise geçim sıkıntısı yaşamaktadır. Sadece kamu çalışanlarının hak ve çıkarlarına değil aynı zamanda genel olarak toplumun üretim ve yaşam şartlarına yönelik bir bakış açısıyla mücadele veren sendikaların kimilerince öcü gibi gösterilmek istenmesi ise bir başka problemdir. Memur emeklilerinin durumu, büyük çoğunluğunun asgari ücret düzeyindeki emekli aylıklarından da anlaşılabilir gibi içler acısı bir durumdadır.

Ülkenin kalkınma ve gelişme davasının bir parçasıyız

Biz Türkiye'nin, gelişme ve büyüme potansiyeli ve bunların paralelinde geliştireceği küresel pazarlara yönelik rekabetçi stratejileri ile son derece başarılı olma potansiyelini haiz bir ülke olduğuna inanıyoruz. 2000 ve 2001 krizlerinin ardından yaşanan toparlanma, mali piyasalardaki düzelme, reel üretimdeki yeniden yapılanma bu umudun sadece bir umut olmadığını, gerçekliğe taşınabilecek bir iddia olduğunu ortaya koyan gelişmeler.

Memurlar eliyle sürdürülen kamu hizmetleri de bundan payını alıyor, bürokrasinin her kademesi daha verimli hizmete odaklı olarak düzenleniyor. Memur-Sen olarak bu ülkenin kalkınma ve gelişme davasına her zaman en büyük desteği verdik, bundan sonra da emek gücümüzle, sendikal tecrübemizle, dünya ile ilişkilerden edindiğimiz çeşitli verilerle aynı istikamette yolumuza devam edeceğiz.

Adem SOLMAZ
MEMUR-SEN Genel Mali Sekreteri
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Türkiye’de Anayasa Hareketlerinin Temel Sorunları: Tahrip Edilmiş Zeminin Yeniden İnşası

Doç. Dr. Mustafa ŞENTOP

Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Giriş

Geni anayasa fikrinin bir metin olarak karşımıza konulmasıyla birlikte maddeler üzerinden yürütülen tartışmalar başladı. Pek çok sivil toplum kuruluşu tarafından da farklı anayasa metinleri için hazırlıklar yapıldı. Yeni bir anayasa, hele hele sivil bir anayasa heyecanını anlayışla karşılamak gerekir; Türkiye seçilmiş iktidarlar eliyle hazırlanmış anayasaları uzun zamandır görmemişti. Demokratik bir katılımı hazırlanmış anayasa metni bir serap olsa bile heyecana değer görülmelidir.

Bu tartışma çerçevesi içinde, anayasa meselesinin temel problemleri, Türkiye’de anayasa ile kurulan düzenin hakikati, tartışılmaz temel ilkelerin neler olduğu gibi bir anayasanın oturtulacağı temel zemin gözlerden uzak kaldı. Anayasaların ortaya çıkış ve varoluş sebebine, temel fikri ve paradigmasına, buna uygun düzenlenmiş devlet yapısı ve işleyişine dair gerçek tartışmalar gündeme gelemedi. Halbuki, hemen somut neticeyi elde etmeye odaklanmış siyasetçilere lüzumsuz gibi gelse de, yeni anayasanın temel ilke ve esaslarını, genel yaklaşımlarını, “dünya görüşü”nü tartışmak en önemli mesele olmalıydı; zira anayasa ancak yeni bir paradigma ile yeni olabilir. Eğer önümüze yeni anayasaya dair bir çerçeve, bir anlayış koymaz isek, maddelerin düzenlenmesi, maddelerle düzenlenen yapı ve işleyiş karşımıza bir

yenilik çıkartmayacaktır. Nitekim de öyle olmuştur. 1982 Anayasası’nın temel yaklaşımlarını kabul eden yeni taslak, bazı iyileştirmeler yapmakla birlikte, 27 Mayıs ve 12 Eylül darbeleriyle yerleştirilmeye çalışılan yapıyı ve işleyişi değiştirmemektedir.

Sözünü ettiğimiz yaklaşım ve paradigma üzerine yapılacak tartışmalar, hemen somut netice verici olmadığı gibi, tartışma sırasında ciddi gerilimlere de yol açabilecek niteliktedir. Ancak, Türkiye’nin içinde bulunduğu durum bu temel tartışmaları yapmaktan, buna cesaret etmemekten kaynaklanmaktadır; ve tamamen bir kısır döngüye yol açmaktadır. Tartışma gerçek meseleler üzerinde sürdürülmediği için, “darbe kazanımları” varlığını korumakta, “sivil”ler meselelerin etrafından dolanarak bir yol bulmaya çalışmakta, çoğu zaman başlangıçtaki noktaya dönülmektedir. Gerçek meselelerin tartışılmaması, “darbe kazanımları”na meşruiyet de sağlamaktadır.

Bu çalışmada, Türkiye’de anayasacılık hareketlerinin üç temel meselesine temas edeceğiz. Bunlardan birincisi, anayasa hareketlerinin amacı ve hedefi nedir, sorusunun cevabına odaklanacaktır. İkinci temel mesele, Türkiye’deki her tartışmanın ilişkilendirildiği “resmi ideoloji” anlayışının hukuk ve anayasa karşısındaki mevkiini değerlendirmek olacaktır. Üçüncü meselemiz, 27 Mayıs ve 12 Eylül darbelerinden sonra anayasalarda düzenlenen devletin temel yapısı ve

işleyişinin mantığını tartışmaktır; demokrasinin sahi-ciliği ancak bu düzenleme içinde görülebilecektir.

Neden Anayasalar Önemlidir?

Avrupa’da, daha önceki yüzyıllarda, devlet iktidarını sınırlamak suretiyle insanın özgürlük alanını genişletmeyi ve güvence altına almayı hedefleyen hareketler, XIX. yüzyıl başlarından itibaren anayasacılık hareketleri adıyla daha ikna edici bir temel üzerinden aynı hedefe yönelmiştir. Bir başka ifade ile, anayasa hareketleri, insana karşı devleti korumayı değil, devlet iktidarına karşı insanı korumayı, devleti sınırlandırmayı hedeflemektedir. Devlet, zaten, sınır tanımayabilecek iktidarıyla kendini fert fert insana karşı korumayı becerebilecek güçtedir; devlet karşısında zayıf olan, korunması gereken insandır. Bu temel fikirden hareket eden anayasa hareketlerinin Osmanlı dönemi ile Cumhuriyetin ilk yıllarındaki yansımaları aynı istikamette olmuştur. 1876 Anayasası, devlet iktidarını hukuka bağlamak, hukukla sınırlamak amacıyla ortaya çıkmıştır; “meşruti monarşi” budur. Bunun ne derecede gerçekleştirilebildiği ayrı bir tartışma konusudur. 1921’de hazırlanan anayasa da, 1924’te kabul edilen anayasa da aynı amacı taşımaktadır: Devletin yapısını ve işleyişini düzenlemek ve bu şekilde sınırlamak.

27 Mayıs darbesiyle ortaya çıkan seçilmemiş iktidar unsurları, anayasacılık hareketlerinin anlamına ve Türki-

Eğer önümüze yeni anayasaya dair bir çerçeve, bir anlayış koymaz isek, maddelerin düzenlenmesi, maddelerle düzenlenen yapı ve işleyiş karşımıza bir yenilik çıkartmayacaktır.

ye’de anayasal gelişmelerin amacına aykırı bir şekilde, “devlet”i halktan ve halkın seçtiklerinden korumayı hedefleyen bir metinle karşımıza çıkmışlardır. Halbuki, halkın seçtikleriyle oluşan TBMM’den ve onun içinden çıkartmış olduğu Hükümet’le yargı erkinde başka bir devlet yoktur. Devlet yasama, yürütme ve yargıdan oluşmaktadır. Bu üç temel erkin dışında başka bir devletten söz etmek demek Cumhuriyet ve Demokrasi dışında başka bir siyasi rejimin varlığını iddia etmektir.

Öte yandan, anayasacılık hareketlerinin bir amacının da, mümkün olan en geniş çerçevede bir mutabakat metni oluşturmak olduğunu belirtmek gerekir. Bu mutabakat devlet ile millet arasında, milletin bütün kesimleri arasında temin edilecek bir mutabakattır. Anayasanın bir “toplumsal sözleşme” olabilmesi için böyle bir mutabakat şarttır. Toplumun veya devletin bir kesiminin hazırladığı, diğer toplum



Resmi ideolojiler, dinin yerini alırsa, bir modern “din” olarak devletin işleyişinde belirleyici olursa, değişen sadece içerik olmaktadır; o zaman devlet insan ilişkisindeki eski şekilden vazgeçildiği söylenemeyecektir.

kesimlerine “dayattığı” bir metnin şekli anlamda anayasa olması mümkündür; ancak gerçek veya fonksiyonel anlamda bir anayasa olduğu söylenebilir mi? Bu tür anayasalara, daha çok sömürge ülkelerinde veya işgale uğramış ülkelerde rastlanmaktadır. Mesela, 1945’ten sonra Japonya anayasasını ABD’li yetkililer hazırlatmışlardır. Türkiye’de de, 1961 ve 1982 anayasaları askeri darbelerden sonra ve darbe yönetimlerinin inisiyatifleriyle hazırlanmış, toplumsal uzlaşma, mutabakat sağlama hedefi gözetilmemiştir. 1961 anayasasını hazırlamak üzere kurulmuş Temsilciler Meclisi’nde siyasi partilere ayrılan kontenjana Demokrat Parti’liler dahil edilmiştir; halbuki bu parti ülke seçmeninin yarıya yakın oyunu almıştır. Oluşturulan bu meclis, zaten, halkın temsilinden çok “elit”lerin temsilini esas almıştır. 1982 anayasasını hazırlamak üzere kurulan Danışma Meclisi’nin oluşumunda ise “temsil” fikri gündemde bile olmamıştır. Valilerin önerdiği ve Milli Güvenlik Konseyi’nin belirlediği kişilerden oluşturulan bu meclisin anayasayı hazırlama konusundaki yetkisi de çok sınırlıdır; asıl belirleyici olan, darbeyi yapan üst rütbeli beş generalden oluşan Milli Güvenlik Konseyi’dir. Bu iki anayasamızın da hazırlanışında “toplumsal mutabakat” fikrinin bulunmadığını ifade etmek gerekir.

Anayasalar ve Resmi İdeoloji

Devletin insanlar üzerindeki tasarruflarını sınırlama, başka bir ifade ile hukuk devletini tesis etme amacıyla hazırlanan anayasaların bir ideolojisi olabilir mi? Yeni anayasa tartışmalarında atlanmaması gereken bir konu, bizce en önemli konu budur. Bu konunun iki boyutu vardır. Birinci boyut, mutlak an-

lamda, anayasaların bir ideolojisi olabilir mi, sorusuyla ortaya çıkmaktadır. İkinci boyut ise, ülkemize mahsustur; Türk anayasalarının bir ideolojisi var mıdır, varsa nasıl ortaya çıkmıştır?

Türkiye’de, hemen hemen her tartışmanın sonunda, devletin temel ilkeleri, değişmez nitelikler, Cumhuriyet’in kazanımları gibi çeşitli değişik ifadelenmelerle dile getirilen bir “doktrin”e, daha çok kullanılan bir ifade ile, bir “resmi ideoloji”ye varılmaktadır. Devletlerin kuruluşu sırasında belli bir “ideoloji”nin olması, kurucu ideoloji veya kuruluş ideolojisi denilen bir ideolojisinin bulunması rastlanan bir durumdur. Böyle bir “ideoloji”nin, devlet faaliyetlerini etkilemesi, kamu hizmetlerinin yürütülmesi ve halka götürülmesi sırasında belirleyici olması, eğitim ve öğretim faaliyetlerinin, siyasi, ekonomik ve sosyal düzenlerin bu ideoloji istikametinde belirlenmesi ise hukuk, insan hakları ve demokrasi çerçevesinde tartışılması gereken bir meseledir. Modern devlet, iddiaya göre, din eksenli devletlerin “ayrımcı” tutumlarından doğan hoşnutsuzlukları gidermek amacıyla ortaya çıkmıştır. Resmi ideolojiler, dinin yerini alırsa, bir modern “din” olarak devletin işleyişinde belirleyici olursa, değişen sadece içerik olmaktadır; o zaman devlet insan ilişkisindeki eski şekilden vazgeçildiği söylenemeyecektir. Hukuk ve temel haklarla ilgili kurallar bir ideoloji gözlüğünden bakılarak uygulandığında devlet - insan ilişkilerinin en temel esası olan “eşitlik” ortadan kalkacaktır. Ayrıca, her fikir gibi, “resmi ideoloji” de zaman içinde bir değişim, bir evrim geçirebilecektir. Bu değişimin yönü nasıl olacaktır, ne istikamette olacaktır, buna kim / kimler karar verecektir? Sadece başlıklarına temas ettiğimiz bu tartışma bize bir gerçeği gösterecektir; gerçek bir hukuk devleti anlayışı ile “resmi ideoloji” bağdaşmaz, bir arada olamaz.

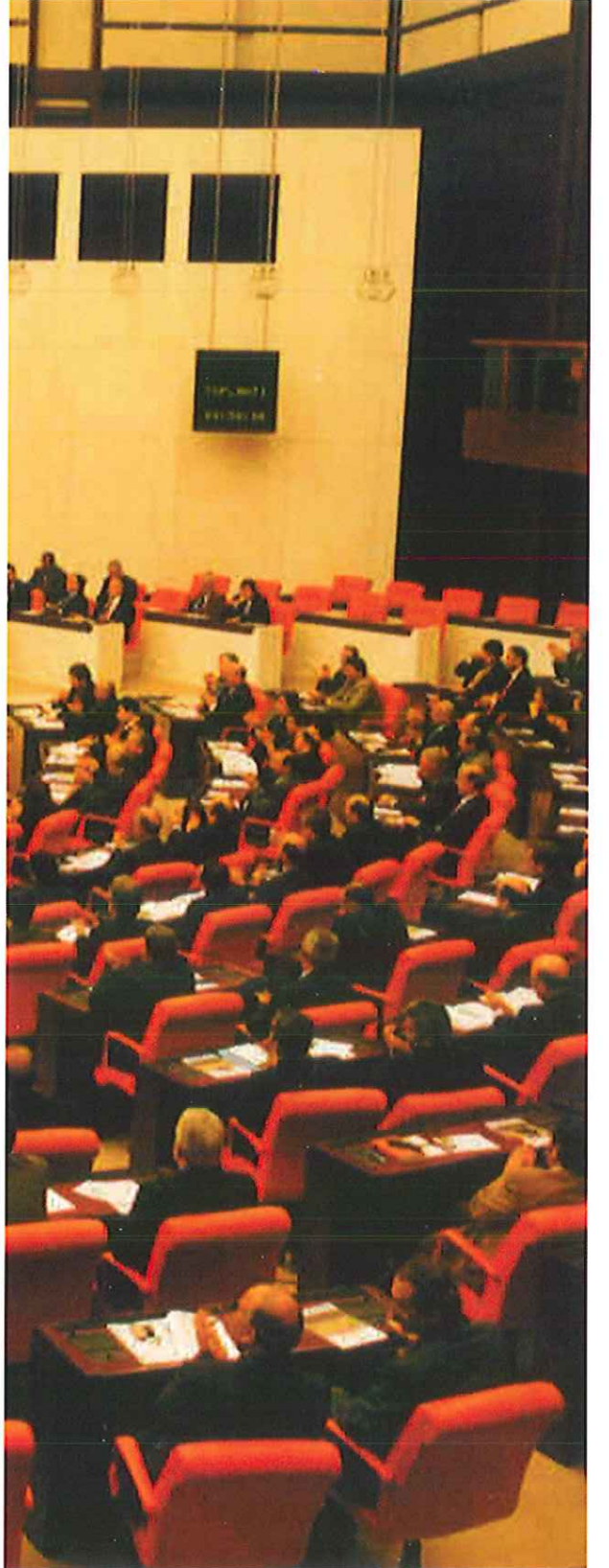
Bu teorik mülahazaları bir yana bırakarak soralım, ülkemizde anayasal anlamda bir “resmi ideoloji var mıdır? Anayasal anlamda derken, hukuk sisteminin kabul ettiğini, hukuken mevcut olanı kastediyoruz, yoksa, siyaset ve sosyoloji bakımından her zaman bir “resmi ideoloji” tartışması yapılabilir. Bağlayıcı olan, hukuken kabul edilmiş, bir hukuk metninde

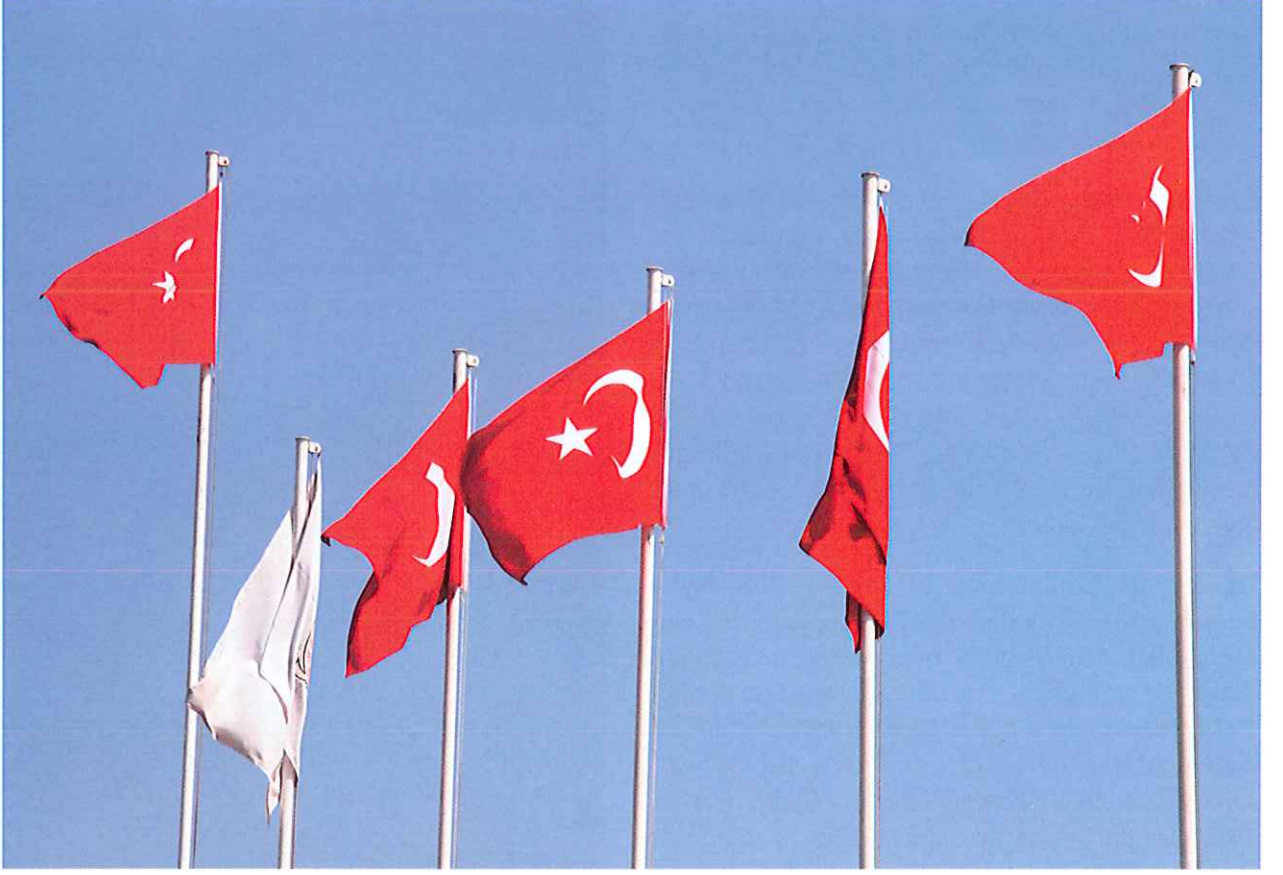
düzenlenmiş ideolojidir. Resmi ideolojiyi, kişiler veya kurumlar ekseninde değil, hukuk içinde aramak gerekir. Her şeyden önce, devletin temel hukuk metni olan anayasada resmi ideoloji var mıdır, varsa nasıldır? Buna bakmak lazım.

Türkiye’de, Büyük Millet Meclisi’nin kuruluşundan itibaren dört anayasa hazırlanmıştır. Bunlardan ilki, tek başına değerlendirilmemesi, 1876 Kanun-i Esasisi ile beraber ele alınması gereken 1921 Anayasasıdır. İkinci anayasa 1924 tarihli ve en uzun süre yürürlükte kalan anayasadır. Üçüncü anayasa 1961 tarihli ve 1971 – 1973 arası dönemde çok önemli değişiklikler yapılmış olsa da, bu anayasa yürürlüğünü sürdürmüştür. 1982’de kabul edilen anayasa ise halen yürürlükte.

Devletin temel yapısını ve kuruluşunu düzenleyen bu anayasalara baktığımızda, “resmi ideoloji” olarak nitelendirebileceğimiz hükümlerin, bir bakıma, Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucu anayasası olan 1924 anayasasında bulunmadığını hiç tereddütsüz ifade edebiliriz. Bu anayasada, “resmi ideoloji” unsuru olarak belirtilebilecek hiçbir hüküm yoktur. 1937 yılında, anayasaya ilave edilen, Cumhuriyet Halk Fırkası’nın altı temel ilkesini, “resmi ideoloji” inşası olarak değerlendirmek yanlıştır. Bu anayasa değişikliğinin yapıldığı tarihin yıldönümlerinde yayımlanan mesajlar, tarihi gerçekliği bilmeden, sonradan yüklenen anlamlarla oluşturulmaktadır. Söz konusu değişikliğin nasıl gerçekleştiği TBMM Zabıt Ceridesi’nden ve o günün basın organlarından takip edilebilir.

1937 yılında, anayasaya ilave edilen, Cumhuriyet Halk Fırkası’nın altı temel ilkesini, “resmi ideoloji” inşası olarak değerlendirmek yanlıştır. Bu anayasa değişikliğinin yapıldığı tarihin yıldönümlerinde yayımlanan mesajlar, tarihi gerçekliği bilmeden, sonradan yüklenen anlamlarla oluşturulmaktadır.





Çok kısa değinecek olursak, 1937 yılının 2 Şubat'ında TBMM'de müzakere edilen teklif, 1924 Anayasasının 2, 44, 47, 48, 49, 50, 61, 74 ve 75. maddelerinin değiştirilmesini öngörmektedir. Konumuzla alakalı olan 2. madde değişikliği ile ilgili İsmet İnönü ve 153 arkadaşının vermiş olduğu metin şöyledir:

1937 değişikliğinde de yer alan "laiklik" ilkesi ise özel bir vurguya kavuşturulmuştur; böyle bir vurgunun 1937 değişikliğinde bulunmadığını özellikle belirtmek gerekir. Bu çok önemli değişikliklerin açık bir anlamı vardır; 27 Mayıs 1960 darbesini yapanlar, devlet için "yeni bir ideoloji" inşa etmektedirler.

"Türkiye Cumhuriyetçi, Milliyetçi, Halkçı, Devletçi, Laik ve inkılapçı olup resmi dili Türkçedir; makarri Ankara şehridir."

Bilindiği üzere, kanunların hangi maksatla teklif edildiği, bir değişiklik yapılıyorsa bunun ne için yapıldığı teklif gerekçesinde açıklanmaktadır. Bu teklifin gerekçesinde 2. maddedeki değişiklikle ilgili kısım aynen şöyledir: "Eldeki kanunun esas hükümleri gösteren faslının birinci maddesinde Türkiye Devletinin bir Cumhuriyet olduğu yazılı olup bununla yalnız Devletin şekli beyan edilmiş oluyor. Halbuki, Devletin şekille beraber siyaset ve idare tarzında takib edeceği ana vasıfların da esas hüküm olarak gösterilmiş olması lüzumludur. Bu düşünce ile 2 nci maddede milliyetçilik, halkçılık, devletçilik, laik ve inkılapçılık vasıfları da gösterilmiştir." Devletin temel niteliklerinin anayasa metnine girişiyle ilgili gerekçe, sadece, bundan ibarettir. Metin, gayet man-

tıklıdır, hamaset ve dogmatik değerlendirmeler içermeyen bir izah mevcuttur.

Teklifin TBMM’de görüşülmesi sırasında hükümet adına söz alan Dahiliye Vekili (İçişleri Bakanı) Şükrü Kaya da, diğer milletvekilleri de, bugün bir tartışılmaz / kat’i hakikatmış gibi ileri sürülen fikirlerden çok uzakta, meselenin, o günün şartları içinde bir siyasi tutum olduğunu, nihayetinde Cumhuriyet Halk Partisi’nin prensiplerinin anayasaya geçirilmesi niyetiyle gerçekleştirildiğini ifade etmektedirler. Bu anayasa değişikliği, o günlerde, bazı Avrupa ülkelerinde de yaşanan parti – devlet bütünleşmesi siyaseti çerçevesinde gerçekleştirilmiş bir değişikliktir. Nitekim, anayasa maddesi okunursa, bu altı ilkeye veya içlerinden birine, özellikle vurgu yapılmış olmadığını görmek mümkündür. Konuyu TBMM kaynaklarından ayrıntılarıyla açıklamak mümkündür.

Kuruluş döneminin hiçbir ilkesinin bulunmadığı gibi abes bir iddia içinde değiliz. Dile getirmek istediğimiz, 1961 anayasasıyla gelen “resmi ideoloji”nin kuruluş dönemiyle bir ilişkisinin bulunmadığı hususudur. Nitekim, 1961 Anayasasında, bu altı ilke kısmen değiştirilmiş, bazı yaklaşımlar da vurgulanmıştır. Böyle bir değişikliğin yapılamayacağını iddia etmiyoruz; 1961’le getirilen düzenlemenin 1924 Anayasası ve kuruluş felsefesine dayanmadığını, yeni bir şey olduğunu ifadeye çalışıyoruz. 1961’de, altı okun bir kısmı kaldırılmıştır; mesela, “halkçılık” ve “inkılapçılık” yoktur, anayasada. Bazıları ise farklı bir şekle ve içeriğe sokulmuştur; mesela, “devletçilik” “sosyal devlet”e, “milliyetçilik” “milli”ye dönüştürülmüştür. 1937 değişikliğinde de yer alan “laiklik” ilkesi ise özel bir vurguya kavuşturulmuştur; böyle bir vurgunun 1937 değişikliğinde bulunmadığını özellikle belirtmek gerekir. Bu çok önemli değişikliklerin açık bir anlamı vardır; 27 Mayıs 1960 darbesini yapanlar, devlet için “yeni bir ideoloji” inşa etmektedirler. Bu da mümkündür; ancak, yapılanın konjonktürel olduğunu kabul etmek, Cumhuriyet’in kuruluş yıllarına dayanıyormuş gibi göstermemek ve “kutsal” bir metin olarak algılamamak şartıyla...

27 Mayıs 1960 darbesi, Türkiye tarihinde bir “büyük kopuş”tur. Bu darbenin Türkiye’ye yaptığı kötülük, sadece askerin siyasete müdahale etmesi geleneğini başlattığı için değil; Türkiye’nin kuruluş felsefesinden, devletin temel perspektif ve değerlerinden de ciddi anlamda bir uzaklaşma olduğu içindir.

1961 Anayasasına bakacak olursak, ikinci maddenin tamamen farklı bir şekilde düzenlendiğini görürüz. Metin şöyledir: “Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına ve başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, milli, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir”. Görüleceği üzere, bu maddede, 1937 değişikliği ile anayasaya konulan, milliyetçilik, halkçılık, devletçilik ve inkılapçılık ilkeleri bulunmamaktadır. Üstelik, bu maddede de atıf yapılan “başlangıç” kısmında, “... Milli Mücadele ruhunun, millet egemenliğinin, Atatürk Devrimlerine bağlılığın tam şuuruna sahip olarak ...” denildiği halde... 1961 anayasasıyla kurulan ideolojik çerçeve için, en önemli kısım, anayasanın “başlangıç” kısmıdır; böyle bir kısım 1924 anayasasında yoktur. Hukuk kurallarının gramatik çerçevesi ve üslubu dışında, sınırları belli olmayan, içeriği tartışmalı veya tartışılabilir kavramlarla oluşturulan “başlangıç” kısmı resmi ideoloji yorumlarının kaynağını oluşturmaktadır. Aslında, konulan başlangıç kısımları, daha çok, anayasaya bir meşruiyet temeli sağlamak üzere hazırlanmaktadır; 1961 Anayasasının böyle bir meşruiyet temeline, bir izaha gerçekten de çok ihtiyacı bulunduğu belirtilmelidir. 27 Mayıs darbesi ile, hukuk dışı yollarla devirdiğiniz siyasi iktidarın, “Anayasa ve hukuk dışı tutum ve davranışlarıyla meşruluğunu kaybetmiş bir iktidara karşı direnme hakkını kullanarak 27 Mayıs 1960 Devrimini yapan Türk Milleti...” tarafından devrildiğini açıklamanız kolay değildir. “Anayasa dışı” tutumları olan iktidarı, anayasayı il-



Anayasaların belli temel özelliklerinin ortak olduğunu ancak ülkelerin özel şartlarına göre nihai şekillerin verildiğini unutmamak gerekir. Türkiye’nin özel şartları halkın özgürlüklerinin azaltılmasını, kısıtlamaların arttırılmasını gerektirmiyor; halkın bir arada yaşama ve devlete karşı tutumu konusunda yaşanmış en küçük bir olumsuzluk yoktur, olmamıştır.

ga ederek, anayasayı yok ederek devre dışı bırakıyorsunuz. Bunu açıklamak için bir “başlangıç”a ihtiyaç vardır.

27 Mayıs 1960 darbesi, Türkiye tarihinde bir “büyük kopuş”tur. Bu darbenin Türkiye’ye yaptığı kötülük, sadece askerin siyasete müdahale etmesi geleneğini başlattığı için değil; Türkiye’nin kuruluş felsefesinden, devletin temel perspektif ve değerlerinden de ciddi anlamda bir uzaklaşma olduğu içindir. Uluslararası konjonktür içinde “tam bağımsız” kalmayı seçen ve gözeten bir devleti uluslararası sisteme entegre eden, devletle milletin arasını açarak devleti zaafa uğratan bir müdahaledir bu.

27 Mayıs darbesi, kuruluştaki var olan mutabakatı, anayasal zemini bozmuştur, imha etmiştir. Olan olmuş, bunu kabul edelim, demek başta kuruluş felsefesine aykırıdır. Hazırlanacak yeni anayasa çalışmalarında 1961’le gelen ve Cumhuriyetin kuruluş ideolojisi ile bağdaşmayan ideolojik yapı da tartışılmalıdır.

Anayasada Devletin Yapısı ve İşleyişi

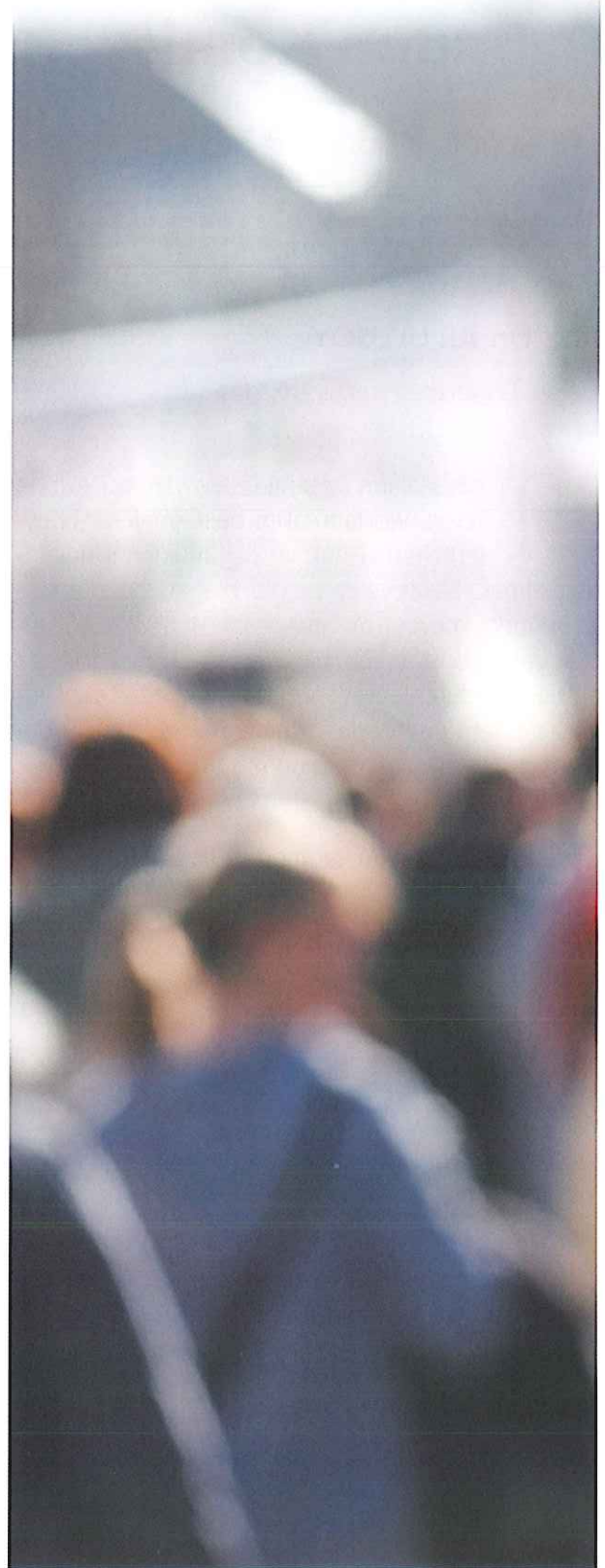
Anayasaların devleti sınırlayan metinler olduğunu yukarıda ifade etmiştik. Bu sebeple, özellikle Türkiye’de, anayasanın insanlar için bir dokunulmazlar alanı çizen temel hak ve özgürlüklerle ilgili düzenlemeleri dışında kalan, yasama, yürütme ve yargı ile ilgili düzenlemelerinde yetkileri değil de sınırları belirten hükümlerin yer alması gerekmektedir. Mese-

la, yargı ile ilgili düzenlemelerde, yargı kararlarının etki sınırları, hangi nitelikte kararlar verilemeyeceği açık bir şekilde yazılmalıdır. Anayasa Mahkemesi’nin bir yasa koyucu gibi hareket etmek suretiyle Türk hukuk hayatında açmış olduğu yaralar henüz çok tazedir.

Ancak Mahkeme’nin bu sınır tanımaz tutumu, kendi kendine yetki alanını genişletici tutumu yeni değildir; kurulduğu tarihten itibaren yasama organı üzerinde adeta bir vesayet kurumu gibi hareket ederek verdiği kararlar ortadadır. Bu sebeple, Mahkeme’nin sınırlarını net ve tartışma kabul etmez şekilde çizen bir düzenlemeye ihtiyaç bulunmaktadır. Yetkiler zaten bilinmektedir; bunları ayrıca yazmaya hacet bile yoktur. Önemli olan yapılamayacakları kayda geçmektir.

Anayasaların belli temel özelliklerinin ortak olduğunu ancak ülkelerin özel şartlarına göre nihai şekillerin verildiğini unutmamak gerekir. Türkiye’nin özel şartları halkın özgürlüklerinin azaltılmasını, kısıtlamaların arttırılmasını gerektirmiyor; halkın bir arada yaşama ve devlete karşı tutumu konusunda yaşanmış en küçük bir olumsuzluk yoktur, olmamıştır. Ancak, yetkisi kendisinden menkul bazı seçilmemiş iktidar odaklarının, devletin yapısını değiştirmek, insan haklarını kabul edilemez derecede ve hukuka aykırı olarak sınırlamak, insanların hayatlarına sorumsuzca müdahale etmek dahil her türlü tasarrufa teşebbüs ettikleri, bazen de bunu gerçekleştirdikleri bilinmektedir.

O halde asıl tedbir “sabıka”sı olanlar için düşünülmelidir. Yeni hazırlanan anayasa taslağında böyle bir dikkatin gösterilmediğini düşünüyoruz. Buna açık bir örnek, Anayasa Mahkemesi’nin anayasada bulunmadığı halde, kendi kararıyla kendisine tanıdığı bir yetki olan “yürürlüğü durdurma” yetkisi yeni taslakta bir anayasal yetki haline getirilmektedir. Anayasa yargısının mantığıyla da çelişen böyle bir yetkiyi kaldırmak yerine muhkem hale getirmek büyük bir hatadır. Bu ve benzeri örneklerden hareketle, Türkiye’nin yaşadığı tecrübeyi daima dikkate tutan bir çalışma ile anayasa hazırlığı sürdürülmelidir.



Özbudun Komisyonu Anayasa Önerisi: İnsan Haklarına ve Devletin Temel Yapılanmasına İlişkin Bazı Eleştiriler

Doç. Dr. Ali ULUSOY

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Anayasaların iki temel işlevi vardır: Devletin temel yapılanmasını belirlemek ve bireylerin temel hak ve özgürlüklerini güvenceye almak. Savaş ve darbe gibi olağanüstü dönemler dışında, mevcut bir anayasada değişiklikler yapmak yerine baştan yeni bir anayasa yapmak için tek bir haklı neden olabilir: Hem devletin temel yapılanması ve hem de bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin güvenceye alınmasında bütünüyle yeni reformlar yapmak.

Özbudun Komisyonu tarafından hazırlanıp kamuoyuna açıklanan Anayasa Önerisinde¹ iki temel özellik göze çarpıyor:

Genelde yapılan, mevcut Anayasanın çoğu düzenlemelerinin özünü korumak ve bunların uygulamada sorun çıkaran yönleri ayıklayarak düzeltmek.

Yani mevcut Anayasa kökten değiştirilmeyip, makul şekilde "rötuşlamak". Eksikler ve sorunlar

bulunmakla birlikte, çalışma bu boyutuyla başarılı ve takdire değer kabul edilebilir. Örneğin, seçimlerde geçici bakanlar kurulu öngörülmesi, hem milletvekili dokunulmazlığının ve hem de memurların yargılanmasında idari izin şartının sınırlandırılması, bireyler



¹ <http://www.cnnturk.com/Turkiye/anayasa.asp>

için anayasa şikayeti yolunun açılması bunlardan sadece birkaçı.

Sadece üç konuda yapılan ise reform sayılabilecek nitelikte önemli yenilikler öngörmek:

- Yargı Erkinin yeniden yapılandırılması,
- Cumhurbaşkanı'nın yetkileri
- İnanç, ibadet hürriyeti.

Ne var ki bu üç konuda getirilen yenilikler çok önemli sorunlar içeriyor ve ileride büyük sıkıntılar doğurmaya aday.

Öte yandan, mevcut Anayasada yapılan veya yapılması gerektiği halde yapılmayan bazı rötuşlara ilişkin de eleştiriye oldukça açık bazı noktalar bulunuyor.

1) Siyasileşmenin Dayanılmaz Ağırlığı

Yargı erkinin yeniden yapılandırılmasında öngörülen başlıca yenilik, Anayasa Mahkemesi üyelerinden önemli bir kısmının (17 üyeden 8'i) ve tüm Yargı Erkinin denetleyen ve organize eden Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyelerinden yine bir bölümünün (17 üyeden 5'i) Parlamento tarafından; gerektiğinde Bakanlar Kurulu kararlarını da yargılayan Danıştay üyelerinden dörtte birinin Bakanlar Kurulu (dolayısıyla Siyasi İktidar) tarafından seçilmesi. Diğer bir yenilik ise yüksek mahkeme (Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay) üyelerinin görev süresinin 9 yıl ile sınırlandırılması. Mevcut durumda emeklilik yaşına kadar görevde kalma güvencesi olan Yargıtay ve Danıştay üyelerinin 9 yılın sonunda yeniden seçilme beklentisine mahkum edilmeleri.

O halde yeni Anayasa bu şekilde yürürlüğe girerse iktidar partisinin kısa süre içinde Yargı Erki üzerinde

"... yeni Anayasa bu şekilde yürürlüğe girerse iktidar partisinin kısa süre içinde Yargı Erki üzerinde kaydadeğer biçimde etki sahibi olması kaçınılmaz görünüyor."





kaydadeğer biçimde etki sahibi olması kaçınılmaz görünüyor. Ancak, iktidar partisinin uzunca süredir yargı organlarını siyasi yönü ağır basan kararlar vermekle ve tarafsız olmamakla eleştirdiği de biliniyor. Bu durumda, bir yandan yargısal kararların siyasileşmesinden yakınılıp, diğer yandan yeni Anayasa ile Yargı üzerindeki siyasi etkiyi artırmak çok önemli ve hafife alınamayacak bir çelişki oluşturuyor.

2) Meşruiyetin Dayanılmaz Hafifliği

Cumhurbaşkanının yetkilerinde ise çok önemli kısıntılar öngörülmüş. Yargı organları ile yüksek öğretimdeki üst görevlere (YÖK üyeleri ve rektörler) üye atama yetkileri tamamen kaldırılmış, yüksek bürokrat atamalarındaki yetkileri ise büyük ölçüde sınırlandırılmış. Anayasa değişikliklerini referanduma sunma yetkisine de tamamen son verildiği gibi, devlet başkanlarının geleneksel olarak en bilinen yetkilerinden kanunları yayınlama yetkisi dahi sınırlandırılmış. Hatta seçeneklerin birinde kendisine Milli Güvenlik Kuruluna üye olmak bile fazla görülebiliyordu!

Türbanın üniversitelerde serbest olmasının temel gerekçesi, üniversite öğrencilerinin reşit bireyler olması nedeniyle giyim konusunda da özgür irade sahibi olduklarının varsayılması, kamu görevlisi değil kamu hizmetlerinden yararlanan vatandaş konumunda olmaları ve üniversitelerin evrensel özgürlük mekanları olması.

Buna karşın, Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi kuralı benimsenmiş. Bir yanda halk tarafından seçilmenin yadsınamaz önemdeki meşruiyeti. Diğer yanda iyice sembolik kalmanın 'mahcubiyeti'. Görünen o ki, artık Cumhurbaşkanı adayları halktan oy isterken, seçilirlerse diğer adaylara göre ne kadar 'sembolik' yani 'etkisiz' bir Cumhurbaşkanı olacaklarını anlatarak oy almaya çalışacaklar!

3) Dinsel Eğitim ve İnanç Özgürlüğündeki Belirsizlikler

İnanç ve ibadet hürriyeti konusunda öngörülen değişiklikler için Komisyon'un çeşitli alternatifler arasında netleşmiş bir kanıya varamadığı anlaşıyor. Bu konuda daha çok türban sorununa ve din eğitimine odaklanıldığı görülüyor. Ama Komisyona yapılan 'laiklik ilkesine ağır hasar verildiği' eleştirileri de abartılı. Öneride laiklik ilkesinin "olmazsa olmaz" özelliği ve hatta "özü" olarak kabul edilebilecek unsur olan, devletin kamusal hak ve özgürlüklere din kurumu tarafından müdahale edilmesini önleme görevinin esas olarak korunduğu görülüyor.

Öğrenim özgürlüğünün düzenlendiği hükümde üniversitelerde türbanı serbest bırakmayı hedefleyen her iki alternatif de türbanın serbest olmasını sağlamaya elverişli görünmüyor. 'Kılık ve kıyafet serbesttir' şeklindeki hükmün Anayasa Mahkemesince 'türban hariç olarak' anlaşıldığı ve yorumlandığı bilindiğine göre aynı ifadenin bu sorunun çözümü gibi sunulmasının mantığını anlamak kolay değil. Aynı şekilde, 'kimse kılık ve kıyafetinden ötürü yüksek öğretim hakkından mahrum bırakılamaz' hükmünün de yine yargı organlarınca, 'laiklik ilkesinin de bu hüküm gibi anayasal bir hüküm olduğu ve bu hüküm ile laiklik ilkesi birlikte değerlendirilerek, laikliğe aykırı olduğu ulusal ve ulusüstü yargı organlarınca kabul edilmiş türbanın bu hükümde öngörülen serbestlik içinde görülemeyeceği' gibi bir yorumla türbanı serbest bırakmaya yeterli olmayacağı uzak bir olasılık değil.

Bu konuda Anayasa Önerisinde dikkati çeken diğer bir husus ise, din ve inanç hürriyetinin düzenlendiği hükümde devlete verilen 'eğitimin anababanın dini inançlarına göre yapılmasını isteme hakkına riayet etme' görevinin ilginç sonuçları. Bu hükme göre çocuğun anababası örneğin ilköğretimde eğitim alan çocuğunun kendi dini inançları gereğince türbanla eğitim almasını isterlerse devlet bu isteme uymakla yükümlü olabilecek.

Bu noktada da ironik bir çelişki bulunuyor. Zira türbanın üniversitelerde serbest bırakılması sağlanamıyor ama ilk ve orta öğretimde serbest olması hukuken mümkün olabiliyor. Komisyonun amaçladığı muhtemelen bunun tam tersi ama sonuç buna geliyor.

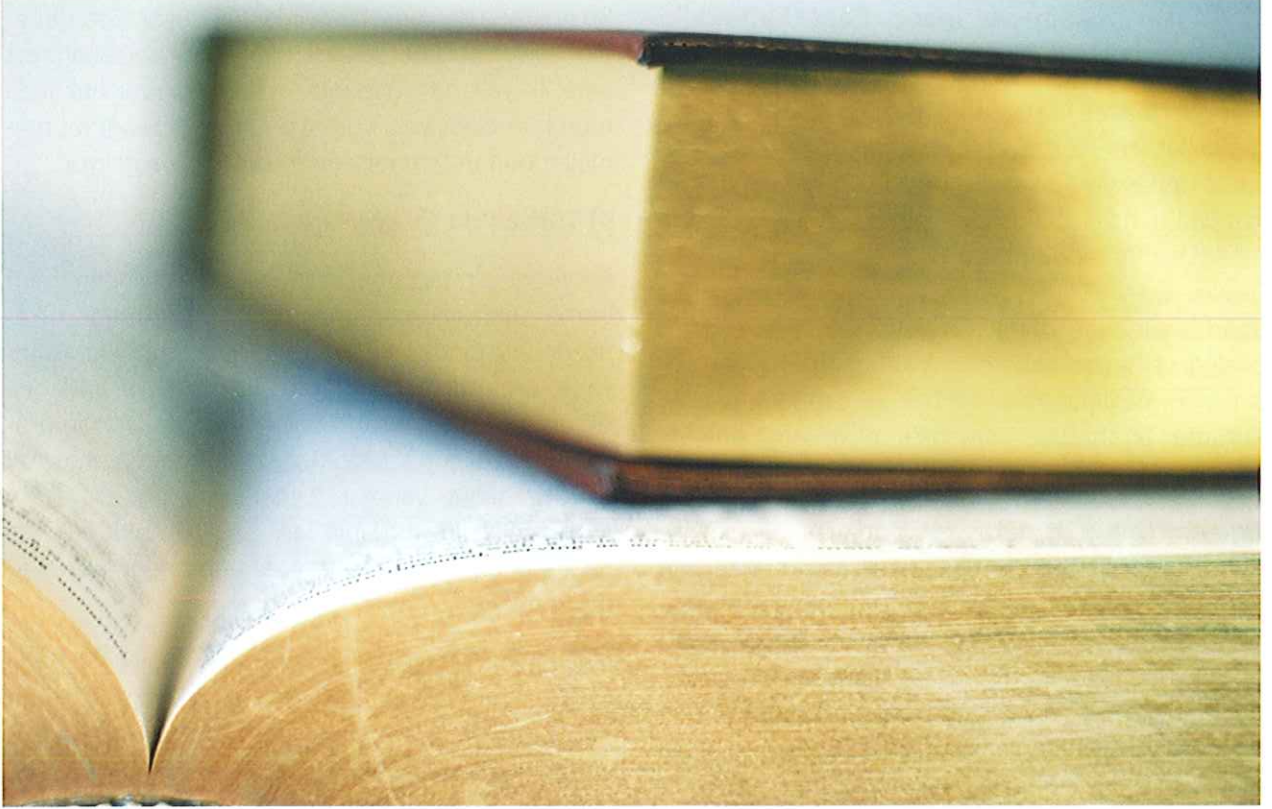
4) Türban'da Çıtayı Nereye Koymalı?

Rasyonel bir tartışma ve uzlaşma ikliminden çıkıp gitme noktasında bulunan türban sorununun ülkemizde laik dindar gerginliğinin 'sembolü' olması bir yana, artık ülke siyasetini de esir almaya başladığı bir gerçek. Türban sorunu için hukuksal açıdan pratik ve gerçekçi tek çözüm yolu bu konuda anayasal bir düzenleme yapmak. Diğer bir yol ise Anayasa Mahkemesinin 'türbanın laikliğe aykırı olduğu' içti-hadını değiştirmesi. Ama pratikte bu değişiklik olası görünmüyor.

Sözkonusu anayasal düzenlemede üniversitelerde türbanın serbest olduğu veya bu anlama gelen bir ifadenin açıkça yer alması gerekiyor. Çünkü Anayasa Mahkemesi 1991 yılındaki kararında 'kılık ve kıyafet serbesttir' ifadesinin türban serbestisini içermediğine hükmettiğine² göre, Anayasaya konulacak 'kılık ve kıyafet' veya 'her türlü giysi' serbesttir şeklinde bir ifadenin sorunu çözmesi güç görünüyor. Bu bağlamda Özbudun Komisyonu'nun Anayasa Önerisinde, türbanın üniversite öğrencilerine serbest olduğunun; ilk ve ortaöğretim öğrencileri ile görevleri esnasında kamu görevlilerine ise yasak ol-

Türban yasağı konusundaki mevcut çok yüksek çıtayı tamamen kaldırmayıp, makul bir düzeye çekmekte. Ne türban serbestisi konusunda yasa koyucuya sınırsız bir 'açık çek' vermekte, ne de inanç özgürlüğünü mantıksız şekilde kısıtlamakta.

2 AYM, 9.4.1991, E.1990/36, K.1991/8, AMKD, S.27, C.1, s.309.



duğunu açıkça öngörülmemesi önemli bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır.

Türbanın üniversitelerde serbest olmasının temel gerekçesi, üniversite öğrencilerinin reşit bireyler olması nedeniyle giyim konusunda da özgür irade sahibi olduklarının varsayılması, kamu görevlisi değil kamu hizmetlerinden yararlanan vatandaş konumunda olmaları ve üniversitelerin evrensel özgürlük mekanları olması³.

5) Mahalle Baskısı ya da 'Sosyolojik Zorbalık' Tehlikesi

Türbanın ilk ve ortaöğretim öğrencilerine yasak olmasının temel nedenleri ise şunlar: Bunların reşit yani henüz özgür irade sahibi olmaması nedeniyle türban takma konusunda aile ve çevre baskısına (mahalle baskısı) maruz kalma risklerinin çok yüksek olması. Yine bu baskı nedeniyle, türban takan bir öğrencinin özgür iradesi artık türban takmama yönünde olsa bi-

le, reşit olduktan sonra türbanı çıkarmasının ülkemiz şartlarında 'mahalle baskısı' nedeniyle neredeyse olanaksız olması. Ne yazık ki bu olgu özellikle kırsal yörelerde ve varoşlarda geçerli bir ülke realitesi ve bu çocuklar için 'sosyolojik zorbalık' tehlikesi had safhada. Bu noktada hukuksal açıdan devletin, bir 'kolluk' görevi olarak, kadın ve kız çocuklarını aile ve çevre baskısı tehlikesinden koruma görevi bulunuyor.

Türbanın kamu görevlilerine görevleri esnasında yasak olmasının nedeni ise, kamu hizmetlerinde eşitlik ilkesi uyarınca kamu görevlilerinin vatandaşlara karşı inançlar yönünden de tarafsız 'görüntü verme' yükümlülüğü.

Kanımca bu tarz bir anayasal düzenleme 'laik(çi)' kesim ile 'dindar' kesim arasındaki mevcut gerilimde hem her iki tarafı da sakinleştirebilecek bir orta yol oluşturmakta ve hem de toplumun ve kamuoyunun büyük bir çoğunluğunca benimsenecek nitelikte. Patolojik bir vaka haline gelmiş sorunu somut ve rasyo-

³ Bu konuya ilişkin olarak Bkz. A. Ulusoy, Kamu Hizmeti İncelemeleri, Ülke Yay., İstanbul 2004, s.197 vd.

nel olarak çözebilecek tek mantıklı yol bu görünüyor. Tüban yasağı konusundaki mevcut çok yüksek çıtayı tamamen kaldırmayıp, makul bir düzeye çekmekte. Ne tüban serbestisi konusunda yasa koyucuya sınırsız bir 'açık çek' vermekte, ne de inanç özgürlüğünü mantıksız şekilde kısıtlamakta.

Öte yandan, böyle bir uzlaşmacı çözüm, tüban sorununun ülke siyasetinin geleceğini ipotek almasını önleyeceğinden ve siyasetin olağan mecrasında akmasını sağlayacağından, tüm siyasi partileri rahatlatacak nitelikte.

6) AİHM Kararları ve Anayasal Laiklik İlkesi Tübanda Uzlaşmacı Çözüme Engel Değil

Bu arada hemen belirtelim ki, AİHM'nin tüban yasağını onaylayan kararları da, Anayasanın 4 üncü maddesiyle korunan ve değiştirilemez nitelikteki laiklik ilkesi de bu değişikliğe engel değildir.

AİHM, bu konuda verdiği en son önemli karar olan "Leyla Şahin Kararında"⁴, 'T.C. Devleti üniversitelerde tübanı serbest bırakamaz' demiyor. 'Türkiye kendi iç düzeni açısından zorunlu görerek üniversitelerde tübanı yasaklarsa bu yasak AİHS'ye aykırı olmaz' diyor. Türkiye'nin AİHM yargıcı Rıza Türmen'in yorumu da aynı yönde.

Anayasanın 4 üncü maddesiyle değiştirilemez konuma getirilmiş 3 üncü maddedeki laiklik ilkesi ise,

Tübanın üniversitelerde serbest olmasının temel gerekçesi, üniversite öğrencilerinin reşit bireyler olması nedeniyle giyim konusunda da özgür irade sahibi olduklarının varsayılması, kamu görevlisi değil kamu hizmetlerinden yararlanan vatandaş konumunda olmaları ve üniversitelerin evrensel özgürlük mekanları olması.



4 AİHM, 29.6.2004, No.44774/98.



üniversitelerde türban takmanın bu ilkeye aykırı olduğu yönünde doğrudan veya dolaylı hiçbir belirlemede bulunmuyor. Anayasa Mahkemesinin 1989 yılındaki kararında⁵ türban takmayı 'laiklik ilkesine aykırı bir fiil' olarak görmüş olması bu konuda yeni bir anayasal düzenleme yapılamayacağı anlamına gelmez. Çünkü Mahkeme o tarihteki kararında türbanı serbest bırakan yasal bir düzenlemenin anayasal hükümlere göre değerlendirmesini yapmıştı. Yani o tarihte türbanı serbest bırakan kural, normlar hiyerarşisinde anayasanın altında bir norm idi. Bu norm yasa düzeyinden anayasal düzeye alındığında hukuksal yönden tamamen yeni bir durumla karşı karşıya kalınacak olup, değerlendirme artık iki anayasa normu arasında yapılacak. Bu noktada tartışma anayasa normları arasında hukuksal açıdan üstünlük farkı bulunup bulunmadığı boyutuna taşınacak. Anayasa Hukukunda bu konudaki daha baskın görüş, 4 üncü maddenin ilk üç maddeyi diğer Anayasa maddelerine göre hukuken daha üstün bir konuma getirmeyip, sadece Anayasayı değiştirme iktidarına (kurucu iktidar) yönelik 'moral' bir hüküm niteliğinde olduğu yönünde.

O halde, Anayasanın başka bir maddesinde laiklik ilkesini tanımlamaya veya bu ilkenin somut bir olaya uygulanmasına yönelik bir değişiklik bu ilkenin özü-

nü zedeledikçe herhangi bir hukuki sorun yaratmaz. Somut bir örnek verilecek olursa, üniversitelerde türbanı serbest bırakan yani seçim hakkı veren bir düzenleme laiklik ilkesinin özünü zedelemeyebilir. Ama örneğin, üniversitelerde kız öğrencilere türban takmayı zorunlu tutan –seçim hakkını ortadan kaldıran bir düzenleme bu ilkenin özünü açıkça zedeleyebilir. Öte yandan, Anayasanın açık hükmü gereği, Anayasa Mahkemesi anayasa değişikliklerini ancak Anayasada sayılan şekil şartları yönünden denetleyebilir ve esas yönünden bir denetim yapamaz. Bu nedenle Anayasanın 4 üncü maddesinde öngörülen korumayı ihlal etmenin (siyasal veya 'kurumsal' yaptırım olabilese de) pratikte hukuksal bir yaptırımı da bulunmuyor.

Üniversitelerde türban serbest bırakıldığında özellikle bazı muhafazakar taşra illerindeki üniversitelerde kimi kız öğrencilerin türban takmaları için aile ve çevre baskısına maruz kalabilecekleri yüksek bir olasılık. Böyle bir sosyolojik zorbalığa karşı mücadele etmek ve tepki vermek devlet yetkililerinin hukuksal görevi olduğu kadar, tüm sivil kesimlerin de toplumsal bir ödevi. Buna karşın, bazı yerlerle sınırlı ve kısmi nitelikte olabilecek böyle bir olasılığın totaliter yani top-tancı bir anlayışla tüm üniversitelerde bütün kız öğrencilere uygulanacak bir yasağın gerekçesi yapılmamalıdır.

5 AYM, 7.3.1989, E.1989/1, K.1989/12, AMKD, S.25, s.133.

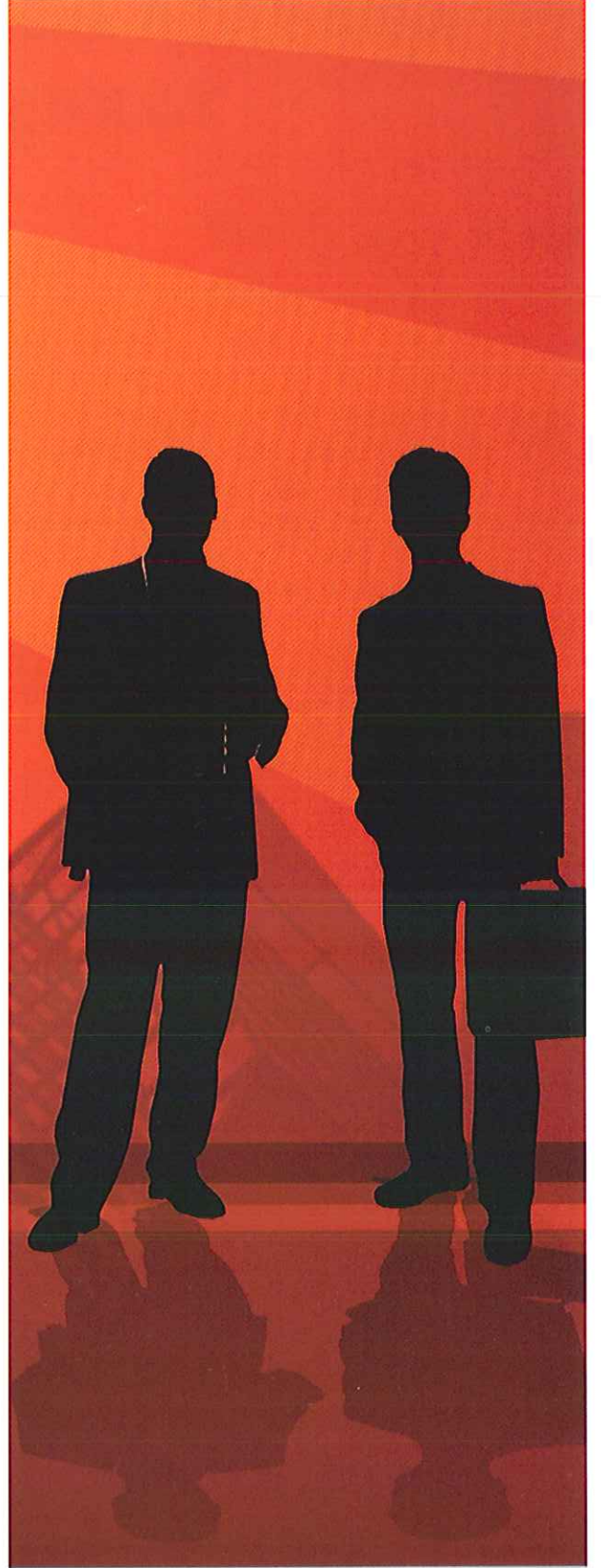
sı amaçla bariz bir orantısızlık içeriyor. Nitekim, her ramazanda bazı taşra üniversitelerinde oruç tutmayan öğrencilerin saldırıya uğradığı münferit olaylar yaşıyor. Aynı toptancı mantığa göre bu nedenle ramazanda tüm üniversite öğrencilerinin oruç tutmalarının da yasaklanması gerekmez miydi?

Sonuç

Özellikle Başkanının bilimsel yetkinliğinden kimsenin kuşku duyamayacağı Özbudun Komisyonunun Anayasa Önerisi baştan yeni bir Anayasa yapmayı hak etmesi noktasından tartışmaya açık görünüyor. Bu konulardaki 'evrimsel' yaklaşımların 'devrimsel' yaklaşımlara göre daha iyi sonuç verdiği de bilindiğinden, belki de yapılması gereken konuyu mevcut Anayasa için kapsamlı bir değişiklik paketi formatında sunmak. Yargı Erkinin yeniden yapılandırılması, Cumhurbaşkanının yetkileri ve inanç, ibadet hürriyeti konularında ise, öngörülen değişikliklerin bütünüyle yeniden gözden geçirilmesi zorunlu görünüyor. Aksi halde, 'Sistemden rövanş alma duygusuyla Anayasa yapıldığı' suçlamalarına muhatap olmak kaçınılmaz.

Öte yandan, Komisyonun Anayasa Önerisinde İnsan Hakları konusunda Ülkemizdeki en önemli tartışma konularından biri olan türban (başörtüsü) sorununa ilişkin olarak somut, etkin ve rasyonel bir çözüm önerilememiş olduğuna tanık olunuyor.

Oysa, ülkemizde geçmiş yıllarda türban yasağında 'çıta' yanlış yere konulmuştur. Bu yanlıştan bir an önce dönmek ve 'çıtayı' makul bir noktaya çekmek Ülkemiz için acil bir toplumsal, hukuksal ve siyasal ihtiyaç olarak görünüyor. Bu çıta, açık bir anayasal düzenleme ile, üniversite öğrencilerinin altına çekilip, ilkorta öğrenim öğrencileri ile görev anında kamu görevlilerinin üstünde tutulmalı ve çıta bu haliyle anayasal açıdan 'sabitlenmelidir'. Mahalle baskısıyla oluşacak 'sosyolojik zorbalık' riskinden öncelikli korunmaya muhtaç kesim reşit ve eğitimli üniversite öğrencileri değil, ilk ve orta öğretimdeki kız çocukları ve eğitimsiz ev hanımlarıdır. Üniversite öğrencilerini bu 'zorbalık' riskinden korumanın yolu toptancı bir yasak yerine, kamusal ve sivil tüm kesimlerin bu konudaki yoğun duyarlılığıdır.



ANAYASA DEĞİŞİKLİKLERİ VE TARTIŞMALARI

Prof. Dr. M. Naci BOSTANCI

Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi

19 21 Anayasası 1924 yılında yerini yeni bir anayasaya bıraktı. O anayasa 1960 ihtilaliyle yürürlükten kaldırıldı, ihtilali gerçekleştirenler yeni bir düzen vazetme iddiası çerçevesinde 1961 Anayasasını halkın önüne koydular. Tahmin edilebileceği gibi bu oylama anayasayla ilgili bir oylama olmaktan

çok ihtilal şartlarında ihtilalcilerin oylaması oldu. Sonuç, %61,7 evet, %38,3 hayırdır. DP'liler hakkında çeşitli şayiaların dolaştırıldığı, bu partinin kolektif kimliğinin sürekli aşağılandığı, önder kadrosunun tutuklanıp "en ağır cezalara çarptırılacakları" baskısıyla yargılandıkları bir zamanda elde edilen bu sonucu ihtilalin meşrulaştırılması için kullanmak kolay değildir. Hatırlanacağı gibi ih-



tilalden tam bir yıl sonra (ilginç bir tarih) 27 Mayıs 1961'de Kurucu Meclis birleşik toplantı yaparak 260 kabul iki çekimser oy ile metni kabul etmiştir. Halkoyuna 9 Temmuz'da gidilmiştir ki, bu tarih Menderes ve iki arkadaşının asılmasından sadece iki ay bir hafta öncesidir.

Oylamaya katılım oranı %80 civarındayken (ki bu %20'nin içinde mutlaka protest oylar vardır) bunun %40'ı ret doğrultusunda oylarını kullanmıştır. Kabul edenlerin içinde de "bir an önce bu olağanüstü dönemin sona ermesi ve olağan demokratik yapıya geçilmesi" arzusunun önemli ölçüde belirleyici olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bu yorumun dayanağı olan iki önemli husus şudur: Birincisi, demokratik rejim sürerken gerçekleştirilen ihtilaller güç marifetiyle siyasal alana yeni bir "resmi" biçim verseler de seçmenlerin siyasi kanaatleri ve tutumları ihtilallerle bu kadar kolay bir şekilde değiştirilemezler. Toplumsal kadastro üzerindeki saflaşmalar, kendini hazırlayan uzun bir tarihi birikimin üzerine şekillendikleri için, kendi tabiatı gereği yaşanan travmalar haricinde hızla yeni bir karakter kazanmazlar. Ayrıca meşruluğu kabul edilemez yollarla siyasete yapılan müdahaleler bu kadastrodaki demokrasi eğilimini daha da güçlendirir. İkincisi ise, ihtilal şartlarının kısmen de olsa ortadan kalkması neticesinde gidilen seçimlerde, açıkça DP'nin devamı olduğunu söyleyen bir parti ile DP ile akraba bir partinin almış oldukları oy oranı yine tek başına iktidara yetecek çoğunluğu sağlamaktadır. Oysa 61 ihtilalini yapanlar gerçek anlamda çoğunluğun desteğini sağlamış olsalardı, seçimlerde böyle bir tablo ortaya çıkmazdı.

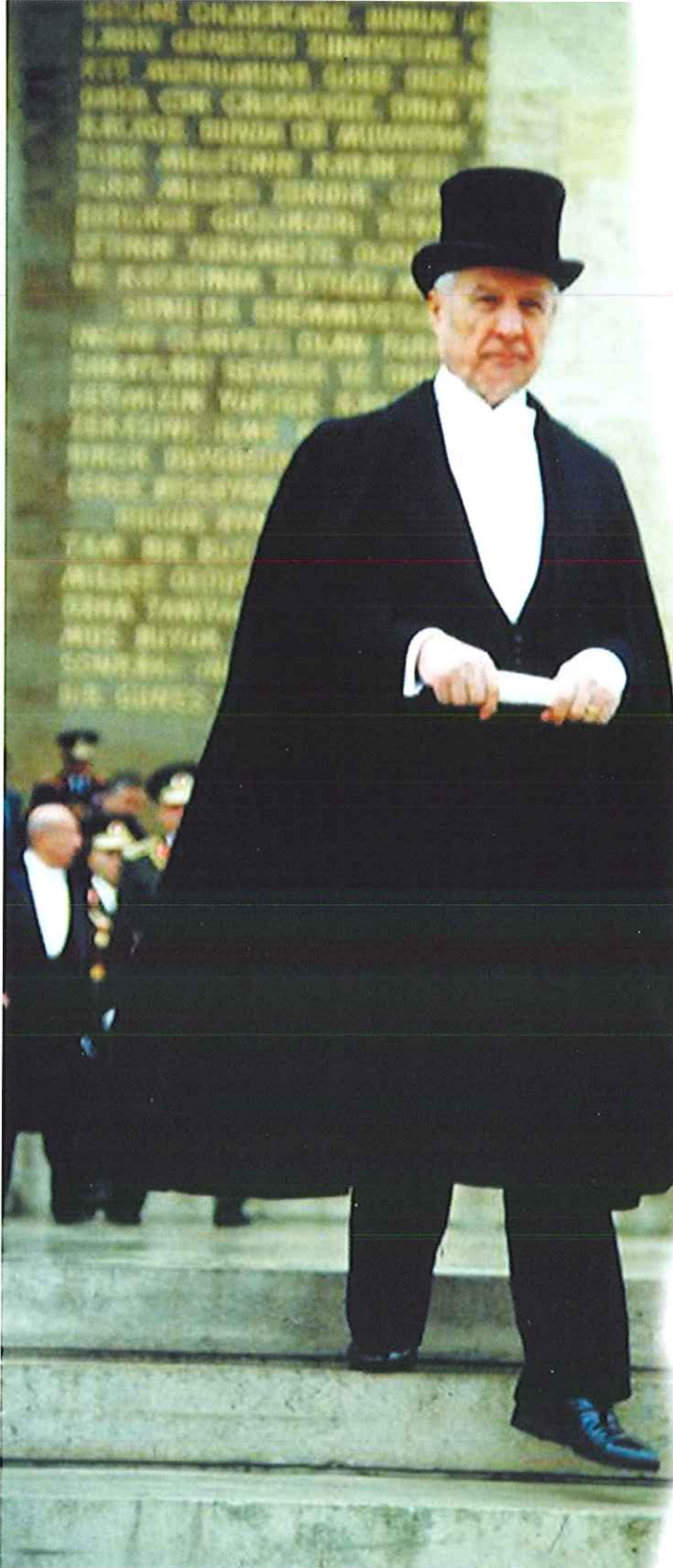
Özgürlüklerin istismarı

12 Mart 1971 tarihinde terörist faaliyetlerin ülke için ciddi bir tehdit boyutuna yükseldiği görüşüyle asker bir kez daha ülke yönetimine doğrudan müdahalede bulunmuş, Meclisi feshetmemekle birlikte "teknik heyet" esaslı ara dönem hükümetlerinin kurulmasına zemin hazırlamıştı. O dönemde dillendirilen ve toplumsal ağırlığı olan görüşlerden birisi, 1961 Anayasasıyla ortaya çıkan "aşırı özgürlükçü ortamın" istismar edildiği, özgürlükleri kullanmasını bilmeyen çevrelerin bundan faydalanarak yıkıcı faaliyetlere giriştikleri şeklindeydi. Tutuklamalar, yar-

1982 Anayasası dokuz kez parlamentonun üzerinde anlaştığı şekilde değiştirildi. En kapsamlı değişikliklerin 1995 ve 2001 tarihlerinde yapılmış olması dikkat çekicidir. Çünkü her iki tarihte de parlamentoda koalisyon yönetimleri vardı, buna rağmen anayasa değişikliği gerçekleştirilebilmiştir.

gılamalar birbirini takip etti, 1973 yılında yapılan genel seçimlere kadar bu ara dönem rejimi devam etti. "Türkiye'nin sürüklendiği terör ortamı"nın müsebbibi olarak dile getirilen anayasa da 1971 ve 1973 yıllarında iktidarı güçlendirici bir anlayışla iki kez değiştirildi. Buradaki yeni düzenlemeler arasında özellikle memurları ilgilendiren husus, 46. maddeye ilişkin anlayış değişikliğinin metne yansımasıydı. Böylelikle 1961 Anayasasında tüm çalışanlara tanınan sendikal haklar sadece "işçi"lerle sınırlandırıldı, memurlara ilişkin ayrı bir düzenleme öngören 2. fıkra da tamamen metinden çıkartıldı.

1980 yılına geldiğimizde, ülkede yine iki önemli sorunun öne çıktığı görüldü. Bunlardan birincisi "terör" ikincisi ise "ekonomik sorunlar"dı. Seksene doğru son yıllarda yaşanan siyasi istikrarsızlık, şaibeli iktidar oluşumları, kendi iç bütünlüğü olmayan koalisyon yönetimleri sorunların üzerine kararlı bir irade ile gidilmesini engelliyordu. 1978 yılının başlarında kitlesel olayların yaşanması bazı illerde sıkıyönetim uygulamasına geçilmesine neden oldu. Ancak olağanüstü yönetime rağmen terör etkisini artırarak sürdürdü, yaygınlaştı. Bu dönemde özellikle güvenlik güçlerinin kendi aralarında ayrışması, "nesnel, tarasız" olması, olaylara devletin penceresinden bakması gereken bu yapının tam aksi istikamette bir sürece girmesi kaygıları derinleştiriyordu. Sivil irade ekonomik konulara ilişkin olarak 24 Ocak 1980 kararlarıyla radikal bir anlayış değişikliğine gitti. O zamana kadar ithal ikameci bir yaklaşımla büyümeye çalışan ekonomik yapı, bu tarihten sonra



küresel piyasalarla bütünleşme, rekabet, verimlilik, ihracata dayalı politikalar ekseninde yeni bir niteliğe kavuşuyordu. 24 Ocak kararlarının mimarı olan Turgut Özal, daha sonra askeri yönetimin bakanı olacak, nihayet 1983 seçimlerinde de başbakan olarak Türk siyasetinin önemli figürleri arasına katılacaktı.

İhtilal ve yeniden anayasa

12 Eylül 1980 askeri harekâtı, ihtilalin yapıldığı gün kurulan Milli Güvenlik Konseyi'nin açıklamalarından da izleneceği gibi, kendisini terör ve ekonomik sorunlar üzerinden meşrulaştırıyor, hedefinin bunları çözmek olduğunu ifade ediyordu. Ne zaman karmaşık sorunlar söz konusu olsa öne sürülen, tartışılan, bir hegemonik mücadele alanı olarak görülen Anayasa yeniden gündeme geldi. "Artık, ne kadar tadil edilmiş olursa olsun 1961 Anayasası ile yola devam edilemezdi, Türkiye'nin yeni bir anayasaya yeni bir sözleşmeye ihtiyacı vardı." 12 Eylül ihtilalini yapanlar, tıpkı 1961 ihtilali örneğinde olduğu gibi bir danışma meclisi oluşturdular, anayasa yapımını üniversite çevresindeki hocalara havale ettiler. Aynı dönemde eski deniz kuvvetleri komutanı Bülent Ulusu da başbakan oldu.

1982 Anayasası ağırlıklı olarak, yakın dönemde yaşanan olaylara tepkileri dikkate alan, bunlara ilişkin çözümleri öncelikle düşünen bir anayasaydı. Etkisiz ve sembolik bir Cumhurbaşkanı yerine neredeyse yarı başkanlık sistemindeki başkana benzer bir Cumhurbaşkanlığı sistemine geçiliyor, siyasi iktidarın yetkileri sınırlandırılıyor, yeni kurumlar oluşturuluyordu. Bu anayasanın mantığına işaret eden dikkat çekici ve çok tartışılmış hususlardan birisi, 61 Anayasası "insan haklarına dayalı" iken, 1982 Anayasasının "insan haklarına saygılı" bir anayasa oluşudur. Saygı göstermekle dayalı olmak arasındaki derin bakış ve yaklaşım farkı ma-lumdur.

Yeni anayasa tartışmalarının çeşitli eksenler üzerinden sürdüğü zamanımızda, öncelikle anayasanın niçin ihtiyaç olduğu, toplumsal-siyasal hayatta neye tekabül ettiğini değerlendirmek faydalı olacaktır.

1982 Anayasası dokuz kez parlamentonun üzerinde anlaştığı şekilde değiştirildi. En kapsamlı değişikliklerin 1995 ve 2001 tarihlerinde yapılmış olması dikkat çekicidir. Çünkü her iki tarihte de parlamentoda koalisyon yönetimleri vardı, buna rağmen anayasa değişikliği gerçekleştirilebilmiştir. Maddelere ilişkin parlamentoda uzlaşmanın sağlanmış olması Türkiye siyasetinin daha reşit hale gelmesinin bir ifadesi olarak görülmelidir.

AKP'nin anayasa çalışmaları

Nihayet AKP, 2002'de tek başına iktidara gelmesinin ardından 2007 seçimleriyle bu konumunu pekiştirmesiyle birlikte, anayasanın parça parça değil bir bütün olarak ele alınıp daha sivil, demokratik ve özgürlükler esasında yeni bir anlayışla değişiklikler yapılması fikrini gündeme getirmiştir. Bu amaçla Prof. Dr. Ergun Özbudun başkanlığında bir heyet kurulmuştur. Halihazırda bu heyetin çalışmaları son bulmuş ve taslak AKP'ye sunulmuştur.

Anayasalar konusunda özetlemeye çalıştığımız bu sürecin bize gösterdiği önemli bir husus şudur: Olağanüstü dönemlerin ürünü olarak ortaya çıkan anayasa metinleri olağan döneme geçildiğinde sorunlar yaratmaktadır. Çünkü dönemin odaklanılan sorunları, anayasa metninin yine dönemin ikliminden soluklanan dili ve anlayışı kısa zamanda geçerliliğini ve ikna ediciliğini yitirmektedir. Bu yüzden yürürlükteki demokratik rejimin kuralları, esasları ve karar süreçlerini halkla paylaşımı zemininde yeni bir anayasa metninin hazırlanması daha fonksiyonel bir anayasanın kurgulanması bakımından olumludur. Çünkü anayasa metinlerinin teşekkülünde toplumsal

müzakerenin gerçekleştirilmesi metnin kalıcılığı, kapsayıcılığı bakımından hayati değerdedir. Hemen burada 12 Eylül döneminde hazırlanan 1982 Anayasası hakkında aleyhte görüş bildirmenin konsey tarafından yasaklandığını hatırlamakta fayda vardır. Lehinde konuşmanın alabildiğine serbest, aleyhinde konuşmanın ise yasaklandığı bir ortamda anayasa metninin iklimi ile halk arasında paralellik sağlamak ne ölçüde mümkün olabilir? Anayasanın yeni baştan ele alınıp düzenlenmesi girişimi, her şeyden önce bu işin yapıldığı zemin olarak önemlidir ve hangi siyasal çevreden olursa olsun ilgililerin bu temel şartı "yeterlilik" saymasa da bir "gereklilik" olarak onaylaması beklenmesi gereken bir tutumdur. Bu hali gereklilikten yeterliliğe dönüştürecek olan ise elbette AKP iktidarının yetkin bir müzakere için ortaya koyacağı tavır ve metni kamuoyuyla paylaşım biçimidir.

Yeni anayasa tartışmalarının çeşitli eksenler üzerinden sürdüğü zamanımızda, öncelikle anayasanın niçin ihtiyaç olduğu, toplumsal-siyasal hayatta neye tekabül ettiğini değerlendirmek faydalı olacaktır.

Siyasetin herkesle ilgili hale gelmesi

Anayasaların ortaya çıkış tarihini aşağı yukarı dört yüz yıl öncesine götürmek mümkündür. Avrupa'da merkezi otoritelerin teşekkül ettiği, modernleşme doğrultusunda merkezileşme ve standartlaşma eğilimlerinin belirlediği bir zamanda yönetenler ile yönetilenler arasındaki ilişkinin temel kurallarını belirlemek bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır. Jean Bodin'in ancak ilahi yasalarla sınırlanabilir kral iktidarı fikri, mutlak yönetim anlayışı bu tarihlerde esnetilmeye başlanmış, tebaa ile yönetici arasındaki ilişki tebaanın da kendisine ilişkin "devredilemez, bırakılamaz" haklara sahip olduğu anlayışıyla yeni bir mahiyet kazanmıştır. Öte yandan modernleşme süreci bir bakıma herkesin birbiriyle ve genel olarak siyaset ve iktidarla daha yakın hale geldiği bir süreçtir. Geleneksel dünyada hanedanın kontrolündeki devlet erkiyle askerlik, vergi, savaş için karşılaşan insanlar, modernleşme ile birlikte devletle adeta iç içe olmuşlardır. 1650'li yıllarda Avusturya'nın kafelerinde haşmetmeap hazretlerinin kararları ve işleriyle ilgili "ileri geri" konuşmaya başlayan insanlar, aslında iki ko-

nunun altını çizmekteydiler. Bunlardan birincisi, devletin artık hanedanın mülkü olmadığı, orada yaşayan insanların da devletin işleyişinde söz sahibi olmaları gerektiği fikrini temrin etmeleri idi. İkincisi ise, Siyasi kararların sonuçlarından etkilenen insanlar olarak, burada olup bitenler konusunda kendilerinin de söz hakkı olması gerektiğini düşünmekteydiler. Thomas Hobbes'un Leviathan'ında insan "homo homini lupus" olsa dahi doğa durumundan toplumsal duruma geçerken "kendisine ait hakları" bir sözleşme ile "devlete" bırakıyor ve güvenlik karşısında yaptığı bu takastan dönüş imkânı bulunmuyordu. Ancak devletin kullandığı hakların kaynağında yönettiği insanların iradeleri olduğu fikrini Hobbes böylece vurgulamış olmaktadır. Hobbes'un hem liberal hem otoriter yönetimler için ilham verdiğini söyleyen eleştirmenler elbette haksız değildi. Fakat her ne olursa olsun, daha sonraki düşünürler bu mirası takip ederek devlet kudretinin kaynağında vatandaş iradesi bulunduğu fikrini işlemeye, dolayısıyla yöneticinin yönetme hakkının sınırlandırılması gereğini dile getirmeye devam ettiler. Bir bakıma 13. yüzyıl düşünürü Aquino'lu Thomas'ın "zalim bir iktidara karşı tebaanın direnme hakkı vardır," di-

yerek tam ve mutlak iktidar fikrini reddeden, bir yerde yönetilenlere bir hak ve yetki atfı yapan yaklaşımı daha da zenginleştirilmiş olmaktadır. İşte anayasalar, iktidarı elinde tutan güce karşı yönetilenlerin korunması, iktidarın sınırlarının çizilmesi bakımından önem taşımaktadır. Bu manada Anayasaları siyasetin ve genel olarak toplumsal hayatın temel metni olarak görmek mümkündür. Bu ilkelerin "ana" yasa olarak tanımlanması, diğer yasalardan farklı olarak, içinde değişik eğilimlerin, güç ve iktidar ilişkilerinin yaşandığı toplumda, bunların kurallarını belirleyen, sonsuz mücadelelere bir yerde nokta koyup uzlaşma sınırlarını tayin eden temel metin oluşudur. Huizinga'nın homo ludens'de ifade ettiği "oyun" metaforundan hareketle söyleyecek olursak, toplum oyununun kurallarını anayasalar koymakta, bir tür kişilikteki süper ego gibi, hırs, arzu ve isteklerin kurallı ve meşru bir şekilde, başkalarına zarar vermeksizin, toplumsal bütünlüğü bozmaksızın tatmin edilmesine imkân vermektedir. Bu yüzden anayasalar herkes için çok önemlidir ve yine herkesin müzakere süreçlerine etkin bir şekilde katılımının sağlanması anayasaların temsili nitelikleri ve işlevsellikleri bakımından değerlidir.

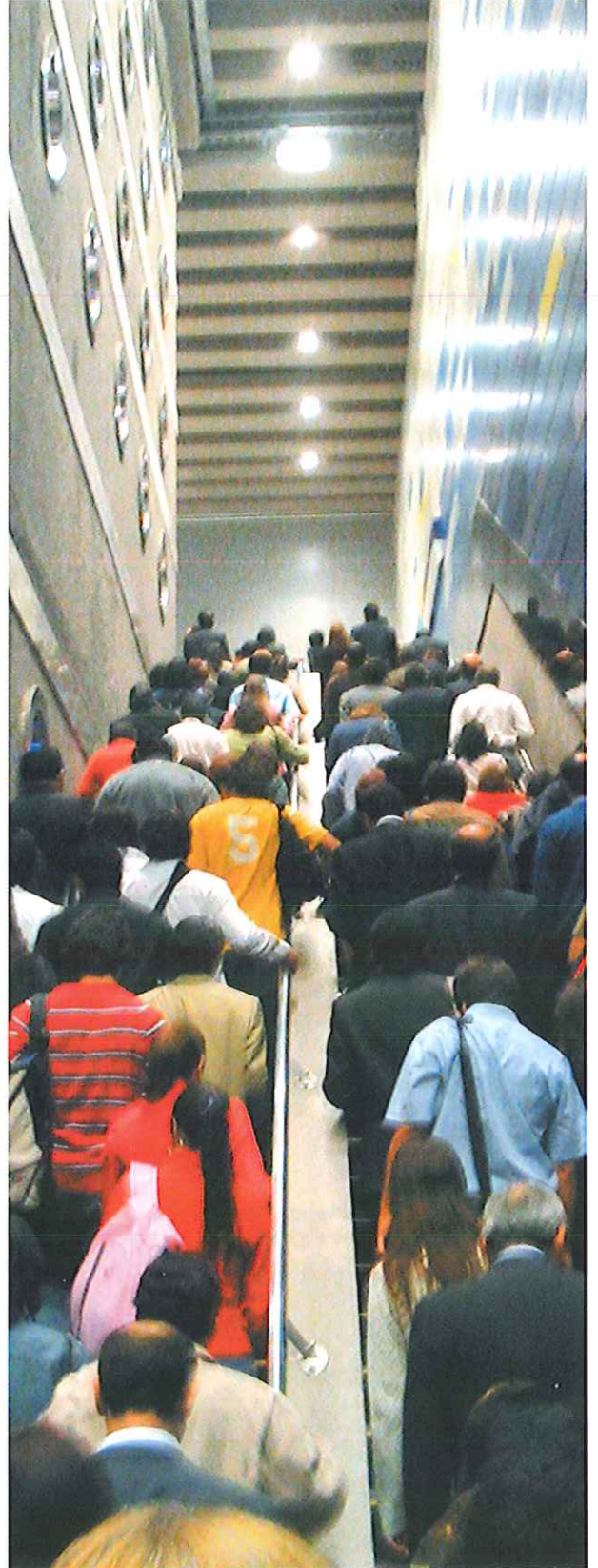


Demokrasinin özü

Ancak burada hemen şunu belirtmekte fayda vardır ki, anayasalar sınırları belirlerler. Bir siyasal ve toplumsal hayatın tüm sorunlarını öngörmek ve bunları karşılayacak şekilde bir temel yasal metin kaleme almak mümkün değildir. Burada anayasalar kadar bunların yorumu, demokrasi kültürüne ilişkin yaklaşım, fikir ve duyarlılıkların ifası son derecede önemlidir. Çinli bilge Tao Tszu bir sözünde şöyle demektedir: "Odanın anlamını belirleyen duvarları değil, duvarların içerdiği boşluktur." Aslında anayasaların anlamını da onun ilkeleri kadar ilkeleriyle çerçeveleyen fakat söz söylenmeyen o boş alana ilişkin uygulamalar belirler. Bu alanda fair play'i demokrasinin ritüellerini, geleneklerini, teamüllerini dikkate almaksızın her yerde ve her şekilde "amansız bir iktidar mücadelesi" gözetmek, fırsatın ele geçtiği her anda kural dışı davranmaya eğilimli olmak, mükemmel anayasalar yazılsa bile demokratik rejimleri zora sokacak unsurlardır.

AKP tarafından hazırlatılan anayasa metni henüz kamuoyuna açıklanmadan hakkında haberler yapılmış, yazılar yazılmıştır. Bunların büyük çoğunluğu tasarıya ilişkin eleştirel görüşlerdir. Bunların arasında tasarıdan ilgisiz, bu meclisin anayasa yapamayacağından tutun, bu anayasanın AKP'nin anayasası sayılacağına kadar çeşitli görüşler de dile getirilmiştir. Öte yandan bu anayasanın sadece türbana serbestiyet kazandırmak için yapıldığını dile getirebilenler de olmuştur. Anayasa maddelerini müzakere edebilecek bir zemin oluşmadan önce, toplumumuz için geçmişte de hayli kışkırtıcı bir başlık olduğu çeşitli kereler görülmüş "türban, laiklik, İslam vs." gibi kritik kavramlarla Anayasayı ele almaya kalkışmayı

Türkiye yakında yeni bir anayasa kavuşacaktır. Bu anayasanın mevcut sorunları çözmesi beklenirken kendisinin yeni sorunlara kaynaklık etmesi düşünülemez.



eleştirel bir katkı olarak görmek kolay değildir. Bu tür değerlendirmeler, geniş kitleleri birinci elden ilgilendirmeyecek teknik fakat aynı zamanda faydalı olabilecek tartışmalar yerine, kitleleri baştan çıkartacak, heyecanlandıracak konulara el atma esasına dayanmaktadır. Bir bakıma buradaki hedef anayasa metni olmaktan çok kitlelerin hassasiyetleridir. Bunu bir tür siyasetin magazini olarak okumak da mümkündür. Kitle iletişim araçlarının en ağır toplumsal/siyasal konuları bile olabildiğince kıskırtıcı tek bir tema etrafında "magazinleştirerek" değerlendirme üslubuna benzer bir yaklaşımdır bu. Dolayısıyla anayasa tartışmalarına asıl katkıyı yapacak olanlar hiç şüphesiz söyledikleri söz ile kurumsal kimliklerinin prestiji arasında her zaman yakın ilişki bulunan sivil toplum örgütleridir. Onların bazen polemiğe kaysa da başı sonu belli, gerekçeli yorumları anayasa çalışmaları bakımından dikkate alınması gereken değerlendirmelerdir.

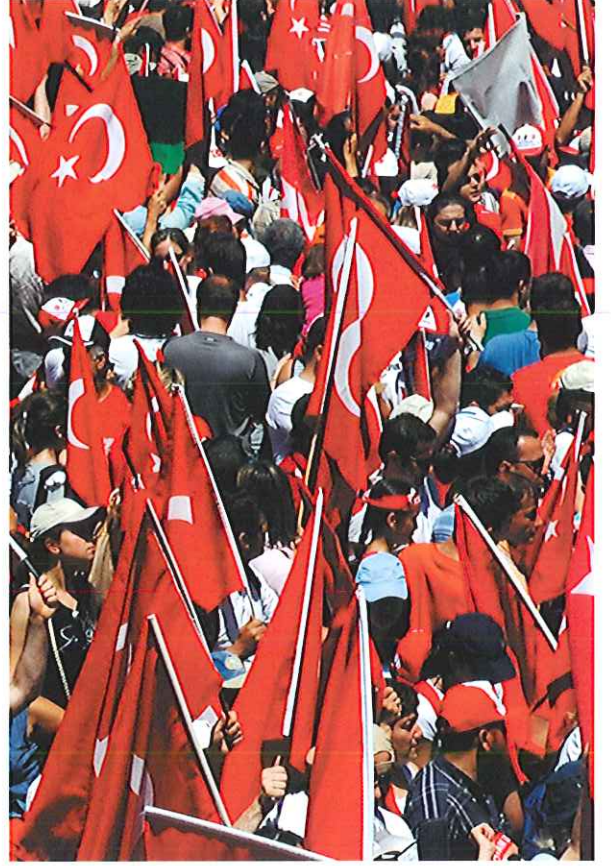
Türkiye yakında yeni bir anayasa kavuşacaktır. Bu anayasanın mevcut sorunları çözmesi beklenirken kendisinin yeni sorunlara kaynaklık etmesi düşünül-

lemez. Bunun yolu, yeterli ve ikna edici bir müzakerе sürecinin yaşanmasıdır. AKP'nin sahip olduğu çoğunluk ve bu çoğunluğun renkli sosyo-politik karakteri nedeniyle bu tür bir müzakereyi iyi niyetle gerçekleştireceğini beklemek gerekir. Unutmayalım ki tatminkâr bir anayasa AKP kadar muhalefet partilerinin de "iyi niyetle" yaklaşımını gerektirir. Burada toplumsal mutabakatın aranacağı husus, anayasanın her maddesinde herkesin rızasını almak ve bu esas üzere yazmak değildir, böyle bir çalışma mümkün olmaz, toplumsal mutabakat anayasanın kabulünü mümkün kılacak şekilde asgari müştereklerin tespiti ve anayasaya yerleştirilmesidir. Şüphesiz mükemmel bir anayasa dahi farklı yorumları, konulanmaları ortadan kaldırmayacak, bu temel metnin yorumu dâhil birçok konuda ayrılıklar sürecektir. Önemli olan bütün bunların bir ortak bağlamda yaşanması, bunu sağlayacak şekilde kural sınırlarının iyi tayin edilmesidir. Bu ihtiyacı sadece AKP'nin bilmesi yetmez, aynı zamanda onu kayıtsız şartsız eleştirenlerin de mükemmel anayasanın böyle bir sınırı olduğu irfanıyla davranması herkesin işini kolaylaştıracaktır.



2007 Genel Seçimleri İçin Yapılan Siyasal Reklamların Söylem Analizi

Political Advertisements Made for 2007 General Election: Political Discourse Analyze



Yrd. Doç. Dr. Halime YÜCEL

Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi

Özet

Bu çalışmada 2007 genel seçimleri için AKP, CHP ve MHP için yapılan reklamları incelemekteyiz. Partiler kendilerini güvenli/güvensiz, istikrar/istikrarsızlık, geçmiş/gelecek, güçlü/güçsüz, namuslu/yolsuz ve gözüpek/korkak eksenlerinde farklılaştırmaya çalışırlar. 2007 seçimleri için yapılan siyasal reklamlarda da gösteri öne geçer, söze oldukça az yer bırakır. İdeoloji biçimlerin, imgelerin ve sözcüklerin seçimiyle çok açık bir biçimde dile getirilir. Anahtar sözcükler: siyasal parti, reklam, söylem analizi.

Abstract

In this paper we want to analyze the political advertisements made by three political parties during the 2007 legislative elections: the Justice and Development Party, the Republican Party of the People and the Nationalist Movement Party. The political parties may be differentiated on some opposition axes such as the safe/unsafe axe, the stability/instability axe, the past/future axe, the weak/strong axe, the honesty/dishonesty axe and the timorous/courageous axe. In those 2007 general elections political advertisements it is obvious that the "scene" occupied the first rank while leaving little place to the word. The ideology is very clearly expressed thanks to the shaping, to the icons and to the word choice.



Seçim reklamlarında en sık kullanılan fotoğraf, liderin fotoğrafıdır. Liderin fotoğrafının reklamların büyük bir bölümünde kullanılması ve geniş bir alan kaplaması, partinin liderin karizmasından yararlanmayı amaçladığını gösterir.

22 Temmuz 2007 genel seçimleri için yapılan siyasal reklamlar, kentlerde ve iletişim araçlarında geniş yer tuttu. Alınan erken seçim kararının, reklam etkinliklerinin yoğunluğuna olumsuz bir etkisi olmadı, tersine partilerimiz oldukça yoğun reklam kampanyaları gerçekleştirdiler. Biz de çalışmamızda, bu seçimlerde en çok oy alan üç partinin, Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP), Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ve Milliyetçi Hareket Partisi'nin (MHP) siyasal reklamlarının bir söylem analizini gerçekleştirmeyi amaçladık. Bunun için öncelikle siyasal reklamları görsel ve içerik olarak iki ayrı bölümde incelemeyi uygun bulduk.

1. Siyasal Reklamların Görsel Nitelikleri

Çalışmamızın ilk bölümünde siyasal reklamları görsel açıdan inceleyeceğiz. Politika evreni düzdeşmelerin, görsel dilin ve simgelerin yoğun olarak kullanıldığı bir alandır (Sherr 1999: 46,47). Siyasal reklamlarda da imgenin çoğu kez sözlerle aktarılan düşüncelerin önüne geçtiği görülür. Dolayısıyla siyasal reklamın görsel nitelikleri de siyasal partinin söylemi konusunda bilgi vericidir.

1.1. Siyasal Reklamların Biçimi

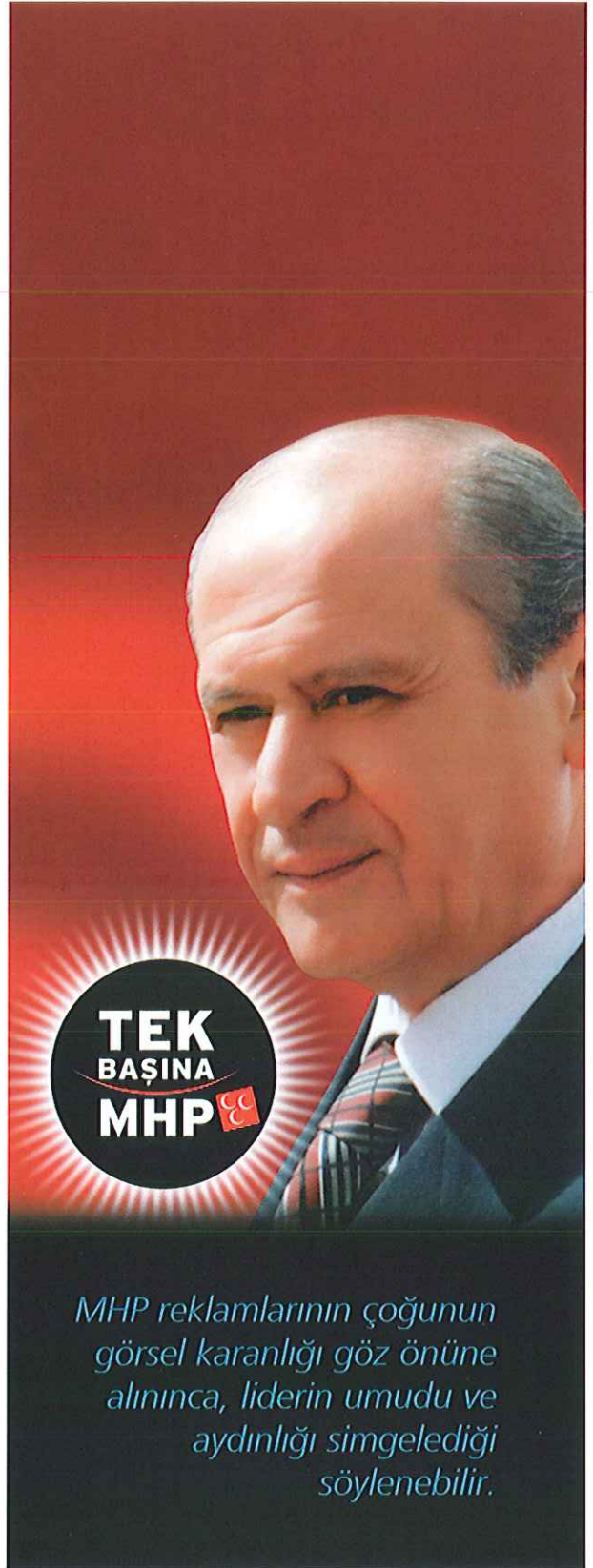
İncelediğimiz siyasal reklamlar, biçimsel açıdan kendi içlerinde bütünlük gösterir. AKP reklamları gazetelerde partinin ambleminin rengi olan sarı renk fonda, afişlerdeyse daha çok beyaz fonda sunulur. Yalnızca bir AKP reklamında Türk bayrağını fon olarak kullanır. İki görsel öğenin birlikte kullanılması reklamcılıkta ikna yöntemlerinden biridir, birbirleri-

ne bağlı oldukları izlenimini uyandırır (Messaris 1997, 11), dolayısıyla partinin ve bayrağın birlikte düşünülmesi gerektiğini sezdirilir. CHP reklamlarında yine partinin renkleri olan beyaz ve kırmızı egemendir. İki partinin birbirlerini eleştirdikleri kimi reklamların da kendi aralarında görsel bütünlük içinde olmaları ilginçtir. CHP, AKP'nin yarısı boş TBMM'yi gösteren reklamına yanıt olarak, aynı gazetede, onun gibi iki orta sayfanın yarısını kaplayacak biçimde, aynı tümce yapısını kullanarak yanıt verir. Tek fark AKP'nin reklamında sarı, CHP reklamında kırmızı rengin egemen oluşu ve meclisin bu kez öteki tarafının boş oluşudur. Her iki partinin de reklamların görsel anlamına özen gösterdiği saptanabilir.

MHP ise reklamlarında oldukça sert bir görsel anlatımı benimser. MHP reklamlarının bir bölümünde üzerinde "teslimiyetçi", "işbirlikçi", "bölücü" gibi sözcükler yazan, yırtılmış kağıt görseli kullanılır, böylece parti bu olumsuzlukları "yırtıp atacağı" izlenimini verir. Terörü konu alan reklamında, sarı fon üzerindeki kırmızı lekeler, kurumuş kan izlenimi uyandırır. Liderin yer aldığı reklamlarda, görsel anlatım bir ölçüde yumuşasa da genel olarak, partinin sert söylemini bütünler ve güçlendirir.

1.2. Fotoğraflar

Seçim reklamlarında en sık kullanılan fotoğraf, liderin fotoğrafıdır. Liderin fotoğrafının reklamların büyük bir bölümünde kullanılması ve geniş bir alan kaplaması, partinin liderin karizmasından yararlanmayı amaçladığını gösterir. Seçmen açısından parti için oy vermek, lidere oy vermek anlamına gelecektir. Ele aldığımız partilerin reklamlarında da durum böyledir. Partinin büyüklüğünü bir bireye indirgemek, siyasal reklamın canlılığı açısından elverişlidir (Domenach, 1995: 46). Liderin devinimleriyle, giymiyle ürettiği göstergeler bir tür söylem ya da söylemin uzantısı olarak değerlendirilmelidir. İncelediğimiz reklamlarda üç lider de koyu takım elbise ve kravatlıdır, özenli bir giyim biçimini benimsemişlerdir. Bu da ne çok liberal ne de çok yenilikçi bir görüntü sunar, daha çok tutucu politikacı giyim biçimi olarak nitelendirilebilir.





AKP ve CHP liderleri "halk"la birlikte görüntüledikleri fotoğraflarda, halkın önünde ya da yukarısındadırlar, düşünce onların tekelindedir, halka düşen de onu izleme ve onaylama özgürlüğüdür. Tüm fotoğraflarda liderle "halkı" arasında belirli bir uzaklık gözetildiği dikkat çeker. MHP lideriyse tek başına görüntülenmiştir. AKP reklamlarının çoğunda "durmak yok yola devam" savsözünün eşliğinde, AKP liderini yürürken gösteren fotoğraflara yer verilir. Savsözü bütünleyen bu fotoğraf, lideri klasik politikacı duruşundan uzaklaştırır, bir "öncü", bir "eylem adamı" görünüşü verir. Arkasındaki silik görüntüdeyse onu izleyen bir insan topluluğu seçilmektedir. Ön sırada bir türbanlı, bir de başı açık kadının varlığı dikkat çeker. Lider ileriye, büyük bir olasılıkla, ulaşacağı hedeflere bakar. Ardından gelenlerse lidere bakar, tek yapmaları gereken onu izlemektir. Bu da siyasal evrenimiz konusunda bilgi verir: halktan katılım beklenmez, tek yapması gereken oy vermektir. Reklamlardaki fotoğraflarda kullanılan insan görüntüleri genelleştirilerek, tüm halk gibi sunulur.

CHP lideri objektife bakarak gülümser, çerçevesiz gözlükleriyle modern, aynı zamanda sezgili bir imge sunar, önündeyse, kimi reklamlarda da seslendiği kitleye göre değişen, umutla yukarıya ufka bakan, liderden çok daha küçük bir yer kaplayan insan topluluğu bulunur. Baykal onların üzerinde ve çok daha büyük boyutta gösterildiğinden onların "koruyucusu" gibidir. AKP reklamlarında halk belli belirsiz seçilir, lideri izleyen bir topluluktur yalnızca. Oysa CHP reklamlarında ayrıntılı olarak görüntülenmiştir, liderin önünde konumlanırlar. AKP reklamlarında lideri izlemekten başka bir isteği ve beklentisi olmayan bir toplulukken, CHP reklamlarındaysa halk umutlu bir beklenti içindedir, lideri izlemekten çok, beklentilerini karşılmasını ister. MHP reklamlarının fotoğraflarındaysa halkın yeri yoktur.

MHP reklamlarının çoğunda liderin fotoğrafı kullanılır. Liderin fotoğrafını kullanıldığı reklamlar, öteki reklamlarına göre daha aydınlıktır, lider mavi fon üzerinde görüntülenir. MHP reklamlarının çoğunun görsel karanlığı göz önüne alınıncaya, liderin umudu

ve aydınlığı simgelediği söylenebilir. Liderin fotoğrafların yakın plan çekilmiştir, objektife değil, belirsiz bir yere kararlı, ciddi bir anlatımla bakar. Üç liderin içinde daha çok AKP lideri yürüyerek daha etkin bir imaj vererek klasik politikacı duruşundan sıyrılmayı başarır. Afişlerde de elini kaldırarak, hareketli ve dinamik bir görüntü sunar.

2. Siyasal Reklamın İçeriği

Siyasal reklamın içeriği bölümünde AKP, CHP ve MHP'nin kendilerini ve görüşlerini nasıl tanımladıklarını inceleyeceğiz.

2.1. Siyasal Parti Konusunda Bilgi

Her parti kendi özelliklerini ve değerini vurgulamak için, öteki partilerle arasında karşıtlıklar kurar. Farklılıkların çözümlenmesi de karşıtlık ve uzlaşmazlık eksenlerini ortaya çıkarır (Fontanille, 2003: 53). İncelediğimiz reklamlarda AKP kendini "güven ve istikrar" kavramlarıyla tanımlayarak, *güven/güvensizlik*, *istikrar/istikrarsızlık* karşıtlıklarını öne çıkarır. "Gençliğin umudu", "kadınlarımızın umudu", "ilkleri gerçekleştiren" bir parti olarak rakiplerinden ayrıldığını "işte farkımız bu", diyerek vurgular. AKP "milletin" partisidir, öteki partilerle arasında *millet/milletten kopuk* uzlaşmazlığı kurar. Bir reklamında TBMM'deki "Egemenlik kayıtsız şartsız millettir" sözünü metnin alt başlığı olarak kullanır. Bir afişteyse elini kaldıran lider, Demokrat Parti'nin ünlü afişinden esinlenerek "Yeter karar milletindir", der. Ayrıca "geleceğimiz kazansın" sözleriyle öteki partilerle arasında *geçmiş/gelecek*, "güçlü iktidar güçlü Türkiye" savıyla *güçlü/güçsüz* karşıtlıkları kurar.

MHP de adayı Naim Süleymanoğlu'nu halter kaldırırken gösteren reklamda kullanılan "güçlü iktidar güçlü devlet" sözleriyle kendini *güçlü/güçsüz* karşıtlık ekseninde, güçlü olarak tanımlar. Ayrıca "ülkemizin bütünlüğü", "çocuklarımızın geleceği" "huzur ve güven"dir, dolayısıyla söyleminde AKP'yle benzer bir biçimde *geçmiş/gelecek*, *güven/güvensizlik* eksenlerinden yararlanır. MHP "teslimiyetçiye, aciz yönetime, işbirlikçiye, teröre, bölücüye", bunun da ötesinde, "dünyaya" verilecek "tek bir cevaptır".

Yinelemenin seçim reklamı söylemlerinde önemli bir yeri vardır.

Yinelemenin yinelenene gerçeklik kazandıracağı düşüncesiyle hep aynı sözler kullanılır, bunlar değişmez bir gerçeklik ve bir kesinleme niteliğini kazanır.

Bu "cevabın" içeriğini de "Türk milletinin tarihe karşı ilan edeceği tek başına ve eksiksiz bir irade beyanı", diye açıklayarak tarihi de bir karşıt gibi gördüğünü sezdirir. Kendini *bütünlük/bölücülük* ekseninde farklılaştırır. Kısacası MHP, temsil ettiği ideolojiyle kendini bir değer olarak sunar.

CHP, partinin adından da yararlanarak kendini cumhuriyet ve halkla özdeşleştirir. "Bu sefer cumhuriyet kazanacak", "bu sefer halk kazanacak" savsözlerini kullanır. Bu nedenle CHP'nin öteki partilerle arasında *cumhuriyet/cumhuriyet karşıtı*, *halk/halk karşıtı* uzlaşmazlık eksenleri kurduğu saptanabilir. CHP "oyunu ver cumhuriyete sahip çık", sözleriyle cumhuriyetin kurtarıcısı işlevini üstlendiği izlenimini verir. CHP ayrıca, kendini "ahlaklı" parti olarak konumlandırarak, iktidar partisiyle arasında *namuslu/yolsuz* karşıtlığını kurar.

Üç parti arasında kendini tanımlamak için en çok çaba gösteren parti MHP'dir. Öteki iki parti kendilerini daha çok icraatları ve tasarıları yoluyla anlatmayı yeğlerler.

2.2. Partilerin Görüşleri

Partiler, Türkiye üzerine görüşlerini, amaçlarını, karşıtları konusundaki düşüncelerini çeşitli söylem türleri kullanarak açıklarlar. Ele aldığımız siyasal reklamlarda en sık kullanılan söylem türleri kesinleme, polemik, tasarı ve çağrıdır.

- Kesinleme: En baskın söylem türlerinden biri olan kesinlemenin öteki söylem türlerine karıştığı da olur. Kesinleme türü söylemde, bildiri kuşkuyla yer bırak-



Partiler birçok vaatte bulunur ancak bunları nasıl gerçekleştireceklerini açıklamazlar. Seçim reklamları düşündürmeye yönelik değildir, daha çok basmakalıp düşüncelere, önyargılara seslenirler.

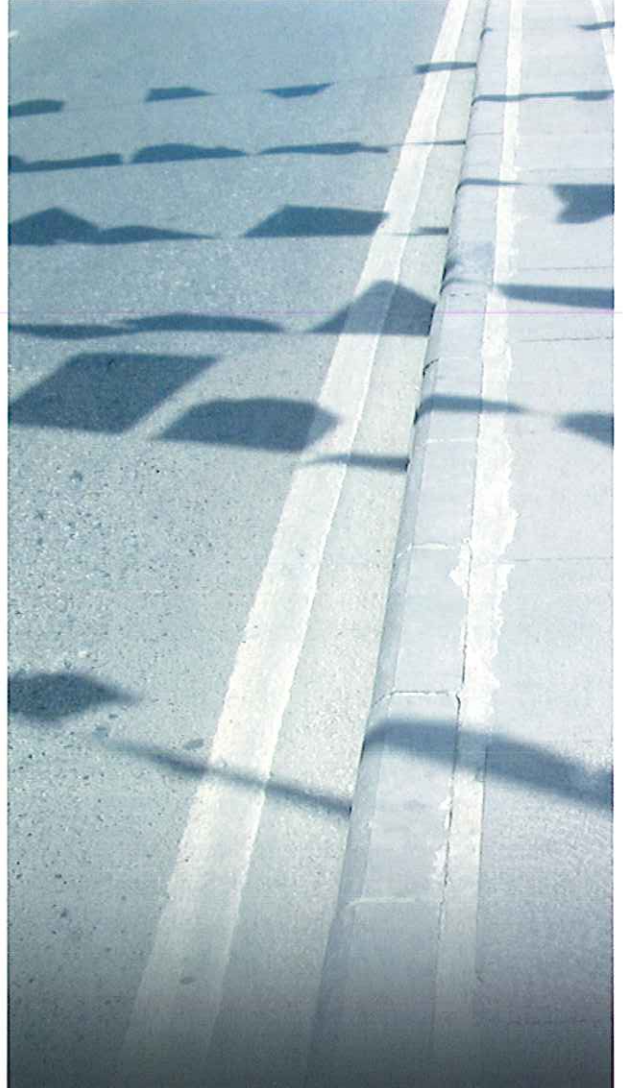
mayan değişmez bir biçimde iletilir. Örneğin AKP "parlak bir geleceğin eşiğinde" bulunduğumuzu bildirir, icraatlarını açıklayarak, "daha fazlasının birlikte başarılacağını" kesinler. CHP'ye kendisiyle birlikte tüm kadınlar, esnaf, kentliler, ezilenler, çiftçiler ve gençlerin "kazanacağını" açıklar. "Tek başına MHP" ve "tek bir cevap yeter" savsözlerini neredeyse her reklamında kullanan MHP, iktidara gelmesinin bir meydan okuma olarak görülebileceğini kesinler. MHP'nin söylemine göre, verilecek olan "cevap", "Sevr planlarını çöpe atmanın", "teslimiyetçilere rağmen teslim olmamanın", "bin yıllık kardeşliği" korumanın tek yoludur.

Yinelemenin seçim reklamı söylemlerinde önemli bir yeri vardır. Yinelemenin yinelenene gerçeklik kazandıracağı düşüncesiyle hep aynı sözler kullanılır, bunlar değişmez bir gerçeklik ve bir kesinleme niteliğini kazanır. Böylece "şimdi CHP zamanı", "Tek başına MHP", "tek bir cevap yeter", "durmak yok yola devam" sözleri kuşkuyla yer bırakmazlar. Zaten siyasal partiler de kuşkuyu tanımazlar.

- Polemik: CHP ve MHP'nin söylemlerinde polemik önemli bir yer tutar. CHP'nin özellikle polemik üzerine kurulu reklamları vardır. Bir reklamında, "reklam içinde reklam" diyebileceğimiz bir yöntemle polemige yer verir. AKP'nin "istediğim hastanede tedavi oluyorum" başlıklı seçim afişini, hastane kuyruğunda bekleyen yurttaşların fotoğrafıyla birlikte "Yalanını da al git", -Erdoğan'ın bir çiftçiye söylediği öne sürülen "ananı da al git" (Hürriyet, 12 Şubat 2006) sözünden esinlenilerek tümcesini kullanır, böylece AKP'yi yalancılıkla da suçlar. Ayrıca CHP ve AKP birbirlerinin reklamların-

da da yanıt verme yoluyla bir polemiğe girerler. AKP'nin cumhurbaşkanlığı seçiminde çekilen yarısı boş meclis fotoğrafını kullanarak verdiği "Ak Parti oradaydı! Muhalefet neredeydi?" başlıklı reklama, "CHP oradaydı, iktidar neredeydi? Terörle mücadele için CHP olağanüstü toplantı teklif etti, AKP'liler meclise bile gelmedi" reklamıyla yanıt verir. Böylece iki parti de *varlık/yokluk*, *millet için çalışmak/çalışmamak* eksenlerinde birbirlerini eleştirirler. CHP "orada olmamak" üzerine kurulu polemiği, liderler üzerinden de sürdürür. "Er meydanı" adlı programda, mikrofonun önünde, yanında boş koltukla görüntülenen Baykal, "Ben burdayım, sen neredesin?" diye sorar. "Er meydanı" deyiminin çağrışımlarından yaralanarak, *erler olmayan*, dolayısıyla *gözüpek/korkak* karşıtlıkları yaratılır. CHP özellikle seçim kampanyasının sonlarına doğru, söyleminde polemiğe ağırlık vermiş, söylemini korkaklık ve yolsuzluk üzerine kurmuştur. "Tayyip'in terör karşısındaki duruşu" başlıklı reklamında, iki elini havaya kaldırmış AKP liderinin fotoğrafına yer verilir. Film afişi gibi düzenlediği bir başka reklamında da "AK yapım iftiharla sunar: BÜYÜK VURGUN", yazar, altında da film afişlerindeki gibi dizilmiş, Erdoğan, Unakıtan, Gül ve Yıldırım'ın fotoğrafları vardır. "Böyle film görmediniz, dört kafadanın akıl almaz hikayesi" sözleriyle, yolsuzluk savları gündeme getirilir. CHP'nin polemik türündeki reklamlarında mizahi, alaycı bir söylem kullanır.

AKP, "siz kime oy veriyorsunuz" başlıklı reklamında karşıtlarını, "Türkiye'nin başını öne eğdirenlere", "şehit kanından medet umanlar", "Türk lirasını dünyanın en değersiz parası yapanlar" diye tanımlar. Dolayısıyla AKP, kendinden önce iktidara gelenleri ve muhalefeti eleştirir. MHP de polemik türünde bir söylemle "dünyaya tek bir cevap yeter", "teslimiyetçiye, aciz yönetime, işbirlikçiye tek bir cevap yeter", diyerek karşıtlarını eleştirir. Ayrıca MHP, çocuklarımızı ve ülkemizi "sokakta bulmadık, sokağa teslim etmeyiz" sözleriyle, sokağı da bir karşıt olarak gösterir, MHP iktidarı dışındaki iktidarların, çocukları ve ülkeyi "sokağa" attıklarını belirtir.



Türkiye'de siyasal propaganda yaklaşık yirmi yıldan bu yana, gösteriye dayandırılmaktadır. 22 Temmuz 2007 seçimleri için yapılan siyasal reklamlarda da gösteri, söze oldukça az yer bırakarak öne geçer.



*Partiler ülke için
gerçekleştirmek
istediklerini tasarı
türünde bir
söylemle
açıklarlar...*

- Tasarı: Partiler ülke için gerçekleştirmek istediklerini tasarı türünde bir söylemle açıklarlar. AKP, reklamlarında önceki icraatlarını açıklayarak, yine bu yolda ilerleyeceğini belirtir. Daha önce geliştirdiği projelerin uygulamaya konulacağını vurgular. "Kadınların kendi işini kurmalarının özendirilmesi", "gençlerin kendi işini kurması" tasarılarını açıklayarak bireysel girişimciliğe verdiği önemi ortaya koyar. "10 yılda 10 milyon lisanslı sporcu yetiştirme" tasarısıyla bir bakıma 10. yıl marşına gönderme yapar, "öğrenci yurtları açma" tasarılarını "yeni dönemde hayata" geçireceğini söyler. AKP için tasarılar, icraatların devamı niteliğindedir, bu da bir iktidar partisi açısından tutarlı bir tutumdur.

MHP, reklamlarında "teslimiyetçiliğin", "işbirlikçiliğin", "bölücülüğün" olmadığı bir gelecekte söz eder, ancak bunların ayrıntısına girilmez, dolayısıyla tasarı olarak sunulanlar daha çok günün eleştirisiyle sınırlı kalır. Bunun dışında, "bu Ülke'nin çocuklarının yarından emin, bugünden mutlu" olduğu, "annelerin gözünün yolda kalmadığı" bir gelecekte söz eder, ancak bu amaçlarını nasıl gerçekleştireceğini açıklamaz.

CHP, "vurgunların ve yolsuzlukların hesabını sormak" için "Siyasal Ahlak Yasası" çıkarmayı tasar-

lar, böylece "milletin seçtiği vekilden gerekirse hesap sormasının önü açılacak"tır. İstanbul için yapılan reklamlarda "şeffaf, etkin ve çağdaş" "megapol kent yönetimi modeline geçmek", tasarılarından biridir. "Eğitim reformu" gerçekleştirerek üniversite sınavını kaldırma sözü verir. "İşsizliği en somut, en ciddi projelerle" çözecek, kadınları, esnafı, ezilenleri, çiftçileri koruyacaktır. Ancak, CHP'nin "işte çözümler" başlığı altında sundukları, vaatten öteye gitmez ve amaçlarını nasıl gerçekleştireceğini açıklamaz.

Partiler birçok vaatte bulunur ancak bunları nasıl gerçekleştireceklerini açıklamazlar. Seçim reklamları düşündürmeye yönelik değildir, daha çok basmakalıp düşüncelere, önyargılara seslenirler.

- Çağrı: Partiler çağrı türünde bir söylem kullanarak tasarılarını desteklemesini isterler. Tüm partiler seçmene "sen" diye seslenmeyi yeğlerler, AKP reklamları neredeyse bir finans danışmanı gibi seçmene, "5 yılı kaybetme, yine kazan", "Türkiye kazansın, milletimiz kazansın, geleceğimiz kazansın", "geleceğimizi birlikte kuralım", çağrısında bulunur. AKP reklamlarında soru tümceleri de sık kullanılır, "siz kime oy veriyorsunuz?" diye sorulur. Cannetti'ye göre soru iktidar açısından anlamlıdır,

çünkü "soranın üzerindeki etki artan bir iktidar duygusudur (...) aldığı her yanıt bir boyun eğme edimidir" (1998: 284). Ancak partiler yanıtı beklemezler bile, yanıtı emindirler, buna karşılık olarak da reklamlarının alt bölümünde yer alan ambleslerinin görüldüğü oy pusulası ve mührü gösterirler. MHP seçmene "ülken için MHP'yi tek başına iktidar yapmalısın" diye seslenir. CHP'ye "oyunu ver Cumhuriyete sahip çık" çağrısını yapar.

Sonuç

Türkiye'de siyasal propaganda yaklaşık yirmi yıldan bu yana, gösteriye dayandırılmaktadır. 22 Temmuz 2007 seçimleri için yapılan siyasal reklamlarda da gösteri, söze oldukça az yer bırakarak öne geçer. Partiler kendilerini, *güven/güvensizlik, istikrarlistik-rarsızlık, geçmiş/gelecek, güçlü/güçsüz, bütünlük/bölücülük, cumhuriyet/cumhuriyet karşıtı, halk/halk karşıtı, namuslu/yolsuz ve gözüpek/korkak* eksenlerinde farklılaştırırlar. Bu partilerin siyasal reklamlarının söylem çözümlemesi, partilerin daha çok politikayla çok fazla ilgilenmeyen bir he-

def kitleye seslenmeyi yeğlediklerini gösterir. Partiler tasarılarını bildirir, ancak bunları nasıl gerçekleştireceklerini açıklamazlar, buna karşılık polemik söylemlerinde önemli bir yer tutar. Siyasal reklam söylemi daha çok klişelere, imgelere indirgenmiş, dolayısıyla budanmış bir söylemdir. Görünüşte ideolojiden yoksun olduğu düşünülebilir, oysa reklamlarda kullanılan fotoğraflar, görsellerin seçimi ve kavramlar partilerin ideolojilerini açık bir biçimde dile getirir.

Kaynakça

- CANNETTI Elias (1998), **Kitle ve İktidar**, Çev. Gülşat Ayben, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- DOMENACH Jean-Marie (1995), **Politika ve Propaganda**, Çev. Tahsin Yücel, Varlık Yayınları, İstanbul.
- FONTANILLE Jacques (2003), **Sémiotique de Discours**, PULIM, Limoges.
- MESSARIS Paul (1997), **Visual Persuasion: The Role of Images in Advertising**, Sage Publications, California.
- SHERR, Susan A. (1999), "Scenes from the Political Playground", **Political Communication**, no:16.
- Hürriyet, 12 Şubat 2006.





22 Temmuz: Elitlerin Değişimi İçin Yeni Bir Sürecin Başlangıcı

Doç. Dr. Yusuf Devran

Yeditepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü

Kasım 2007 tarihinde yapılması gereken 22 Temmuz seçimleri bazı toplumsal ve siyasal gelişmeler nedeniyle üç ay öne alınarak gerçekleştirildi. 2007'de cumhurbaşkanlığı seçimlerinin yapılacak olması, bu dönemin sancılı geçeceğinin işaretleriyle doluydu. Çünkü Çankaya kendi yetkilerini kullanarak 4,5 yıllık Ak Parti iktidarını, bir bakıma frenleme görevi üstlenmişti. Çankaya'nın da Ak Partili biri tarafından doldurulma ihtimalinin kesine yakın olması Devletin gerek askeri gerekse bürokratik kurumlarını rahatsız etti. Önce 'Cumhuriyeti Koruma Mitingi' olarak adlandırılan Tandoğan ve Çankaya mitingleri yapıldı, peşinden Genelkurmay'ın ne olduğu fazla anlaşılamayan muhtırası geldi, sonra Cumhurbaşkanı seçimiyle ilgili Anayasa Mahkemesi'nin pek de hukuki bulunmayan 367 kararı çıktı.

Bu gelişmeler öncesinde yapılan araştırmalara göre Ak Parti'nin oyları yüzde otuzun altında seyrediyordu. Ancak yaşanan bu olaylar bir anda partinin oylarını yüzde kırkların üzerine tırmandırdı. Anlaşılan o

ki, masa başında yazılan senaryolar sandıkta beklenen sonucu vermedi ve sandıktan daha da güçlenmiş, yetkilerini yenilemiş ve kendisini tazelemiş bir Ak Parti iktidarı çıktı.

Ardından genel seçimlerden önce krize dönüştürülen Cumhurbaşkanlığı seçimi süreçleri sorunsuz bir biçimde atlatılırken, Abdullah Gül de Türkiye'nin 11. Cumhurbaşkanı olarak Çankaya köşğine çıkmayı başardı. Sonuç olarak 22 Temmuz'da seçimin iradesini güçlü bir biçimde ortaya koyması, söylenecek diğer sözlerin ve yapılacak diğer engelleyici eylemlerin de önünü kesmiş oldu.

22 Temmuz Seçimlerinin Temel Özellikleri

22 Temmuz genel seçimlerini öteki seçimlerden farklı kılan bazı özelliklerinin olduğunu söyleyebiliriz. Bu özellikler kısaca şu şekilde sıralanabilir:

1. Seçimlerin öncesinde sağ ve sol kesim arasında yaşanan kutuplaşma seçmen tercihlerini belirleyen en önemli etkenlerden biri oldu.

2. Her seçimde giderek azalan seçimlere katılım oranı kutuplaşma nedeniyle yaklaşık yüzde on artarak yüzde 79,1'den yüzde 84,5'e yükseldi.

3. Türkiye'de ilk kez bir genel seçimde başbakan adayından daha çok cumhurbaşkanının seçimi konusu öne çıktı.

4. 'Mazot 1 YTL olacak' türünden vaatlerin ardından siyasi partilerin çoğunun vaat yarışına girmesi nedeniyle siyasi vaatler medyada bıkkınlık verecek ölçüde magazin malzemesi oldu.

5. Seçim vaatleri medyada sık gündeme geldiği için siyasi partilerin seçim beyannameleri ve topluma sundukları projeler günlerce yazılı ve görsel basında tartışıldı. Dahası mitinglerin eğlenceye dönüşmesi ve cazibesini yitirmesinin ardından televizyon ekranları en etkili seçim platformu haline geldi.

6. Seçim kampanyaları giderek görselleşmeye ve magazinleşmeye başladı. MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin Erzurum mitinginde taraftarlarına fırlattığı ip, hem medyanın hem de toplumun üzerinde en çok konuştuğu konu oldu. Belki de bu seçimlerden akılda en uzun süreli kalacak eylem oldu.

7. Kadın derneklerinin düzenledikleri kampanyalar etkisini gösterdi ve bir önceki dönemde 24 olan kadın milletvekili sayısı 46'ya çıktı.

8. Yıllardır ilk kez dinî değerler ve semboller seçim kampanyalarında daha az kullanıldı. Önceki seçimlerde dinî söylemleri ön plana çıkartan ve bugünün Ak Parti'sinin çekirdek kadrosunu oluşturan politikacılar bu seçimlerde dinî motifli bir söylem veya sembol kullanmaktan özellikle kaçındı. Hatta Ak Parti seçim afişlerinde başörtülü seçmenlere bile hiç yer vermedi.

Bu ve benzeri özelliklerin sayısını arttırmak mümkün ama bu seçimlerin en önemli özelliği ve bundan böyle en çok tartışılması gereken konu, 22 Temmuz'la birlikte Türk siyasetinde yeni bir dönemin başladığı gerçeğidir. Çünkü bu yeni dönemde Ak Parti'ye verilen seçmen desteği ve Abdullah Gül'ün Cumhurbaşkanı seçilmesiyle birlikte siyasi iktidarın etki alanının daha da genişleyeceğini, devletin askeri ve bürokratik iktidar alanının ise bir miktar daha kıstlanacağını söylemek mümkündür.

Demokratik anlamda ne kadar sürede taşların yeri-ne oturabileceğini ve değişime karşı olanların ya da muhalefetin ne gibi direnç ve refleks göstereceğini zaman ortaya koyacaktır. Ancak Türkiye'nin ekonomik olarak hızla kalkınması ve demokratik olgunluğa ulaşmasıyla birlikte olası sorunların da ortadan kalkarak daha sakin ve güvenilir bir ortamın oluşacağını söylemek mümkündür.

Seçim kampanyalarının temaları ve kampanya mesajları siyasi partilerin geleceğe dönük bakış açılarını ortaya koymaktadır. Önceki seçimlerde göreceli olarak daha çok dini temalara değinen Ak Parti bir taraftan liberal diğer taraftan da sosyal politikaları harmanlayarak yeni bir anlayış ortaya koymaya çalışmıştır.



Değişen Muhafazakârlar ve Geçmişe Tutunan 'Çağdaşlar'

Seçim kampanyalarının temaları ve kampanya mesajları siyasi partilerin geleceğe dönük bakış açılarını ortaya koymaktadır. Önceki seçimlerde göreceli olarak daha çok dini temalara değinen Ak Parti bir taraftan liberal diğer taraftan da sosyal politikaları harmanlayarak yeni bir anlayış ortaya koymaya çalışmıştır.

Ak Parti önceki dönemlerin aksine dini inanca ilişkin sorunları da demokrasi ve insan hakları gibi seküler ve demokratik söylemlerle gündeme getirerek daha geniş toplum kesiminden destek almaya ve olası tepkilerin önüne geçmeye çalışmıştır. Ak Parti'nin bu değişiminde daha çok merkeze kayma ve seçmen tabanını genişletme arzusu ile küresel trendler etkili olmuştur. Öte yandan Ak Parti fakir seçmenlerin desteğini almak ve sol partilerin hizmet alanını daraltmak için, gelişmiş ülkelerde normalde sosyal demokrat partilerin önceliği olan, bir dizi sosyal projeyi de ön plana çıkartmıştır.

Kendi ideolojisini muhafazakâr demokrat olarak tanımlayan Ak Parti Genel Başkanı R. Tayyip Erdoğan milli görüş gömleğini çıkardığını ve değiştiğini söyleyip yeni açılımlar yakalarken, tabanını eğitim düzeyi göreceli olarak daha yüksek ve laik bireylerin oluşturduğu CHP'nin, de-

karşı direnmesi ve kendisini dışarıya, yeni kavram ve trendlere kapatarak başarılı olabileceğini düşünmesi önemli bir paradoks olarak görülmektedir.

Birçok seçimdir seçmeni korkutarak ve rejim tartışmalarını gündeme getirerek oy almaya çalışan CHP'nin artık bu tezlerini yeniden gözden geçirmesi gerekmektedir. Her ne kadar CHP bu tür tartışmalarla çekirdek sol seçmenin oyunu almayı başarsa da alınan oylar sadece bu partiyi muhalefet partisi yapmaya yetmektedir. Oysa CHP'nin iktidara gelebilmesi için bu kesimin dışındaki seçmenlere de hitap edebilmesi gerekmektedir. Sözelimi, işsizler, düşük gelirli, gecekondu da yaşayanlar ile birlikte eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik konuları öncelik haline getirilebilirse seçmen tabanı biraz daha genişleyebilir. Sonuçta CHP, "klasik oy tabanını kaybederim" endişesiyle davranmak yerine, toplumun değişen yapısına uygun yeni politikalar üretme yoluna gitmeli ve seçmen koalisyon profilini zenginleştirmekten korkmamalıdır.

CHP'nin bugünkü konumundan daha güçlü bir noktaya gelebilmesi için ciddi anlamda değişiklikler yapması gerekmektedir. Şu ana kadar verilen izlenim değişikliğin, sadece örgüt ve kişiler bazında yapılan değişiklikler olarak algılanmasıdır. Oysa yapılması gereken belli bir siyasi zihniyetin değişme-



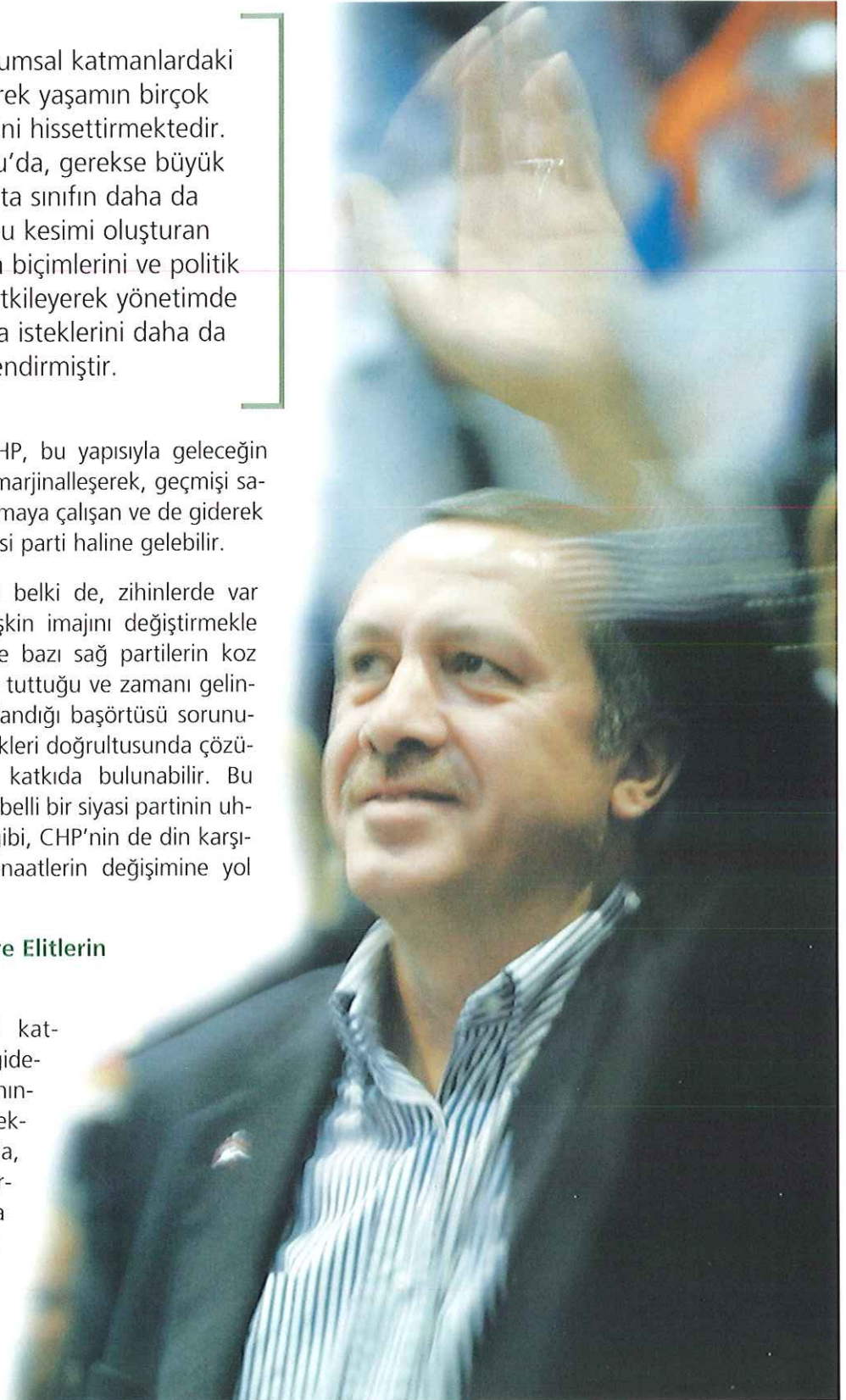
Türkiye’de toplumsal katmanlardaki değişim giderek yaşamın birçok alanında kendini hissettirmektedir. Gerek Anadolu’da, gerekse büyük kentlerde orta sınıfın daha da güçlenmesi bu kesimi oluşturan bireylerin yaşam biçimlerini ve politik tercihlerini de etkileyerek yönetimde söz sahibi olma isteklerini daha da güçlendirmiştir.

sidir. Aksi takdirde CHP, bu yapıyla geleceğin Türkiye’inde giderek marjinalleşerek, geçmişi savunan, statükoyu korumaya çalışan ve de giderek küçülen tutucu bir siyasi parti haline gelebilir.

CHP değişim sürecine belki de, zihinlerde var olan din anlayışına ilişkin imajını değiştirmekle başlayabilir. O nedenle bazı sağ partilerin koz olarak sürekli ellerinde tuttuğu ve zamanı gelince de istediği gibi kullandığı başörtüsü sorununun, kamuoyunun istekleri doğrultusunda çözüme kavuşturulmasına katkıda bulunabilir. Bu yaklaşım dinî değerleri belli bir siyasi partinin uhdesinden kurtaracağı gibi, CHP’nin de din karşıtı olduğuna ilişkin kanaatlerin değişimine yol açabilir.

Toplumsal Değişim ve Elitlerin Değişimi

Türkiye’de toplumsal katmanlardaki değişim giderek yaşamın birçok alanında kendini hissettirmektedir. Gerek Anadolu’da, gerekse büyük kentlerde orta sınıfın daha da güçlenmesi bu kesimi oluşturan bireylerin yaşam biçimlerini ve politik tercihlerini de etkileyerek yöne-





timde söz sahibi olma isteklerini daha da güçlendirmiştir. Örneğin büyük kentlerin en lüks semtlerinde oturan Anadolu'dan göç eden taşralı orta ve üst sınıftan bireylerin sayısı giderek artıyor. Önceleri sadece elitlerin girebildikleri yerlere bugün avamdan zenginleşmişler de girebilmekte, kullandıkları araba ve evleri günümüzde avamdan çok sayıda insanların da satın alabildiğini görüyoruz.

Türkiye'nin demokrasi bağlamında en önemli sorunlarından biri ekonomi, eğitim, kültür ve siyasal bilinç anlamında belli bir düzeye ulaşmış avamın elitlerinin, iktidarda kendilerine yeterli genişlikte bir alan bulamamasıydı. Çünkü devletin iktidarını elinde bulunduran askeri, siyasi ve idari elitler ellerindeki iktidarı kendi ait oldukları gruplarının bireylerine teslim ederek yönetimdeki etkinliklerine devam etmeye çalışmışlardır.

Uzun zamandır yaşanan bu toplumsal değişimin ardından iktidar anlamında yaşanan sancının nedeni avamın, elitlerin elinden siyasi iktidarı ve giderek de devlet iktidarını alma isteğinin daha yüksek sesle ve kararlılıkla dile getirilmesidir.

Neticede önce siyasi iktidar giderek toplumun kenar mahallelerinde yetişen, taşradan gelmiş ve kentin birçok mekânından mahrum edilen ama birazcık okuyarak toplumsal yaşamı sorgulayan gençlerin kurduğu siyasi partilerin eline geçti. Şimdi ise bu siyasal iktidarın kendi etki alanını daha da genişletme süreci yaşanmaktadır. İşte günümüzde yaşanan gerginliklerin ve huzursuzlukların asıl nedeni

Günümüzde muhafazakârlar hızla liberalleşirken ve küresel dünyaya yelken açmaya çalışırken, kendisini çağdaş bir parti olarak konumlandıran CHP'nin geçmişe, geçmişin değerlerine tutunması ise bir paradoks olarak görülmektedir.

devlet iktidarını elinde sıkı bir biçimde tutarak gücünü kaybetmek istemeyen elitlerle siyasi iktidarın, bu alana yönelik gücünü ve etkisini daha da hissettirme isteğidir.

Kısacası bundan böyle Türkiye’de Pareto’nun dediği gibi ‘elitlerin dolaşımı’ değil ‘elitlerin değişimi’ süreci daha da hızlı bir biçimde yaşanacak gibi görünmektedir. O halde kısaca ‘elitlerin dolaşımı’ kuramı üzerinde durmakta yarar vardır.

Pareto ve Elitlerin Dolaşımı Kuramı

‘Elitlerin dolaşımı’ teorisi sosyolojide ve siyaset biliminde üzerinde durulan önemli kavramlardan biridir. Elit, bir toplumda yüksek statüye, güce, ekonomik kuvvete ve ayrıcalığa sahip olan küçük bir grup anlamına gelmektedir. Ya da bir sosyal sistemde yer alan, ayrıcalıklı ve dominant pozisyonda olan herhangi bir grup veya insan kategorisi olarak tanımlanabilir. Örneğin üst sınıfa ait olan insanlar, askeri bürokrasinin en tepesindeki komutanlar, en meşhur bazı üniversitelerin kıdemli profesörleri, büyük şirketlerin üst düzey yöneticileri, politik liderler, büyük holdinglerin patronları veya üst düzey yöneticileri, sivil bürokrasinin tepe noktasında görev yapan bazı bürokratlar..vs. elit grupların birer üyesi olarak kabul edilmektedir (Haselhurst, 1988:84; Johnson, 1995:9394; Heywood, 1997: 7778).

‘Elitlerin Dolaşımı’ teorisi ise elit grubun üyelerinin kendi aralarında görevlerini değiştirerek bağlı oldukları bu seçkin grubun iktidarını ne şekilde devam ettirdiğini açıklayan bir teoridir. İtalyan sosyolog Vilfredo Pareto tarafından geliştirilen bu teoriye göre bir toplum ne kadar demokratik olursa olsun yöneticileri hep belli bir gruba üye veya ait olan bireyler tarafından seçilmektedir. Pareto, bir toplumu sürekli elitlerin kendi aralarında değişimiyle yönetilen bir makineye benzetmektedir. Elitler arasındaki devamlılık bu şekilde devam edip gi-





derken avamdan gelen insanlara ise çok sınırlı ölçekte bir alan verirler. Siyasi iktidar ne kadar değişirse değişsin aslında yönetici elitler hep bu elit sınıfa ait kişilerden oluşmaktadır. Örneğin en demokratik ülkeler arasında sayılan İngiltere’de devletin üst düzey yetkililerini daha ziyade belli okullardan mezun olan kişilerin oluşturacağı görülmektedir. ABD’de de başkanlar, hangi partiden olursa olsunlar, bakanlarını belli üst düzey gruplardaki insanlardan seçmektedir. Her ne kadar seçimlerde iktidar değişiyor gözüксе de bu elit kişilerin çıkarları pek zarar görmez ya da yine kendilerinden olan insanlar belli noktalarda var olmaya devam ederler (Johnson, 1995:9394 ve 349; Aron, 1986: 395477).

Elitlerin dolaşımı konusunda son yarım yüzyılda en kapsamlı araştırma ve derin analiz Amerikalı ünlü sosyolog Wright Mills tarafından yapılmıştır. Mills, 1956 yılında kaleme aldığı ve daha sonra ‘İktidar Seçkinleri’ başlığıyla Türkçe olarak da yayımlanan ‘The Power Elite’ adlı kitabında Amerika’daki seçkinleri ele almakta ve yüzyıllardır ABD’nin seçkinlerinin hep aynı aile, aynı okul, aynı sınıf veya gruba ait kişilerden oluştuğunu ortaya koymaktadır.

Mills’e göre iktidar seçkinleri özellikle silah sanayi alanında faaliyet gösteren büyük şirketlerin sahipleri ve yöneticileri, askeri bürokrasi ve başkanın etrafındaki politik şahsiyetlerden oluşmaktadır. Bu seçkinler ellerindeki ekonomik güç, bürokratik kontrol ve hükümetteki güçleri nedeniyle özellikle savunma, dış politika ve ekonomik alanlarda tarihsel anlamda önemli sayılabilecek olan olayları planlayıp gerçekleştirmede çok güçlüdürler(Heywood; 1997:77).

Siyasi İktidar Etki Alanını Genişletirken Elitlerin Direnciyle Karşılaşıyor

Türkiye’de iktidar olmak demek, seçimler sonrasında hükümet kurmakla eş anlamlı değildir. Çünkü iktidar erki yalnızca hükümetle sınırlı değildir, devletin iktidarı denilen bir olgu da mevcuttur. Bu iktidarın değişebilmesi için siyasal değişimle birlikte toplumsal anlamda da bazı değişikliklerin yaşanması gerekir. Örneğin orta sınıfın daha da zenginleşmesi ve yeni orta sınıfın oluşması, elitlerin değişmesi, toplumun alt kesiminin daha iyi düzeyde eğitim alması, bireylerin daha da bilinçlenmesi, medyada çoğulcu bir yapının oluşması, devlet bürokrasisinin daha da

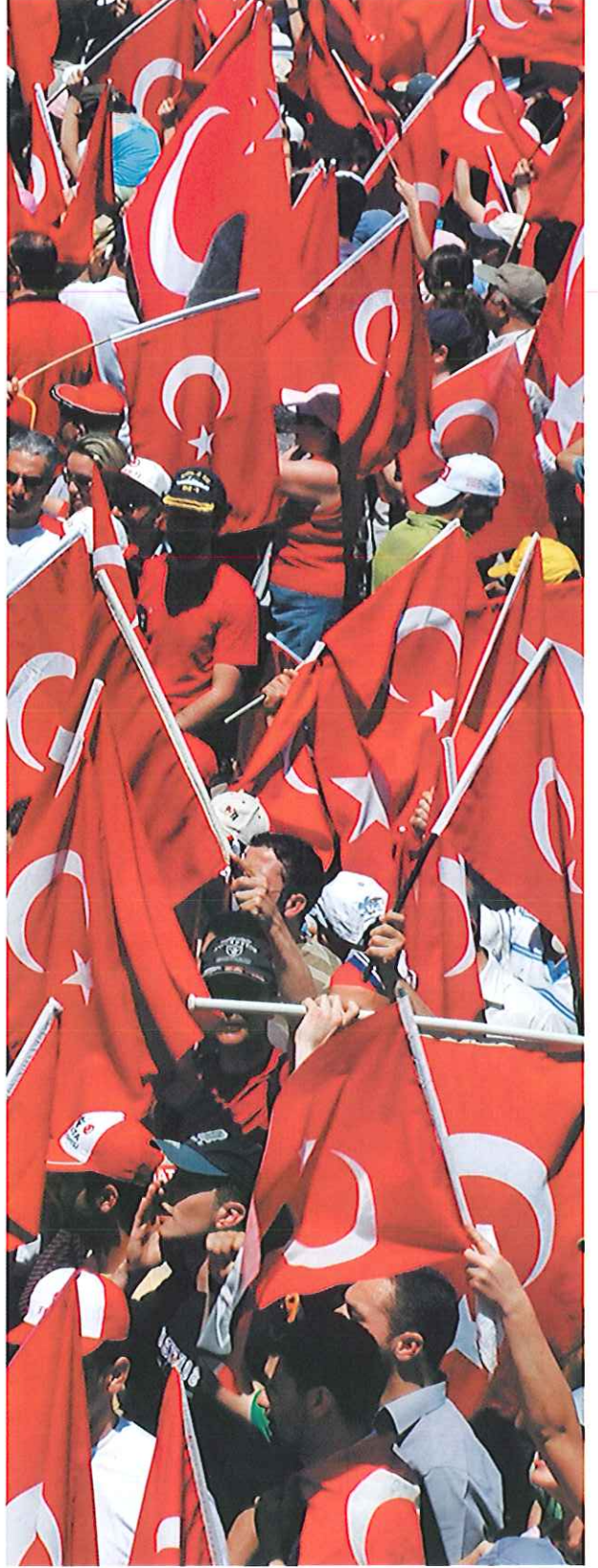
renklenmesi ve farklı kesimlerden gelen yöneticilerle yeniden şekillenmesi gibi.

Bürokratik iktidarın değişimi süreci son yedi yıldır bir önceki 10. Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer tarafından belli ölçüde engellenmeye çalışıldı. Sezer, hükümet tarafından üst düzey makamlara atanması önerilen isimlerin kökenlerini araştırarak ona göre atama yapmış veya kararnameleri geri çevirmiştir. Ayrıca kendi yetkisinde olan makamlara belli ideolojiye sahip kişileri atamaktan da hiç çekinmediği görüldü. Yeni cumhurbaşkanı Gül ise tartışmalı gerekçelerle atanması reddedilen ve vekâletle görevlerini yürüten üst düzey yöneticilerin kararnamelerini yasal ve idari kriterler çerçevesinde onaylayarak bürokratik iktidarı toplumun tabanının siyasi istek ve tercihleri ölçüsünde yenilemektedir. Bu süreci onaylamayan bazı kurum ve kuruluşlar ise bu doğal değişimi rejimin temelini oyma şeklinde yorumlamaktadır. Öte yandan bazı devlet kurumları değişim karşıtı tavır sergilemeye çalışırken, bazı siyasilerin bu süreci geçmişle, kurumlarla veya kişilerle hesaplaşma gibi algılaması ise son derece tartışmalı bir yaklaşımdır. Diğer taraftan bugünkü siyasi iktidarın da hiçbir zaman hesaplaşma edasıyla sorunlara yaklaşmaması ve kamuoyuna bu yönde bir izlenim vermeme si gerekmektedir.

Aslında bütün hadise toplumun kendisini yenilemesi ve yeniden dizayn ederek çağın gerektirdiği bir biçimde varlığını sürdürmesidir. Bu nedenle tarafların iyi niyetle, korkulardan uzak bir biçimde değişimi, başkalaşma veya dönüşme gibi değil yenileşme şeklinde pozitif bir biçimde algılayarak daha dinamik, daha müreffeh ve güçlü bir Türkiye'nin inşa edilmesine katkı sağlaması gerekmektedir.

Sonuç Yerine

Gerek küresel trendler ve gerekse Türkiye'deki toplumsal yapının değişmesiyle birlikte Türkiye'de iktidar alanında da önemli değişim süreci yaşanmaya devam etmektedir. Bu değişim siyasal partilerin ideolojisinde ve felsefesinde de önemli ölçüde etkili olmuş görünmektedir. Ak Parti'nin bizzat kendisi bu değişimin bir ürünü olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle ki R. Taysip Erdoğan sürekli olarak Ak Par-





ti'nin dini referans alan bir parti olmadığını vurgulayarak değiştiklerini anlatmaya gayret etmektedir. Hatta dinî inançlara ilişkin sorunları bile demokrasi ve insan hakları gibi kavramlarla açıklamaya çalışmaktadır.

Günümüzde muhafazakârlar hızla liberalleşirken ve küresel dünyaya yelken açmaya çalışırken, kendisini çağdaş bir parti olarak konumlandıran CHP'nin geçmişe, geçmişin değerlerine tutunması ise bir paradoks olarak görülmektedir. CHP günümüz dünyasında geleceğine yön verebilecek fikirler ve projeler sunmak yerine, Türkiye'nin kendi içine kapanmasını, geçmişin kavramlarına ve değerlerine sarılmasını başka bir anlatımla değişmemesini önermektedir. Oysa sol bir parti özellikle küreselleşmenin ve liberal düşüncenin dalga dalga bütün dünyada yayıldığı bir konjonktürde alternatif projeler üreterek daha demokratik ve insanî bir dünya için taleplerde bulunabilirdi. CHP'nin bu bağlamda çözüm yolu olarak milliyetçiliğe sarılmasının da evrensel sol kavramıyla ne derece bağdaşacağı da ayrı bir tartışma konusu ya da bir başka paradoks olarak durmaktadır.

Bu yeni süreçte milliyetçilerin adresi olarak görülen MHP'nin de izleyeceği politikalar, geliştireceği düşünceler ve sunacağı projeler merak konusu olabilir. Ak Parti'nin kuruluş felsefesinde vurguladığı muhafazakar duruşunun aksine aşırı liberal ve küresel politikalar uygulaması muhafazakar seçmen kitlesi tarafından endişe ile karşılanmaktadır. MHP bu endişeleri dikkate alarak Ak Parti'nin merkezde boşaltmak üzere olduğu bu alana ancak demokrasi ve muhafazakarlığı önplana çıkaran söylemler geliştirerek talip olabilir. Böylece MHP seçmen tabanını genişleterek iktidara giden yolda daha da güçlenebilir.

Referanslar

1. Haselhurst, A. (2004). *Dictionary of Politics and Government*. London: Bloomsbury Publishing.
2. Johnson, A. G. (1995). *The Blackwell Dictionary of Sociology*. Oxford: Blackwell Publishers.
3. Heywood, A. (1997). *Politics*. London: Macmillan
4. Aron, R. (1986). *Sosyolojik Düşüncenin Evreleri*. Tercüme. Korkmaz Alemdar, Ankara:Türkiye İş Bankası Yayınevi.

SON SEÇİMLER, MEDYA VE KAMUOYU ARAŞTIRMALARI

Prof. Dr. Nurettin GÜZ

Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi

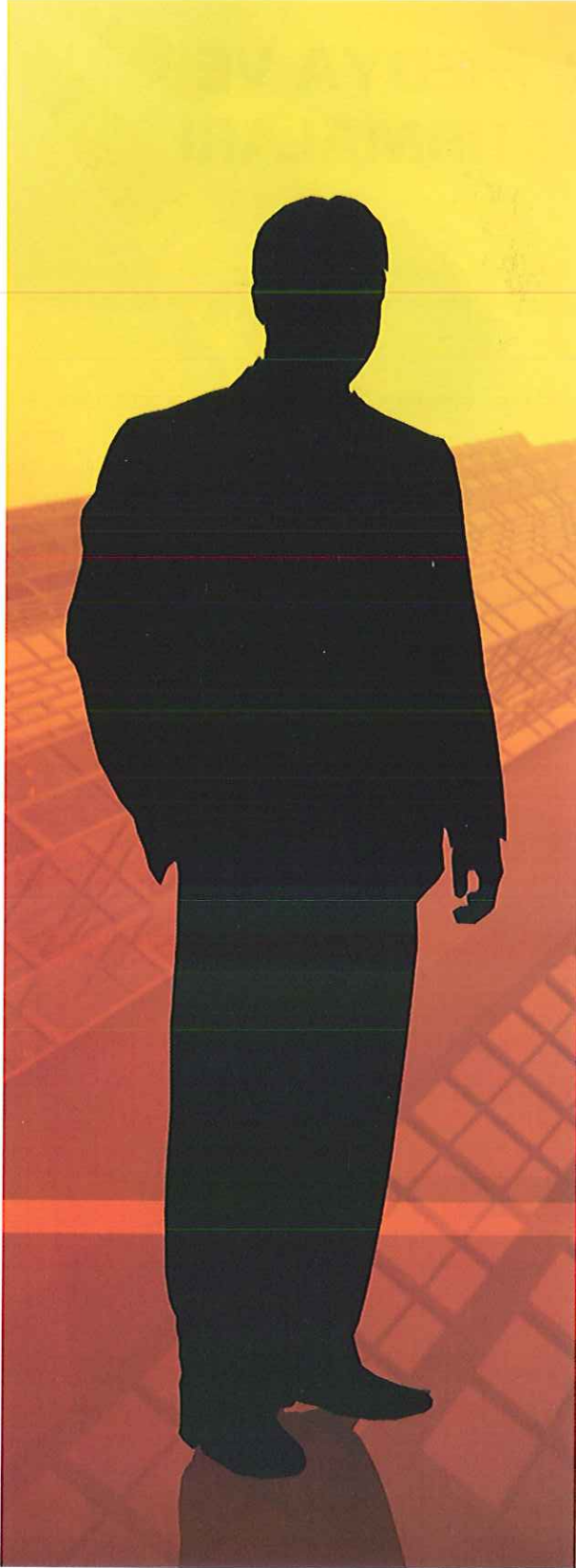
Kamuoyu araştırmaları konusunun Türkiye'deki geçmişi yarım asrı ancak bulmasına rağmen son dönemlerde daha çok popüler olduğu görülür. 1980 sonrasında ve seçim kampanyalarının yapıldığı dönemlerde seçmenin gündemine giren araştırmalar bu alanda bir pazarı da oluşturdu. Her seçim dönemi siyaset ve siyasal partilerle ilgili yapılan araştırmalar gazete, radyo ve televizyon başta olmak üzere medyanın gündeminde sıkça yer aldı.

Seçim dönemleri dışında da kamuoyunun bizzat kendisinin yani kamuoyunun farklı konulardaki görüş ve eğilimlerini öğrenmek istemesi araştırmalara olan ilginin artmasına sebep oldu. Bu durum alanda çalışan kuruluş sayısını artırırken pazarın da gelişmesini sağladı. Seçimler dışındaki dönemlerde yapılan araştırma sonuçlarının kamuoyundaki genel eğilimi ne oranda yansıttığına ilişkin elde veriler olmaması sebebiyle araştırmayı yapan ve yayınlayanlar fazlaca eleştiri konusu yapılmazken genel ve yerel seçim so-

nuçlarını tahmine yönelik yapılan araştırmalardaki sapmaların büyüklüğü alanla ilgili güven sorununu da gündeme getirdi.

Kamuoyu bir yandan ken-





"1995'te konan yasak yeterli görülmemiş olacak ki 1999 Genel ve Yerel Seçimlerinde yine kanunla sadece medya yoluyla yayınlanması değil, kamuoyu araştırmalarının yapılmasına da yasak getirildi"

di gündeminin nelerden oluştuğunu, seçmen eğilimlerinin hangi parti ya da adaylar lehine veya aleyhine olduğu merakıyla araştırma sonuçlarına ilgi duyup bunlara yer veren yayın organlarını takip ederken, diğer taraftan medyada yayınlanan araştırma sonuçlarının gerçeği yansıtıp yansıtmadığı endişesini taşıdı. Bu durum kamuoyu araştırmaları ile elde edilen bulgular kadar bizzat araştırmaların kendisini ve onu yapanları tartışma konusu haline getirdi.

Demokratik Hak Yasaklandı

Siyasi arena ve toplumda oluşan, kamuoyu araştırmalarının yönlendirme amaçlı olarak yapıldığına ilişkin yaygın kanaat sebebiyle bu alana yönelik olarak uygulanabilecek tedbirler de tartışılmaya başlandı. Bunun sonucu olarak önce 1995 Genel Seçimlerinde kamuoyu araştırma sonuçlarının medyada yayınlanması kanunla yasaklandı. Seçime birkaç gün kala bazı basın organları bu yasağı delseler de genelde medyanın buna uyduğu görüldü. 1995'te konan yasak yeterli görülmemiş olacak ki 1999 Genel ve Yerel Seçimlerinde yine kanunla sadece medya yoluyla yayınlanması değil, kamuoyu araştırmalarının yapılmasına da yasak getirildi. Yanlış, sübjektif, propaganda amaçlı kullanıldığı gerekçesiyle demokrasilerde temel haklardan birisi olan bilgiye ulaşma, onu derleme ve yayma hakkına yine demokrasi adına engel kondu.

Kamuoyu araştırmaları alanı ile ilgili olarak bir hakkın kötüye kullanılmasını önlemek üzere düzenlemeler yapılması yerine hakkın kullanılmasının tamamen yasaklanması modern demokrasilerde az görülebilecek olaylardandır. Hakkın kullanılmasına sınırlamalar getirilmesine kamuoyu araştırması yapan kuruluşlar kadar araştırma sonuçlarını yayınlarak kamuoyunun propaganda amaçlı habere hedef yapılmasına araç olan medya kuruluşları da sebep olmuştur. Getirilen

yasaklamalarla birlikte toplumda sıkça anlatılmasına ve tarihte benzer birçok olaya rastlamamıza rağmen Nasrettin Hoca'nın yaptığı gibi kamuoyu araştırması yapan kuruluşlar ve bunları yayınlayanlar da bindikleri dalı kesmiş oldular.

Son yerel ve genel seçim dönemlerine bakıldığında kamuoyu araştırmalarının yapılması ve yayınlanmasına ilişkin yasakların olmadığı görülür. Önceki dönemlere göre daha sınırlı sayıdaki kuruluş bu seçimler döneminde kamuoyu araştırması yaparken alanla ilgili iniş ve çıkışlar da devam etmiştir. Kamuoyu araştırması yapan kuruluşların çalışmalarını 2002 ve 2007 Genel Seçimleri seçim sonuçları tahminleri açısından başarılı bulmak mümkün iken 2004 Yerel Seçimleri açısından tam bir başarısızlıktan bahsedilebilir.

Kamuoyu araştırma sonuçlarına ilişkin olarak şimdiye kadar medya yoluyla yayınlanan tartışmaların birçoğunda yöntem hatası yapılmaktadır. Medyada yapılan tartışmaların çoğunda araştırmayı yapan kuruluşun ortaya koyduğu veriler doğru kabul edilerek sonuçlar üzerinden siyasi yorumlar yapılırken araştırma içeriği hep göz ardı edilmektedir. Halbuki kamuoyu araştırmaları seçmen üzerinde etkilidir ve bu etkiyi yaratan araç da medyadır. Medyanın ilkeli hareket etmesi halinde oluşabilecek yanlış yayınların önemli bir bölümü ortadan kalkacaktır.

Medyanın Kamuoyuna Etkisi

Demokrasilerde seçim dönemleri toplumun etkilenmeye en açık olduğu dönemlerden birisini oluşturu-

rur. Seçimler ülkeyi yönetecek parlamenterler veya yerel yöneticilerin belirlendiği dönemler olduğu için ülkenin geleceği konusunda karar vereceğini düşünen seçmen sağlıklı bir kanaat ortaya koyabilmek için daha fazla bilgiye ihtiyaç duyar.

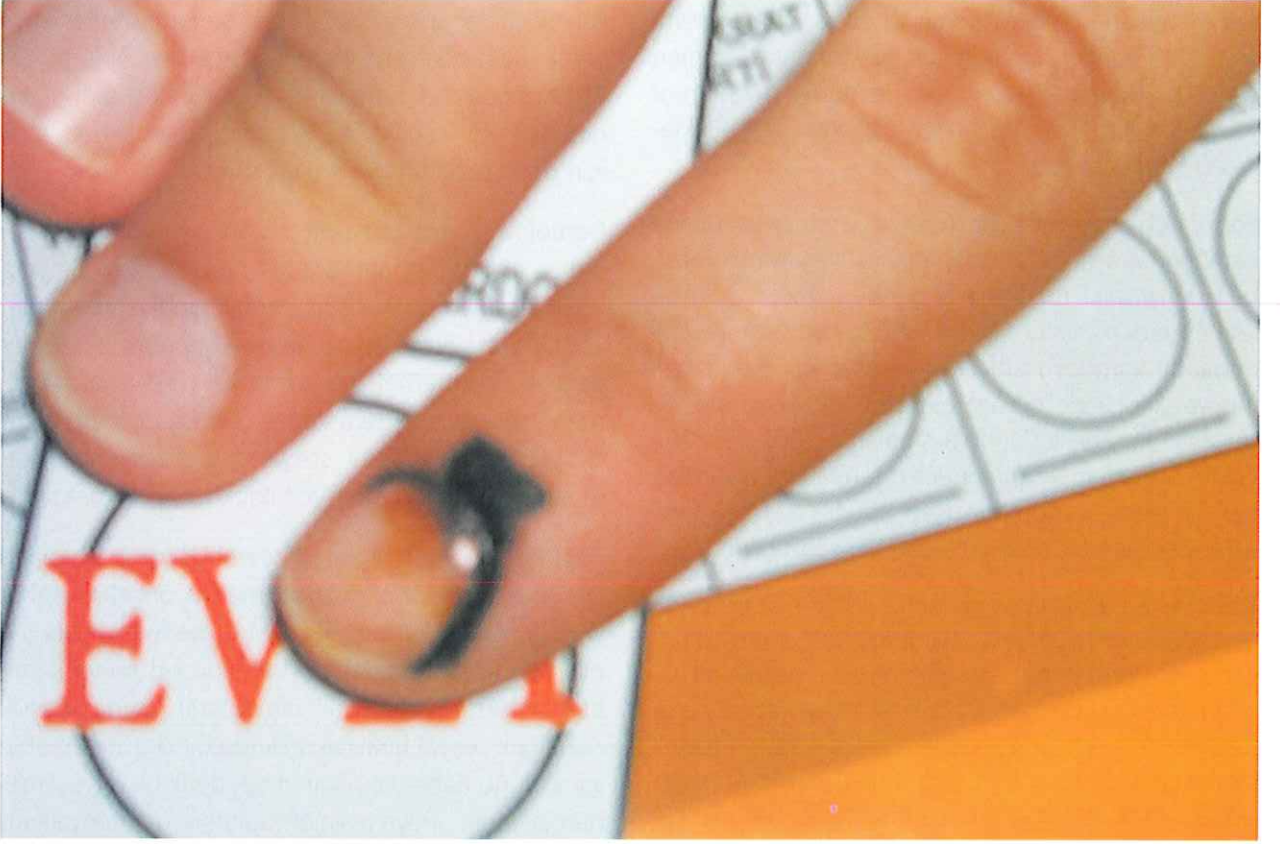
Demokratik toplumlarda insanların alabilecekleri haber ve bilginin, olaylara farklı pencerelerden yaklaşabilecek yorum ve görüşlerin kaynakları belirlidir. Toplumdaki örgütlenme biçimlerine göre öncelikler değişse de interneti de kapsayan medya başta olmak üzere, aile, iş ve arkadaş çevresi, dernek, vakıf, cemaat, sendika gibi sosyal organizasyonlar, kamuoyu önderleri haber ve bilgi kaynağı olmaktadır.

Toplumsal örgütlenmede bireysel ilişkilerin ön plana çıktığı gelişmiş toplumlarda medya öncelikli haber ve bilgi kaynağını oluşturmakta, medya yoluyla yapılan yorum ve eleştiriler insanların tutum ve kanaat oluşturmada etkili olmaktadır. Buna karşılık daha çok sosyal birlikler şeklinde bir örgütlenmenin var olduğu haber ve bilginin tek değil birkaç aşamadan geçerek bireye ulaştığı toplumlarda medya ikinci planda kalabilmekte, konuma göre kamuoyu önderleri, aile, iş ve diğer sosyal organizasyonlar ön plana çıkabilmektedir.

Haber ve bilgi almada öncelik konumu ne olursa olsun medyanın ayrı bir önemi vardır. İnsanların medyadan etkilenme düzeyinin az veya çok olması bir yana medyanın yayınlarına günümüz insanının ka-

"Kamuoyu araştırması yapan kuruluşların çalışmalarını 2002 ve 2007 Genel Seçimleri seçim sonuçları tahminleri açısından başarılı bulmak mümkün iken 2004 Yerel Seçimleri açısından tam bir başarısızlıktan bahsedilebilir"





yıtsız kalması söz konusu olamamaktadır. Durum böyle olunca özellikle seçim dönemlerinde medya haber ve bilgi kaynağı olarak ön plana çıkmaktadır. Medya yoluyla hedef kitleye ulaşan haber ve bilgiler az veya çok onu etkilemekte ve bu etki kimi zaman daha büyük olmaktadır.

Medyanın etkileri konusunda dünyanın birçok ülkesinde yapılan araştırmalarda çarpıcı sonuçlara varıldı. Medyanın verdiği haber ve bilgilerle sadece bu haber ve bilgiye ulaşanların değil toplumun önemli

bir bölümünün bu enformasyondan etkilendiği görüldü. Araştırmalar sonucunda medyada yayınlanan haber ve bilgilerin etkisiyle toplumda çoğunluk olan görüş ve eğilimlerin azınlık, azınlık olan görüş ve eğilimlerin ise çoğunluk haline geldiği sonucuna ulaşıldı.

Özellikle seçim dönemlerinde verdiği haber ve bilgilerle medya toplumda siyasi eğilim olarak azınlıkta olan görüşleri sanki toplumda çoğunlukmuş gibi sunabilmektedir. Toplumdaki her birey siyasi eğilimlerini açıkça ortaya koyabilecek cesaret gösteremekte, özellikle kararsızlar bunun yerine toplumdaki genel eğilimlerin hangi yönde olduğunu öğrenme eğilimine girmektedir. Toplumdaki çoğunlukla birlikte hareket etme eğiliminde olan bu grup özellikle medya merkezli görüşleri dikkate alabilmekte ve medyanın sunduğu siyasi görüşün toplumda çoğunluk olduğunu düşünerek gerçekte azınlık olan siyasi görüş medya merkezli sarmallama ile çoğunluk haline gelmektedir.

"Medyada yapılan tartışmaların çoğunda araştırmayı yapan kuruluşun ortaya koyduğu veriler doğru kabul edilerek sonuçlar üzerinden siyasi yorumlar yapılırken araştırma içeriği hep göz ardı edilmektedir?"

“Toplumsal örgütlenmede bireysel ilişkilerin ön plana çıktığı gelişmiş toplumlarda medya öncelikli haber ve bilgi kaynağını oluşturmakta, medya yoluyla yapılan yorum ve eleştiriler insanların tutum ve kanaat oluşturmada etkili olmaktadır ”

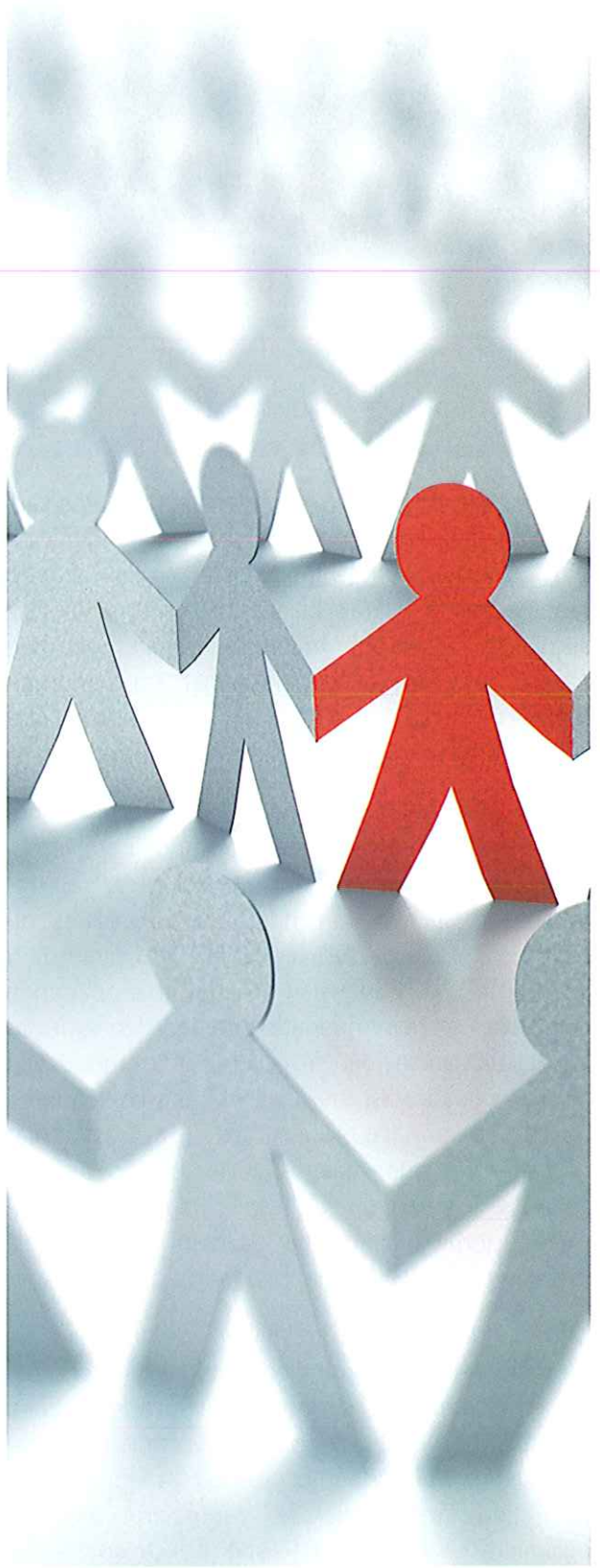
Medyanın seçim dönemlerinde üstlendiği rol seçim sonuçları açısından önemlidir. Milli iradenin sağlıklı biçimde ortaya çıkması için medyaya önemli görevler düşmektedir. Dördüncü güç olarak demokrasinin vazgeçilmezleri arasında yer alan medya, haber ve bilgilendirmeyi objektif biçimde yapmadığı durumlarda seçmen iradesinin sandığa yanlış yansımalarına sebep olabilmektedir.

Kamuoyu Araştırmalarının Seçmene Etkisi

Kamuoyu araştırmalarına getirilen en büyük eleştiri de bu noktada olmaktadır. Yukarıda da açıklandığı gibi araştırmalar kamuoyunun toplumda olan genel eğilimleri öğrenmesi açısından önemli bir araçtır. Kamuoyunun bu ilgi ve merakı kamuoyu araştırmalarının haber değeri taşımasının da temel gerekçesini oluşturur. Bilgiye, habere ulaşma hakkı çerçevesinde kamuoyu araştırması yapan kuruluşlar alandan verileri derler ve sonuçlar üzerine kendi yorumlarını ekleyerek ilgililere ve kamuoyuna sunarlar.

Hakkın kötüye kullanılmasının söz konusu olmadığı hallerde kamuoyu araştırmaları toplumun bilgilendirilmesi açısından önemli bir araçtır. Ancak kötüye kullanılmasa bile kamuoyu araştırmalarının seçmen üzerinde önemli bir etkisi vardır. Seçim dönemlerinde özellikle kararsız seçmenin siyasi karar alma sürecinde “sürüden ayrı kalma korkusu” ile toplumdaki çoğunlukla birlikte hareket etmesi kamuoyu araştırmalarına olağanın dışında bir güç yüklemektedir.

Yöntem olarak ilkelerine uygun yapılsalar da, eğilimleri tespitiye yönelik yapılan tahminlerdeki oranlar





"Dördüncü güç olarak demokrasinin vazgeçilmezleri arasında yer alan medya, haber ve bilgilendirmeyi objektif biçimde yapmadığı durumlarda seçmen iradesinin sandığa yanlış yansımaya sebep olabilmektedir "

isabetli olsa da kamuoyu araştırmaları sonuçta seçmeni etkiler. Araştırma sonucunda önde görünen parti ya da adaylar lehine bir etki yaratır. "Bando arabası etkisi" olarak bilinen bu durum, kararsız seçmenin önemli bir bölümünün güçlü görünen parti ya da adaya yönelmesini sağlar. Toplumda yalnız kalma korkusu ve "kazanan ata oynamak" düşüncesi araştırma sonuçlarının etkisini artırır.

Etkinin yüksek olması sadece bilimsel yöntemlere göre ve objektif olarak yapılan kamuoyu araştırmalarını popüler hale getirmez aynı zamanda kamuoyu araştırmalarının yönlendirme amaçlı olarak dizayn edilmesine de zemin hazırlar. Bazı siyasi parti veya onun yan kuruluşları ve adaylar propaganda çalışmaları çerçevesinde elde edemedikleri sonuçlara ulaşmak ve seçmen teveccühünü kazanmak için kimi kamuoyu araştırma kuruluşlarına yönlendirme amaçlı araştırmalar yaptırmaktadır. Araştırmalar çerçevesinde elde edilen sonuçlar olağan biçimde veya siyasi ve ekonomik pazarlıklarla medya gündemine taşınmakta, seçmenin gayri ahlaki yöntemlerle yönlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Demokratik bir hakkın kullanılarak demokrasiye zarar verilmesi elbette kabul edilemez. 1994 Yerel Seçimleri döneminde yapılan kamuoyu araştırmalara bakıldığında, araştırma sonuçları ve onları yayınlayan medya kuruluşlarının nasıl bir yanılgı içerisine düştükleri, araştırmalardaki sapmaların ideolojik eğilimlere göre nasıl farklılaştığı açıkça görülebilir.

(Bu seçim dönemi ve diğer seçim dönemlerinde kamuoyu araştırma kuruluşlarının yapıları tahminlerdeki hatalarla ilgili olarak benim Haberde Yönlendirme ve Kamuoyu Araştırmaları kitabıma bakılabilir.)

Bir hakkın yanlış kullanılması 1995 ve 1999 seçimlerinde olduğu gibi o hakkın kullanılmasının yasaklanmasına gerekçe oluşturmamalıdır. Kamuoyu araştırmalarının bir kısım kuruluşlar ve medya tarafından yanlış kullanılması, sonuçların çarpıtılması ve yönlendirme amaçlı olarak kullanılması araştırmaların yasaklanmasına sebep olmamalıdır. Kaldı ki araştırmalar objektif biçimde yapıldıkları zaman bile seçmen üzerinde etki yaratabilmektedir.

Kamuoyu araştırmalarının olumsuz etkileri ile toplumun bilgiye, habere, gerçeğe ulaşma hakkı karşılaştırıldığı zaman, olumsuz etkilerine rağmen bilgiye, habere ve gerçeğe ulaşma hakkının ağır bastığı görülür. Araştırmaların yapılmasının önüne engel konmaması, yapılabilirse alana ilişkin bazı düzenlemelerin yapılması burada önem kazanmaktadır. Bununla birlikte medyaya önemli görevler düşmektedir.

Kamuoyu araştırmalarının toplumun büyük kesimine ulaştırılmasında medya temel araç rolü üstlenmektedir. Araştırmaları popüler kılan ve kamuoyu gündemine taşıyan medyadır. Demokratik siyasal sistemin temel taşlarından olan medya haber konusu olarak gündemine aldığı kamuoyu araştırmalarına diğer haber konuları gibi yaklaşarak onların objektifliği konusundaki endişeleri öncelikle gidermeli-

dir. Araştırma verilerindeki bilgilerin kamuoyu araştırması yapan kuruluşa ait olduğu, kendisinin sonuçların yayınlanmasına sadece aracı olduğu iddiasıyla medyanın sorumluluktan kurtulması mümkün değildir. Diğer haber metinlerinde olduğu gibi kamuoyu araştırmaları ile ilgili olarak kendisine gelen sonuçların doğruluğunu, objektifliğini araştırmak zordur. Medyanın bu işlevi yerine getirirken yani haber konusu olarak kamuoyu araştırmalarının doğruluğunu araştırırken göz önüne alması gereken bazı ilkeler vardır.

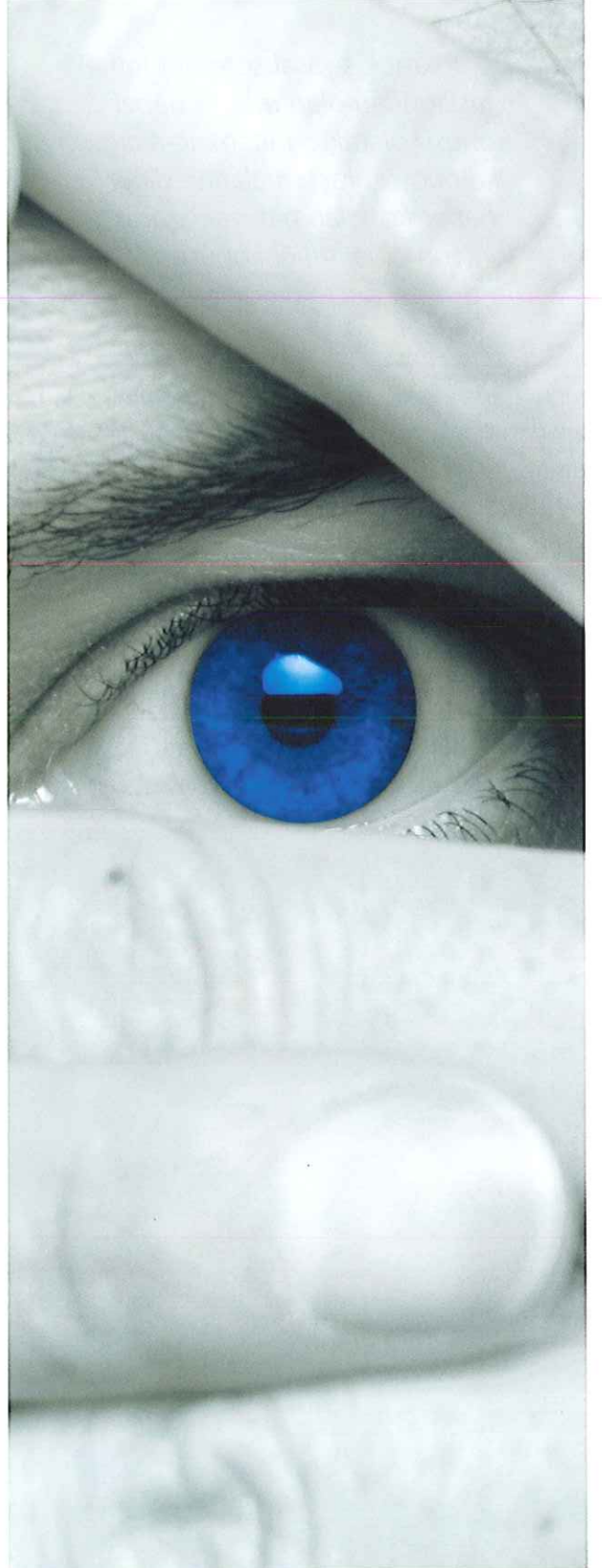
Medyanın Araştırmalara Eleştirel Bakışı

Kamuoyu araştırmaları açısından önemli sorunların başında mali problemler gelir. Araştırmalar toplumdaki genel eğilimlerin belirlenmesi, kamuoyu gündeminin hangi faktörlerin etkisiyle nelerden oluştuğu, geleceğe yönelik olarak yapılabilecek projeksiyonlar açısından önemlidir. Kamuoyu araştırmalarının sonuçları sadece toplum tarafından değil, siyasal güç merkezleri, çıkar grupları, ekonomi çevreleri başta olmak üzere birçok kişi ve kurum tarafından merak edilir. Kısa süre içerisinde ve en etkili biçimde kamuoyunun profilini çıkaran araştırmalar oldukça külfetlidir. Araştırmaların ihtiyaç duyduğu ekonomik giderler alanın en büyük dezavantajını oluşturur.

Sponsorların Bilinmesi

Yapılacak bir araştırmanın ihtiyaç duyduğu giderlerin karşılanması genellikle araştırmayı yaptıran kuruluş tarafından karşılanır. Kimi zaman da araştırmaya sponsor olan kuruluşlar ihtiyaç duyulan ekonomik giderleri karşılarlar. Kamuoyu araştırmasını sipariş eden ya da ona sponsor olan kuruluşlar çoğu za-

"Seçim dönemlerinde özellikle kararsız seçmenin siyasi karar alma sürecinde "sürüden ayrı kalma korkusu" ile toplumdaki çoğunlukla birlikte hareket etmesi kamuoyu araştırmalarına olağanın dışında bir güç yüklemektedir "



“Demokratik siyasal sistemin temel taşlarından olan medya haber konusu olarak gündemine aldığı kamuoyu araştırmalarına diğer haber konuları gibi yaklaşarak onların objektifliği konusundaki endişeleri öncelikle gidermelidir”

man araştırma konusunu ve onun sınırlarını da belirlerler. Araştırmayı yapan kuruluş bir anlamda kendisine verilen amaç çerçevesinde çalışmalarını yürütür. Bu durumun araştırmanın içeriğini etkileyip etkilemediği ayrı bir tartışma konusu olmakla birlikte araştırma sonuçlarına ulaşacak insanların araştırmayı yaptıran veya ona sponsor olan kuruluşları bilme hakkı vardır.

Medya haber ve yayın konusu yapacağı kamuoyu araştırmasına ait raporları incelerken araştırmanın kimin adına yapıldığı veya araştırmaya kimin spon-

sor olduğunu öğrenmeli ve mutlaka haber veya yayında bu isimlere yer vermelidir. Araştırma sonuçlarına ulaşan hedef kitle araştırma verilerini değerlendirirken araştırmanın sponsorlarını veya araştırmayı yaptıranları dikkate alarak bilgileri süzgeçten geçirir. Bu durum özellikle seçim dönemlerinde siyasi partiler, onların yan kuruluşları veya onlar adına hareket eden siyasal veya ideolojik gruplar tarafından yaptırılan araştırmalar açısından önem taşır.

Yönlendirme amaçlı olarak yapılan kamuoyu araştırmalarının sonuçları hedef kitleye yansıtılırken araştırmaya sponsor olanlar veya onu sipariş edenler özellikle gizlenerek sonuçların daha etkili olması amaçlanır. Araştırma sponsorlarının verilmemesi zaten içerik olarak yanlış bilgi içeren araştırma sonuçlarının olumsuz etkilerini artırır. Bu durum ise siyasal sisteme zarar verir.

Yöntem Sonuçları Etkiler

Medya haber ve yayın konusu yapacağı araştırmaların bilimsel ilkelere göre planlanıp yapıldığı ile ilgili in-



celeme yapmak durumundadır. Araştırmanın amacı, elde edilecek verilerin neler olduğunu ortaya çıkarması için önemlidir. Araştırmaya ait rapor haber konusu yapılırken elde edilen verilerin veya sonuçların hangi amacın sonucu olarak ortaya çıktığı haberde belirtilmelidir.

Araştırma sonuçlarının sağlıklı biçimde değerlendirilebilmesi onun hangi küme veya popülasyonu temsil ettiğinin bilinmesine bağlıdır. Araştırma verilerinin sınırlı bir bölgeyi temsilen seçilen örneklemden elde edilmesine rağmen daha büyük bir alanı temsil ettiğinin belirtilmesi araştırma için yapılabilecek önemli hataların başında gelir. Örneğin Türkiye'nin orta ve batı bölgelerini temsilen bu bölgelerden seçilen örneklemden elde edilen verilerin bütün Türkiye'yi temsil ettiğinin belirtilerek sonuçların ülke genelinin verileri olduğunun belirtilmesi araştırma sonuçlarına ulaşanların yanlış bilgi ve kanaat sahibi olmalarına sebep olacaktır. Medyanın böyle bir yanıştan hedef kitlesini koruyabilmesi için araştırma verilerinin hangi bölge veya grubu yansıttığının araştırmayı yapanlardan sorulması gerekir.

Araştırma sonuçlarının doğru yorumlanabilmesi açısından önemli olan diğer bir konuyu örneklem oluşturur. Kamuoyu araştırmasının diğer bölümleri bilimsel yöntemlere uygun olarak yapılsa bile örneklem belirlenirken düşülecek hatalar sonuçların yanlış çıkmasına sebep olur. Örneklemin bütünü temsil yeteneği araştırmanın olmazsa olmaz kuralıdır. Araştırmayı yürütenler örneklemin seçiminde yanlış yöntem kullanmışlarsa araştırma sonuçlarının popülasyonu temsil etmesi mümkün olmaz.

O takdirde kamuoyu araştırması yoluyla rakamlara yalan söylettirilmiş olur. Medyanın gündeme alacağı araştırmaların örnekleminin doğruluğunu onaylatma yükümlülüğü vardır. Medya yoluyla kendisine ulaşan araştırmalara toplum, araştırma içeriğinin medya tarafından denetlendiğini düşünerek yaklaşır. Yöntemle ilgili oluşacak hatalardan dolayı toplum sorumluluğu araştırmayı yapan kuruluşlara değil medyaya yükler.



Herhangi bir medya kuruluşunun yayınlarında gerçeğe aykırı, eksik, yanlış bilgilerin bulunması halinde diğer medya kuruluşları devreye girerek bunları düzeltme yoluna gitmeli, yanlış yapan kuruluşu denetlemelidir.



Kamuoyu

araştırmalarının verileri oluşturulacak anket formuna göre derlenir. Anket formu araştırmanın amacına göre hazırlanır. Form hazırlanırken kendi içerisinde dengeli olmasına, soruların araştırmaya katılanları etkilememesine, istenen verileri derleyecek biçimde bir dizayn yapılmasına özen gösterilir. Anket formu araştırmanın uzmanlık isteyen alanlarından birisidir. Formun baştan sona tutarlı, dengeli ve objektif olması sonuçlar açısından önemlidir.

Anket formunun uzmanlık gerektirmesi sebebiyle birçok araştırma kuruluşu oluşturduğu anket formunu başka kişi ve kurumlara göstermekten kaçınır. Ancak araştırma verilerinin doğru biçimde algılanabilmesi, sonuçların hangi soruların sonucu olarak ortaya çıktığının belirlenebilmesi için anket formunun mutlaka açıklanmasına ihtiyaç vardır. Medya kuruluşları kamuoyu araştırmasına ait haber ve bilgileri verirken anket formunu mutlaka sonuçlarla birlikte topluma açıklamak durumundadır.

"Demokratik siyasal sistemin temel taşlarından olan medya haber konusu olarak gündemine aldığı kamuoyu araştırmalarına diğer haber konuları gibi yaklaşarak onların objektifliği konusundaki endişeleri öncelikle gidermelidir"

Her

araştır-

mada so-

nuçlar belirli bir

hata payı ile tahmin edilir.

Hata payları araştırmadaki verilerin toplumda en az ve en çok hangi aralıkta olabileceğini gösterir. Medya araştırma raporlarını ele alırken onun hata paylarının ne olduğunu araştırmalı ve bunu yayınlarında hedef kitlesine ulaştırmalıdır.

Medya İçin Araştırmalar Daha Anlamlıdır

Medya için haber ve haber konusu olarak kamuoyu araştırmaları daha farklı bir anlam taşır. Hedef kitlenin habere ön yargısız yaklaşması ve içerdiği verileri doğru kabul etmesi, haber içeriğinin daha fazla denetlenmesi onu farklı kılar. Haberi önemli kılan unsurların başında içeriği gelir ve haberi hazırlayan veya yayınlayan fazla ön plana çıkmaz. Hedef kitlenin habere önyargısız yaklaşması, etkilenmeye açık olması sebebiyle kimi zaman etik ilkeler ihlal edilerek reklamlar, yorum ve eleştiriler haber formatında verilir.

Kamuoyu araştırmaları haber konusu yapılırken diğer haber konuları gibi değerlendirilerek yayına konulmalıdır. Medya kuruluşları habere konu olan bilgi, belge ve olayları ele alırken onların doğruluğunu araştırmak, varsa karanlık noktalarını aydınlatmak, olaya taraf olanların görüşlerini almak, onlarla ilgili detaylı bilgilere ulaşmak durumundadır. Haber hangi bilgi ve belgeye dayanırsa dayansın, haber kaynağı olarak kim görünürse görünsün onun doğruluğunu ispat yükümlülüğü her zaman haberi hazırlayan

ve yayınlayana aittir. Bu durum medya etik ilkeleri açısından olduğu kadar hukuki kuralların da bir gereğidir. Haberdeki önyargılar, eksiklikler, sübjektif değerlendirmeler, konu ile ifade arasındaki tutarsızlıklar etik ve hukuk dışı fiiller olarak karşımıza çıkar ve medyanın sorumluluğunu gerekli kılar.

Kamuoyu araştırmaları medya açısından diğer haber konuları gibi değerlendirilirken içeriğin denetlenmesi konusunda diğerlerinden ayrılırlar. Araştırmalar birbirine bağlı olan komplike birçok aşamadan geçerek gerçekleştirilir. Her aşamada medya mensuplarının konuya dahil olmaları mümkün olmadığı gibi dahil olsalar bile uzmanlık gerektirmesi sebebiyle yapılan çalışmalar hakkında fazla bilgi sahibi olamazlar. Bu sebeple medya mensuplarının haber konusu olarak kendilerine gelen kamuoyu araştırma raporlarının doğruluğunu denetleyebilmeleri oldukça güçtür. Bununla birlikte kendilerinin yapamadığı denetimi diğer kişi ve kurumlar yoluyla yaptırabilmeleri her zaman mümkündür.

Bilim Adamları Medyanın Yanında

Medya için araştırma raporlarının objektif ve bilimsel çerçevede yapılmış olması önemlidir. Ancak çoğu zaman medya kuruluşları araştırma verilerinin doğruluğunu araştırma yerine kendilerine gelen raporları

doğru kabul ederek onları yayınlama yolunu tercih edebilmektedir. Araştırma verileri ile ilgili medya mensuplarının duyacağı kaygıların giderilmesinin yollarından birisini araştırmaları uzmanlarına inceletmek oluşturur.

Kamuoyu araştırmaları bilimsel özelliği olan çalışmalardır ve uzmanlık gerektirir. Araştırma verilerinin içerdiği hataların bulunup ortaya konması çoğu zaman özenli bir çalışmayı gerekli kılar. Medya, toplumsal sorumluluk adına araştırma verilerinin doğruluğunu belirleme noktasında bilim adamlarından yardım isteyebilir. Alanında uzmanlaşmış akademisyenlerin yapacağı inceleme haber başta olmak üzere yayın konusu olacak verilerin sağlıklı olup olmadığının ortaya çıkması açısından önemlidir. Medya yaptıracağı inceleme ile bir anlamda kendisini güvenceye almış olur.

Medyaya araştırma verilerinin incelenmesi konusunda yardımcı olacıklardan birisini diğer medya kuruluşları oluşturur. Araştırma verilerindeki varsa yanlışların ve tutarsızlıkların ortaya konması için diğer araştırma kuruluşlarından yardım istenir ve ortaya çıkacak sonuca göre tutum belirlenir. Medya açısından burada dikkat edilmesi gereken husus, aynı alanda çalışmanın getirdiği rekabet şartları sebebiyle incelemeyi yapacak kuruluşun sübjektif biçimde davranacağı en-



dişesidir. Böyle bir endişenin ortadan kaldırılması için araştırmayı yapan kuruluşla ilgili bilgi verilmemesi yerinde olur.

Medya İçin Otokontrol Önemlidir

Medya kuruluşlarının, araştırma raporlarının haber haline getirilmesi başta olmak üzere yayınların içeriği ile ilgili en önemli denetim mekanizmasını yine medya kuruluşları oluşturur. Herhangi bir medya kuruluşunun yayınlarında gerçeğe aykırı, eksik, yanlış bilgilerin bulunması halinde diğer medya kuruluşları devreye girerek bunları düzeltme yoluna gitmeli, yanlış yapan kuruluşu denetlemelidir.

Medya kuruluşları açısından kamuoyu araştırmaları da böyledir. Araştırmayı yayınlayan medya kuruluşunun yayınlarında ortaya koyduğu araştırma verilerinde hatalar ortaya çıktığı zaman diğer medya kuruluşları bunu eleştiri konusu yapmalıdır. Medya kuruluşları diğer haberlerde olduğu gibi kamuoyu araştırması içerikli yayınlarda da birbirini denetlemelidir. Bu tutum medyanın toplumsal sorumluluğunun bir gereğidir.

Sonuç olarak, medyada yayınlanacak kamuoyu araştırmaları ile ilgili yayınlardaki olumsuzlukları minimize etmek için araştırma kuruluşlarına ve medyaya düşen sorumluluklar vardır. Araştırma kuruluşları, işin başlangıcından yorumların yapılarak raporun yazılmasına kadar olan aşamalarda araştırma ile ilgili objektif, bilimsel ve etik ilkelere uygun bir davranış sergilemelidir. Araştırma sonuçlarının mutlak doğruyu göstermeme ve yapılacak tahminlerdeki sapmanın makul sınırların ötesine geçmesi ihtimali her zaman vardır. Araştırmalardaki yürütücü, çalışanlar ve yorumlayanlar araştırmanın objektifliği konusunda kamuoyunu ikna edebilmelidir. Bunun için de araştırmanın başlangıcından sonucuna kadar olan safhaları şeffaf olmalı ve gerekli bilgiler araştırma raporunda verilmelidir. Son seçimler başta olmak üzere seçim dönemlerinde medya araştırmalarının içeriği ve objektifliğini yayın ve eleştiri konusu yapmadığı için hatalıdır. Medya ise toplumsal sorumluluk çerçevesinde hareket etmeli oluşabilecek sorunların çoğunu ortadan kaldırmayı amaç edinmelidir.





BİR DEMOKRATİK DEVRİM: 22 TEMMUZ

Prof. Dr. Yasin AKTAY

Selçuk Üniversitesi Sosyoloji Bölümü

Seçimler genellikle yorumu biraz demokratik muhayyileyi kıskırtan mesajlar ortaya çıkarır. Çok nadiren bir seçim sonucundan 22 Temmuz'daki kadar net, tartışılması zor, muhkem sonuçlar çıkar. 18 Nisan 1999 seçimlerinde, örneğin, seçimden beklenen en önemli konulardan biri DYP ile ANAP arasındaki merkez sağın önderliği konusunda halkın net bir karar vermesiydi. Oysa halk öyle bir şaka yaptı ki, DYP'ye biraz daha fazla oy, buna mukabil ANAP'a biraz daha fazla milletvekili verdi. Bu durum kendisine sorulan halkın da bu konuda çok kararsız olduğunu gösteriyordu ve ortaya çıkan sonuç her ikisinin bir dönem daha merkez sağın liderliği iddiasını sürdürmesine imkân verdi. Aynı seçimin sonucundan MHP oylarını şaşırtıcı hatta şok

edici derecede yükselterek çıktığı halde hiçbir iktidar talebinde bulunmaksızın DSP'nin Ecevit'inin peşine takılıp bütün bir yasama dönemini uykuya yatarak geçirdi. Kuvvetle muhtemel bir rivayete göre aslında MHP bu oyların önemli bir kısmını 28 Şubat'a karşı halkın tepki arayışı sayesinde kendini galiba farkında olmadan bir adres olarak göstermiş olmasına borçluydu. Ancak MHP hiçbir zaman bu borcu tanımadı veya bu borcun üstüne yattı. Seçim sonuçları bu borcu tanımazdan gelmesine imkân varan bir muğlâklık içeriyordu çünkü. 28 Şubat'a olan tepkisi dolayısıyla halkın verdiği borç ancak 3 Kasım 2002 seçimlerinde AKP'ye başvurularak tahsil edilmeye çalışılacaktı.

3 Kasım seçimleri alabildiğine net bir mesaj içeriyordu. Bu mesajın hiçbir müteşabih, yani muğlâk yanı



yoktu. Bu seçimler halkın büyük tasfiye talebini fiiliyata dökmüş, yıllardır Türkiye siyasetinin önde gelen aktörleri olarak halka bıkkınlık getirmiş olan isimler çok net bir biçimde emekliye ayrılmıştı. Bir önceki seçimde 28 Şubat ile ertelenmiş olan daha net bir karşılaşma bu seçimde gerçekleşmiş ve bir postmodern darbe döneminin bütün hesapları görülmemişse bile bu hesabı görecektik aktörlerin hepsi değişmişti.

22 Temmuz seçimleri, 3 Kasım 2003 seçimlerinde gerçekleşmiş olan yeni siyasal yoğunlaşmanın biraz daha genişletilmesiyle sonuçlanmıştır. 4 buçuk yıllık bir iktidar dönemine bir tür güvenoyu anlamını taşıdı ortaya çıkan sonucun. Ancak o anlamından daha baskın olan anlamı normal zamanına sadece üç ay kala seçimin erken alınarak Türkiye tarihindeki "zamanında yapılamayan seçimler" kervanına son anda katılması oldu. Oysa bir üç ay daha beklenmiş olsaydı, seksen askeri ihtilalinden sonra zamanında yapılmış ilk seçim olarak tarihe geçmiş olacaktı. Bütün erken seçimler gibi seçime hâkim olan, seçimden öte anlamlar ve bağlamlar vardır. 22 Temmuz seçimi 27 Nisan'da Cumhurbaşkanı seçimine ordunun dijital bir yolla yapmaya çalıştığı müdahaleye halkın verdiği reel bir cevabı da içeriyordu. Türkiye'nin tıkanan siyasi sisteminin kilitlerini açmaya dönük bir talebi içeriyordu. Seçim bu talebe çok net bir karşılık verdi. Normalde 4 Kasım'da yapılması planlanan seçimler zamanında yapılmış olsaydı bu seçim belki de sadece AK Parti'nin icraatlarının değerlendirildiği, halk tarafından hiçbir etki altında kalınmaksızın notlarının verildiği bir seçim olacaktı. Ancak 27 Nisan muhtırasının tam da Cumhurbaşkanı seçiminin yapıldığı bir ortamda verilmesinin etkisiyle oluşan ortam 4 Kasım seçimlerinin hem 22 Temmuz'a alınmasını hem de bu seçimin bütün bağlam ve sorunlarının değişmesine yol açtı.

Artık seçim doğrudan bu muhtıraya karşı, siyasal alanın vesayetçi iradelere karşı, hukukun hukuk dışı alanlarca kuşatılmasına karşı, halkın vereceği karara endekslendi. Bir çok insan için kuşkusuz bu seçim daha somut olarak Abdullah Gül'ün cumhurbaşkan-

lığına karşı oynanan haksız oyunlara karşı halkın hakemliği anlamına gelecekti.

Sonuçta 22 Temmuz günü Türk demokrasi tarihi açısından çok önemli bir değerlendirme, ikmal ve tamir noktası olarak tarihe geçecektir. Kuşkusuz 22 Temmuz seçimlerinde ortaya çıkan tablonun bu şekilde oluşmasında iki önemli aktörün tutumları birbirlerini tamamlayıcı olmuştur. Bir yandan 27 Nisan'da muhtıra veren tarafın Türk demokrasi sahnesinde hemencecik kapıldığı hazır rol, diğer yandan bunun karşısında yine Türk demokrasi tarihinde daha önce yazılmamış bir rolü doğaçlama cesareti gösteren bir parti yönetiminin performansı vardı.

27 Nisan muhtırasının 22 Temmuz seçimlerinde AK Parti'ye en az yüzde 10'luk bir artış sağladığı çokça konuşuldu. Bunu AK Parti'nin üst yönetiminden teyit edenler de oldu. Ancak AK Parti'nin sadece bu muhtıra dolayısıyla Gül'ün Cumhurbaşkanlığını engellenmesi dolayısıyla mağdur durumuna düşürülmüş olmasının böylesi bir oyu sağladığının düşünmek için çok fazla saf olmak gerekiyor. Doğrusu halkımızın mağdura her zaman acıdığı, sahip çıktığı, yer yer onu desteklediği de doğrudur. Ancak bu her durum ve şart için genellenebilir değildir. Özellikle kendi kaderini belirleyecek bir seçimde halkın böylesi bir lütfkârlığı kayıtsız şartsız göstermesini düşünmek için hiçbir neden yoktur. Kaldı ki halkın siyasal mağduru her zaman desteklediği de doğru değildir. Kimi zamanlarda siyasal mağdura düşmüşken kendisi de bir tekme vurması da hiç yaşamadığı bir şey değildir. Türkiye'de sol hareketlerin yaşadıkları mağduriyetler karşısında, örneğin, halk hiçbir zaman bu empatiyi veya sempatiyi göstermemiştir. 12 Eylül'de mağdur edilen sol kitleler için halkın gösterdiği en yaygın tepki "Allahlarından buldular" şeklinde olmuştur. Ayrıca sadece sol partilere değil, Refah Partisi de bi hayli mağdur olduğu halde 28 Şubat'ın hemen ardından girilen seçimlerde hiç de halkın himayesine mazhar olamadı. Aksine 18 Nisan 1999 seçimlerinde halkın 28 Şubat'a olan bütün öfkesine rağmen halk bu mağdurun yanında durmamış, aksine "yumruğunu masaya vurmasını" beklediği MHP'ye oylarının önemli bir kısmını yönlendirmiştir.

Refah Partisi üst yönetimi, başta Erbakan olmak üzere 28 Şubat bildirisine karşı dik veya tutarlı duramamış, korktuğunu, çekindiğini o kadar belli etmiştir ki, bu aslında dik bir duruşu desteklemeye hazır olan tabanın bütün cesaretini ve moralini kırmış ve süreç içinde bu tabanın içinde giderilmesi çok zor ukdeler (kompleksler) bırakmıştır.

Demek ki, halkın kimi mağdurları sahiplenebilmek için başka şartları vardır ve AK Parti kuşkusuz bu şartları yerine getirdiği için her üç seçimde (2002, 2004 yerel e 2007 seçimleri) giderek artan bir popüler tevecçühe mazhar olmuştur. Bu özellikler sadece mağdur olmakla ifade edilmez. Mağdur olmanın yanı sıra bu mağduriyete karşı fazla ağlamamak, aciz bir görüntü vermemek, yıkılmış ve bütün gücünü sadece halkın himayesinden alacağı izlenimi vermemek, dahası kendi mağduriyeti ile kitlelerin değerleri arasında bir özdeşlik bulunmak ve bu mağduriyetten bütün kitleleri kurtarabilecek tutarlı bir liderlik profili çizebilmek. Başından beri AK Parti'nin mağduriyetle olan ilişkisi bu çerçevede olmuştur. Refah Partisi deneyiminde bu özelliklerin çoğu eksik kalmıştır. Refah Partisi üst yönetimi, başta Erbakan olmak üzere 28 Şubat bildirisine karşı dik veya tutarlı duramamış, korktuğunu, çekindiğini o kadar belli etmiştir ki, bu aslında dik bir duruşu desteklemeye hazır olan tabanın bütün cesaretini ve moralini kırmış ve süreç içinde bu tabanın içinde giderilmesi çok zor ukdeler (kompleksler) bırakmıştır.

27 Nisan muhtırasının karşısında hemen ertesi gün yayınladığı, daha sert cevap ve bu cevabın ardında duracağını sergileyen iradesiyle hükümet, 28 Şubat sürecinde oluşan bütün ukdelerin tamirini sağlamış ve bir anda bütün süreci tersine çevirmiştir. Bir anlamda bu muhtıra tam da böylesi bir ideal tablonun oluşması için aranan fırsat gibi değerlendirilmiştir. Kuşkusuz böyle bir muhtıra hükümetin isteyebilece-

22 Temmuz'da ortaya çıkan tablo kuşkusuz demokrasi tarihimiz açısından değerlendirilebilecek çok önemli veriler sunmuştur. Halk istikrarı talep etmişse de bunu çok fazla abartmamak lazım.

ği bir şey olamazdı. Ama bir kez oluşmuşken bunun değerlendirilmesi tam da olgusal siyaset, gerçekliğin siyaseti olarak performansı işaret eden bir vesileyi oluşturmuştur.

Muhtıranın AK Parti'nin oylarını artırmak gibi bir amacı olduğu bile konuşulmuştur. Ancak bu çıkar-samalar sonuca bakarak süreci tekrar kuran bir söylemin sonucudur. Doğrusu muhtıra konvansiyonel bir yol takip etmiş ve bu yolda her zamanki gibi ilerlediğinde amaçladığı şey asla oylarını artırmış bir AK Parti olmayacaktı. Sonradan askerlerin bir öz eleştiri olarak dillendirdikleri, kendi müdahalelerinin ters tepmiş olduğu ve bunun iktidardaki partiye tepki oylarını yönlendirmiş olduğu iddiası doğru olsa da, bu onların hesaplarını az bir fireyle doğru yapmamış olduğu anlamına gelmiyor. Gerçekten de AK Parti yönetimi muhtıraların şimdiye kadar umduğu ve hep karşılaşmaya alışık olduğu bir tutum sergilemiş, diyelim ki pılısını pırtısını toplayıp kaçmış veya alttan almış olsaydı, bu süreçten hiç de kârlı çıkmaz, muhtıra da hedefine az bir sapmayla da olsa varma şansına sahip olabilirdi. Böylece muhtıracı müdahalenin en büyük yanılgısı karşısında bütünleşmiş bir siyasi iradenin dikilemeyeceğini varsaymasından kaynaklanmıştır. Oysa bu siyasi irade bir kez kendi yetki ve sınırlarını çizerek ortaya çıktığında demokrasiye yapılan müdahalelerin de psikolojik sınırları ortaya çıkmış oldu. Belki 22 Temmuz'a Türkiye'yi götüren sürecin Türkiye'nin hayrına gelişmiş en önemli yanı da bu olmuştur. Bu bir bakıma şimdiye kadar geçerli olan dilin tekabül ettiği gerçekliğin sınırlarını yeniden çizmiştir. Konuşulan ve aslında hiçbir şeye denk gelmeyen, sadece bazı duygusal durumlarca geçerli

kılınmış olan bu dilin sınanması başlıbaşına demokrasi açısından büyük bir kazanım olmuştur. Süreç içerisinde siyasetin gösterdiği performans bu tür müdahaleler karşısında demokrasimiz için yeni bir yol ve ufuk işaret etmiş oldu. Türkiye için darbelerin bir kader olmaması biraz da darbelerle maruz kalanların sergilediği dirayete bağlı olmaktadır.

27 Nisan muhtırası zamanlama olarak Cumhurbaşkanlığı sürecini başlatmış ve o saatten sonra bu seçimi tamamlamadığı taktirde hızla seçim sürecine girmek durumunda olan hükümetin en zayıf anına denk gelmişti. Bu saatten sonra Cumhurbaşkanlığı seçimini sürdürmekten başka Mecliste yapılabilecek bir şey kalmıyordu. Dört buçuk yıl boyunca sayısal avantajı dolayısıyla ciddi bir zaaf göstermeyen hükümetin bu anı böyle bir muhtıraya muhatap olmak bakımından en zayıf anıydı. Rasyonel olarak düşünüldüğünde hükümetin bir zaaf gösterip muhtıraya boyun eğmesi, AK Parti'yi belki de 28 Şubat muhtırasına muhatap olan Refah Partisi'nin konumuna düşürebilirdi. Oysa siyaset bir performans ve belki de yaratıcılık işidir. Süreç bu yaratıcılıktan Erdoğan'ın bir hayli nasipli olduğunu gösterdi. ANAP genel başkanı Erkan Mumcu'nun belki de bir oyalama taktiği olarak sarıldığı bir tür olmayacak dua gibi görünen "cumhurbaşkanını halkın seçmesi" seçeneğini bir anda kendi formülü gibi gündeme getirdi Erdoğan. Aynı hamle paketinin içinde bir de seçimleri 3 ay erkene almak suretiyle bütün seçim sürecinin Cumhurbaşkanlığı esnasında muhalefetin halkın gözü önünde sergilediği performansın değerlendirilmesine indirgemeyi başardı. Seçim süreci içinde AK Parti'nin mağduru oynaması dolayısıyla maruz kaldığı eleştirinin aslında hiçbir doğru yanı yoktu. Tam aksine işin sırrı AK Parti kendi mağduriyetinden ziyade muhaliflerinin gaddar görüntüsüyle halkı baş başa bırakmakla yetindi. Ayrıca bir de mağduru oynamasına gerek kalmadı. Zaten mağduru oynaması fazladan bir politik kâr getirmezdi.

Sonuçta 22 Temmuz seçimlerinde ortaya çıkan ve iktidardayken oylarını artırmayı başaran bir parti olarak AK Parti'nin tür siyaset tarihinin bir rekorunu

egale etmesini sağlayan tablonun sadece Cumhurbaşkanlığındaki mağduriyete dayandığını söylemek yine de olayı basitleştirmek olur. AK Parti'nin dört buçuk yıllık hükümet performansı hiç kuşkusuz bu mağduriyete karşı halkın himayeyle ve teveccühle ödüllendirmesinde çok önemli bir rol oynamıştır. Yoksa bu başarı olmasa, sadece mağdur diye halkın yüzde 47 ile teveccüh etmiş olduğunu söylemek mümkün değildir.

Seçim sürecinde artan terör olayları ve Cumhuriyet mitingleri belli merkezlerden bir yandan laiklik üzerinden bir kutuplaşma yaratma ve AK Parti karşısında geniş spektrumlu bir laik cephe oluşturmayı hedeflerken, bir yandan da şehit cenazelerinin hükümet karşıtı mitinglere dönüştürülmesi suretiyle MHP'nin oylarının artırılması yönündeki projeleri açığa çıkarıyordu. Cumhuriyet gazetesi ve özellikle İlhan Selçuk'un da içinde bulunduğu bir grubun telaffuzdan hiç de çekinmediği bir MHPCHP ittifakı seçim öncesinden itibaren özenle işlendi. Şehit cenazelerindeki protestolar giderek bu cenazelerin oluşma biçimini, hatta neredeyse tam da bu projeye hizmet etmek üzere planlanan bir yanı olup olmadığı sorularına yol açmaya başlamışken, bir yandan da protestolar bu oyunun ters tepmesine yol açtı. Yine de bu cenazelerin MHP'nin oylarının artmasındaki rolü hiçbir zaman tam olarak bilinemeyecek. Oysa Cumhuriyet mitinglerinde sergilenen hava solun birleşmesi ve AK Parti karşısında laik bir cephenin oluşmasına hiç kuşkusuz fazlasıyla hizmet etti. Ancak hepsi bu kadardı. Bir laik cephe oluşturulmak istenince bunun potansiyeli bu sayede tespit edilmiş oldu. Cepheleşme laiklik etrafında yapılıncı karşısındaki cepheleşmeyi çok daha fazla harekete geçirdi. Bu yüzden denilebilir ki, Cumhuriyet mitingleri artık hiçbir sempatik yanı kalmamış olan laikçi söylem etrafında bir kutuplaşma yaratırken bu da AK Parti etrafında daha güçlü bir cephenin oluşmasına yol açtı. Bu kutuplaşma seçimin CHP ile AK Parti arasında geçmesini sağ-



ladı ki bu cepheleşme bir önceki seçimde ki olarını (DSP + CHP olarak) aynı seviyede korurken AK Parti'nin oylarını, iktidardaki yıpranma ihtimaline rağmen, 13 puan birden artırarak Türk demokrasi tarihine çok yeni ve şaşırtıcı kayıtlar düşürdü. Gerçekten bu kadar çok irili ufaklı partinin olduğu bir siyasi yelpazede AK Parti'nin yüzde ellilere yaklaşması siyasi tarihimiz açısından bir çığır oluşturmıştır. Seçim öncesinden üzerinde oynanan CHPMHP yaklaşmasına dair planlar, CHP'den ziyade MHP'ye yaramış oldu.

Sırtını askere yaslayarak tehditkar bir siyaset güden CHP bütün sol oylarını geçmiş dönemden de daha aşağılara çekme başarısını gösterdi. Bu seçimler sol oylardaki düşme trendinin CHP'nin kılavuzluğu altında istikrarla devam ettiğini de gösterdi.

Ortaya çıkan görüntü siyasal mühendisliğin üzerinde hesap yapabildikleri kitlenin kendileri açısından ne kadar güvenilmez olduğunu da ortaya koymuş olmalı.

Sandıktan çıkan açık bir mesaj Cumhurbaşkanı seçim sürecinin bütün "kötü adamlarının" cezalandırılmış olduğu, halkın neredeyse salt çoğunluğunun AKP'nin Cumhurbaşkanı seçme iradesini onaylamış olduğudur.

Seçim sonuçları Anayasa Mahkemesinin 367 yönünde almış olduğu kararını da siyaseten apaçık bir dille geçersiz kıldı. Buna rağmen CHP'liler Anayasa Mahkemesinin ancak sürçü lisansı olarak hoş görülebilecek olan "uzlaşma" kavramını müktesebattan saymaya devam ettiler. 21 Ekim referandumu da 367 hakkında yapılmış olan zorlama yoruma dayalı içtihadı da geçersiz kılarak Yüksek mahkemenin bağlayıcı içtihatlarına karşı en sağlam çıkış yollarını da işaret etmiş oldu.

22 Temmuz'da ortaya çıkan tablo kuşkusuz demokrasi tarihimiz açısından değerlendirilebilecek çok önemli veriler sunmuştur. Halk istikrarı talep etmişse de bunu çok fazla abartmamak lazım. Sonuçta muhtıra şartlarında ortaya çıkan kutuplaşma ve gerilim havasında oylar gerilimin taraflarından birine

veriliyorsa bunun tek anlamı istikrar talebi olarak yorumlanamaz. Siyasetin tabiatındaki gerilim ve çatışma iradesinin, özellikle seçim öncesi kutuplaştırıcı havaya bakıldığında sonuçların üzerine etkisini fazlasıyla hissettirmiş olduğu görülür. Buna mukabil yüzde 47'nin içinde kuşkusuz her türlü niyet, talep, beklenti ve sempati gerekçesi vardı. Belki söylenebilecek en garantili söz bu konuda AK Parti'ye yönelen teveccühün hiçbir şekilde tek bir nedene indirgenemeyeceğidir.

Nitekim, AK Parti'nin seçmen profilindeki bu yüksek veya çeşitli beklentiler, aynı zamanda AK Parti'nin kimliğinde de yeni boyutları açığa çıkarmış oldu. AK Parti diğer partiler arasında Türkiye'nin her bölgesinden ve her kesiminden aynı anda eşite yakın oranda oy aran tek parti olarak kayda geçti. AK Parti'nin birinci pati olmadığı çok az il kaldı. Diğer partilerin her biri Türkiye'nin sadece belli bölgelerinden oy alarak görece yöresel bir maluliyete sahiplenirken AK Parti Türkiye'nin her tarafından yüksek oylar aldı. Belki başka bölgelerdeki bu grafik nispeten beklenebilen ve sonuçları itibarıyla fazla şaşırtıcı olmamıştır, ancak özellikle Güneydoğu'da de DTP'nin bağımsız adaylarının önüne geçerek orada da birinci parti olması hem Güneydoğu sorunu açısından yepyeni bir çözüm kulvarını işaret etti, hem de AK Parti'ye başka hiçbir partinin tamamlayamadığı Türkiye tablosunu tamamlama talihini vermiş oldu.

Doğrusu AK Parti'nin bu yaygınlığı sadece bölgesel düzeyde kalmamış, bunun aynı zamanda siyasal eğilimler içinde de bir yansımasının olduğuna dair farklı veriler de ortaya çıkmıştır. Bunu oy oranlarına bakarak anlamak biraz zor olabilir, o yüzden bu konuda seçimden hemen önce **Eğitim BirSen** için biz-zat yürüttüğümüz **"Türkiye'de Demokrasi Kültürü"** başlıklı bir çalışmada ortaya çıkan veriler ışığında görmek mümkündür. Araştırmada "kimlik algıları" ile bu algıya göre dağıldıkları siyasal partiler arasındaki ilişki sorulduğunda ortaya çıkan tablo şu şekilde oluşuyor: AK Parti içinde kendini milliyetçi olarak niteleyenler yüzde 25,4; muhafazakâr olarak niteleyenler yine yüzde 25,4 oranında yer alırken, İslamcı olarak niteleyenler yüzde 16,1 demokrat ola-

rak niteleyenler de yine 16,1 oranında yer buluyor. Bu arada parti içinde yüzde 10 Atatürkçü, yüzde 3,4 Sosyal demokrat, yüzde 2 liberal ve yüzde 1,6 da sosyalist bulunmaktadır. Bu anlamda AKP, en fazla eğilimi birbirine yakın veya Türkiye’de sahip oldukları ağırlığı en yakın oranlarla barındırıyor. Oysa MHP içerisindeki yüzde 68’lik milliyetçi kesim başka hiçbir gruba kendisiyle dengelenme imkânı bırakmazken, CHP içindeki yüzde 49’luk Atatürkçü grup da MHP’deki milliyetçiliğin gördüğü rolün aynısını görmektedir. DP içindeki oranlarla da birlikte düşünüldüğünde bu veriler Türkiye’de son zamanlardaki merkez sağ veya sol tartışmalarına ayrı bir ışık tutacağını söylemek mümkündür. AKP, seçim kampanyasını bölgesel olarak bütün Türkiye’ye hitap etme avantajını öne çıkararak yaparken, “Türkiye’nin bütün siyasi eğilimlerinden de neredeyse orantılı olarak oy alabilen” vasfı da öne çıkıyor

Yine bu araştırmada seçmenlere oy verecekleri partiyi niçin tercih ettikleri sorulduğunda. “Parti programının makullüğü”, “liderinin başarı performansı”, “cumhurbaşkanı seçimi sürecindeki tutumlar” ve “dünya görüşüne uygunluk” gibi şıklar arasında CHP’lilerin (MHP’lilerle birlikte) en fazla rağbet ettikleri seçeneğin “dünya görüşüne uygunluk” olduğu ortaya çıkmıştır. AK Parti’de beklenebileceği gibi “liderin başarısı ve performansı” daha önemliken “dünya görüşü” ikinci veya üçüncü dereceden önemsenmektedir.

CHP ile MHP’nin seçim kampanyalarında bütün yatırımlarını programdan ziyade ideolojiye yapmalarını çok iyi açıklıyor bu veriler. Ideolojik ayrımlar ve öncelikler insanların seçmen davranışlarına, hatta ekonomik

davranışlarına da büyük ölçüde yön veriyor. O yüzden kendi çıkarına aykırı da olsa insanlar tercihlerini başka istikamette kullanabiliyorlar.

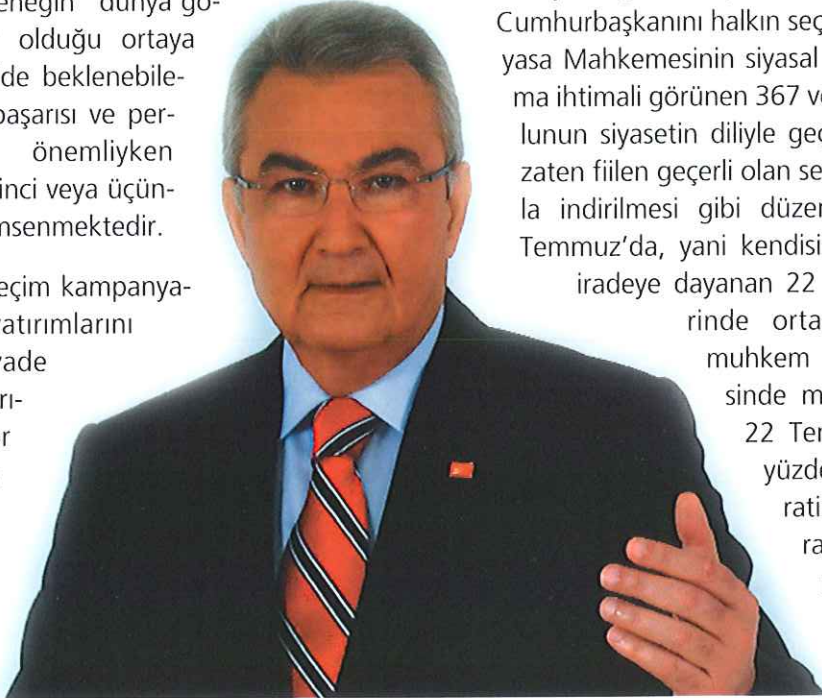
Çağdaşlık iddiasındaki hareketlerin ideolojiyi arka plana atıp insanlara daha rasyonel temelde davranmayı telkin etmeleri beklenir. Oysa CHP çatışmayı gittikçe daha fazla ideolojik (hatta teolojik) bir düzeye taşımaya çalışıyor ve azımsanmayacak bir muhaptap kitlesi bulabiliyor.

Sonuçta 22 Temmuz seçimleri sadece ortaya çıkardığı meclis kompozisyonu ile değil, aynı zamanda siyasetin sorun çözme alanı olarak restore edilmesi, siyasetin kitleler için kendisinden bir şeyler umabilecekleri bir alan olarak canlanmasını da temsil etmiş oldu. Nitekim seçimin hemen ardından ortaya çıkan tablo beklenen 367 krizinin hiç de mukadder olmayabileceğini de gösterdi. MHP ortaya çıkan tabloyu çok iyi okuyunca, yeni bir krizi göze alamadı. Böylece 27 Nisan günü siyasal alanı kuşatmaya çalışan siyaset dışı doğal müdahillerin rutin işlemleriyle yarım kalmış olan Cumhurbaşkanı seçimi tam da siyasi iradenin istediği şekilde sonuçlandı. 21 Ekim’de de yapılan referandumla Türkiye’nin siyasi sistemi tarihinin kaydettiği en büyük desteğini almış oldu.

Cumhurbaşkanını halkın seçecek olması, Anayasa Mahkemesinin siyasal alanı iyice daraltma ihtimali görünen 367 veya uzlaşma koşulunun siyasetin diliyle geçersiz kılınması ve zaten fiilen geçerli olan seçim süresinin 4 yıla indirilmesi gibi düzenlemeler hep 22 Temmuz’da, yani kendisi yüksek bir siyasi iradeye dayanan 22 temmuz seçimle-

rinde ortaya çıkan halkın muhkem halk mesajı sayesinde mümkün olmuştur.

22 Temmuz seçimleri o yüzden bir tür demokratik halk ihtilali olarak tarihe geçse yeridir.



MUHAFAZAKARLIK VE 2007 GENEL SEÇİMLERİ

Yrd. Doç. Dr. Cengiz ANIK

Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi

GİRİŞ

Gündelik hayatımızda çokça kullandığımız ama yerli yerine oturtamadığımız kavramlardan birisi de muhafazakarlıktır. Pejoratif ya da ulvi, anlamlar yüklemeye eğilimli olduğumuz muhafazakarlık esasen, bir biçimde her birimizin sergilediği davranış kalıplarını da betimlemektedir aynı zamanda.

Çok sevdiğimiz bir gömleği, (veya eşyayı, nesneyi) dökülmesine-yıpranmasına rağmen dolabımızda muhafaza etmeyi sürdürürüz. Akşam yemeği belirli bir saatte yeniyorsa, aile üyelerimizin bu alışkanlığa itina göstermesini isteriz. Çocuklarımızın, tanıdık çevremiz tarafından hoş karşılanmayacağını

beklediğimiz bir davranışına hoşgörü göstermekte zorlanırsınız, ya da sokaktaki bankta öpüşen genç çifti ahlaksızlıkla yaftalarınız veya minibüste bize yer vermediklerinde genç kuşakların ne kadar saygısız olduğunu düşünürüz. Özellikle sosyal bilimler alanına mensup akademisyen kimliğimizle eşimize karşı fazlaca rasyonel davrandığımızda, onları koby yerine koyduğumuzu fark etmeyiz. Genellikle alıştığımız yerden alışveriş yapar, alıştığımız terziye - berbere gider, alıştığımız komşularla - arkadaşlarla daha çok görüşür, hayatımızda çok sık değişiklikler yapmaktan ürker, alışkanlıklarımıza sığınmayı daha güvenli buluruz. Hangimiz anılarımızın esaretini inkar edebilir, hangimizin zihninde geçmişe ait özlem dolu bir iz yoktur vb.



Açıkçası, hepimizin her zaman kaybedecek bir şeyi vardır ve onu muhafaza etmeye özen gösteririz. Alıştığımız düzenin değişmesinden hep kaygı duyarız.

Demek ki muhafazakarlık, pejoratif (ya da övülesi) yük taşıyan siyasal bir tavır ya da duruşu anlatmaktan ibaret bir kavram değildir. Günlük kullanımdaki anlamıyla dindarlığı veya geleneklere bağlılığı ifade etmekle birlikte, muhafazakarlık, "bu iki konuya indirgenebilecek kadar basit ve yüzeysel" değildir. Hatta bu iki konuya ilişkin olarak muhafazakarlar "arasında mutabakat" bile yoktur (**Özipek**, 2005:1).

MUHAFAZAKARLIK(lar) KAVRAM(lar)ININ ANLAM(lar)ı

Türkçe'de muhafazakarlıkla ilgili ve onunla anlatılmaya çalışılan davranışların anlatıldığı muhafaza, müdafaa, himaye, terbiye gibi kimi kavramlardan söz etmek mümkündür. Nitekim Batı dillerinde muhafazakarlığın karşılığı olarak en az iki (to conserve, preserve) kavramdan (**Güngörmez**, 2004:12) söz edilmektedir. Bununla birlikte muhafazakarlığın yerli yerine oturabilmesi için dört ayrı kavramın kullanılması daha yararlı olacaktır.

Bu kavramlardan ilki, yaygın kullanım alanı olan *conserve'dir*. Conserve (Fr. Conserver ve Se Conserver) popüler sözlüklerde korumak, muhafaza etmek, saklamak, sürdürmek, yitirmemek, çürümekten korumak, elinde tutmak, sağlam kalmak, saklanmak, kendine bakmak, kendine saklamak gibi anlamlara gelmektedir. Conservation: koruma, saklama, himaye, muhafaza etme, bekçilik, gözeticilik, bakıcılık, yöneticilik, koruyuculuk; conservative (Fr. Conservateur-trice): tutucu, muhafazakar, ılımlı, tutucu kimse, koruyucu madde, koruyucu, yönetici, muhafız, tapu sicil muhafızı (conservatisme: tutuculuk, muhafazakarlık) anlamlarında kullanılmaktadır. Ancak, yiyecekleri korumak anlamında kendini belli ettiği gibi bu kavram, sadece, dışarıdan içeriye zararlı her tür şeyin geçişini engelleyerek içeride bulunanları, dışarıdaki zararlardan, kötülüklerden koruma, muhafaza etme, himaye etme anlamına gelmektedir.

Açıkçası, hepimizin her zaman kaybedecek bir şeyi vardır ve onu muhafaza etmeye özen gösteririz. Alıştığımız düzenin değişmesinden hep kaygı duyarız.

Bir diğer kavram *preserve'dir*. Preserve (Fr. preserver): korumak, esirgemek, sağlam tutmak, dayandırmak, birini bir şeye karşı korumak, bir şeyden korunmak; preservation: saklama, saklanma, koruma, muhafaza; preservative: saklayan, koruyan, bir şeye karşı koruyucu anlamlarına gelmektedir. Bununla birlikte günlük kullanımındaki (pirezervatif vb.) örneklerde olduğu gibi, conservation'un aksine bu kavram; içerden dışarıya sızıntıların önlenerek korumanın gerçekleştirilmesini tanımlamaktadır. Daha doğrusu; aile sırrı, devlet sırrı, ticari sır, teknolojik sırların korunması; bir kişinin, ailenin, topluluğun, camia ya da cemaatin ve hatta toplumun-milletin-ülkenin, küçük düşürücü bir duruma, kusura, suça ya da suçlamaya karşı korunması ve buna benzer (Sözelimi aynı zamanda, bir boyutuyla 301, Kıbrıs gibi konularla ilgili tartışmaları ve Ermeni meselesine ilişkin duyarlılıklarımızı; bir boyutuyla da ceza ve hapisle ilgili önlemlerimize tekabül edecek kadar geniş alanlara sirayet etmektedir.) gündelik örneklerle çeşitli biçimlerde tezahür eden muhafazakarlığı anlatmaktadır.

Batı dillerinde yakın anlamlı bir diğer kavram *maintain'dir*. Maintain (Fr.maintenir): sürdürmek, korumak, muhafaza etmek, beslemek, bakmak, iddia etmek, teyit etmek, tutmak, yerinde tutmak, durdurmak, olduğu düzeyde tutup-korumak, sürdürmek, kanısında-inancında olmak, bozulmamak, durumunu korumak; maintenance (Fr.maintien): muhafaza, himaye, iddia, müdahale, koruma, duruş, davranış, direnme gücü-cesareti, tavır anlamlarında kullanılmaktadır. Bu tarz muhafazakarlık ise gündelik hayatımızdaki, çeşitli biçimleriyle daha çok zihinsel düzlemde yaşadığımız muhafazakarlığı anlatmaktadır.



Son yakın anlamlı kavram keep'tir. Oldukça geniş bir anlam alanına sahip keep (Fr.garder): tutmak, saklamak, elde tutmak, muhafaza etmek, beslemek, sürdürmek, himaye etmek, mevkiini muhafaza etmek, gözetmek, bekçilik etmek vb.; keeping (Fr. gadre): tutma, koruma, muhafaza etme, himaye, gözetim, nöbet, nöbetçi vb. anlamlar taşımaktadır.

Popüler sözlüklerde geçen yukarıdaki anlamlarıyla yetinilse bile muhafazakarlık, tek bir tür veya belirli

bir davranış biçimi yada kimlik olarak belirgin görünmemektedir. Yani sınırları çizilebilecek bir anlam alanı içinde yer almamaktadır. Demek ki muhafazakarlık kavramı ile anlatılmak istenilenleri çerçevelemek pek de kolay görünmemektedir.

Belki de **yaşanılanlar ile yakıştırılanları buluşturmanın en güvenilir yolu; yaşanılanlara, temsil edilişlerine göre yakıştırmalar yapmaktır** ki, bu çalışma böyle bir heves taşımaktadır. Zira görüldüğü gibi, yukarıda zikredilen kavramlar arasındaki ince ayrımlara dikkat edildiğinde, ışık tutucu sonuçlar elde edilmektedir.

Dışardan besinlere sirayet eden zararlı maddeleri önlemek anlamında gündelik dilde sıkça kullanılan conserve, gerçekten de; dışardan gelmesi muhtemel zararlı ve sakıncalı etkilere karşı içeridekileri korumak anlamına gelmektedir. Buna göre dışarıda ayyuka çıkmış ahlaksızlıklardan bireysel ahlakı; zararlı ve sakıncalı başka kültürlerin olumsuz etkilerinden toplumsal gelenekleri ve kültürü; şeytanın baştan çıkarıcı, tuğyana sürükleyici etkilerinden dini inançları korumak gibi birçok muhafazakarlık örnekleri bu kavramın anlam alanı içine alınabilir.

Popüler sözlüklerde geçen yukarıdaki anlamlarıyla yetinilse bile muhafazakarlık, tek bir tür veya belirli bir davranış biçimi yada kimlik olarak belirgin görünmemektedir. Yani sınırları çizilebilecek bir anlam alanı içinde yer almamaktadır. Demek ki muhafazakarlık kavramı ile anlatılmak istenilenleri çerçevelemek pek de kolay görünmemektedir.

Bu kavramın anlam alanı içinde yer alan muhafazakarlık tipine, **gelenekçi muhafazakarlık** adı verilebilir.

Preserve içeriden dışarıya sızıntıların olmasını önlemek anlamına gelmektedir. Yani, aile veya devlet varlığı ile sırrını korumaktan, mahremiyetin muhafazasına, belirli bir mekandaki ahlaksızlığın, kuralsızlığın yaygınlaşmasına, toplumsal çözülmenin - bozulmanın yaygınlaşmasına, kurulu düzeni ani değişimden korumaya kadar geniş bir alandaki muhafazakarlığı tanımlamak amacıyla kullanılabilecek bir kavramdır ve son onlu yıllarda bu tarz muhafazakarlığın en fazla tezahür ettiği örneklerle, bazı kamusal kurumların işletmelerin-malın veya varlıkların toprakların yapancılara satılması, yabancı sermaye girişi v.s. örneklerinde tanıklık ettik. Bu kavramın betimlediği muhafazakarlık tipine **korumacı muhafazakarlık** denilebilir.

Maintain zihinsel muhafazakarlığa daha çok teka-bül etmektedir. Dogma ve önyargıları korumak; tutum, kanaat ve inançlara uygun davranışlar ortaya koymayı zihinsel denge açısından gerekli görmek ve aykırı davranışlardan sakınmak; toplumsal düzeni tesis ve takviye eden kurallara riayet etmeye özen göstermek, toplumun genelde kabul gördüğü fikirlerin yandaşı olmak gibi muhafazakar durumların bu kavramın anlam alanı içinde yer aldığı söylenebilir. Bu tipe de **tutucu muhafazakarlık** adını yakıştırmak mümkündür.

Muhafazakarlık bağlamında anlamlandırıldığında keep (garder) kavramı, vatani koruma; milli duygulara sahip olma; çocuğun yaşamını kolaylaştırıcı do-

Muhafazakar durumları kullanılan kavramlara göre bu tarz tipik örneklerle ayrıştırmak konuyu sorunsallaştırmak açısından önemlidir. Literatür konuyu genellikle; akıl, siyaset, toplum, değişim, gelenek, özgürlük, otorite gibi bazı kavramlar etrafında ele almaktadır.

nanımları edinerek (fiziksel-ruhsal açılardan) kendini korumasına yardımcı olma; alet edevat kullanmayı bilme, yaşamın pratikleri ile ilgili maharetler-hünerler edinme, yakın çevre üzerinde denetim ve nüfuz edici tavır ve davranışlar sergileme gibi toplumsal davranış örneklerini betimlemek amacıyla kullanılabilmektedir. Bu tipin adı da **vaziyet edici muhafazakarlık** olarak önerilebilir.

Muhafazakar durumları kullanılan kavramlara göre bu tarz tipik örneklerle ayrıştırmak konuyu sorunsallaştırmak açısından önemlidir. Literatür konuyu genellikle; akıl, siyaset, toplum, değişim, gelenek, özgürlük, otorite gibi bazı kavramlar etrafında ele almaktadır. Ancak bu konular daha ziyade yaşanan muhafazakarlık tipleriyle değil, tarif edilen muhafazakar tipleriyle - kimlikleriyle - biçimleriyle ilişkilidir. Yani konuyu; muhafazakar bireyin karakteri, muhafazakar toplumun özelliği, muhafazakar fikrin içeriği, muhafazakar rejimin hedefleri nedir? Sorusu etrafında işlemek; yaşanan muhafazakarlık tiplerine



Dışardan besinlere sirayet eden zararlı maddeleri önlemek anlamında gündelik dilde sıkça kullanılan conserve, gerçekten de; dışardan gelmesi muhtemel zararlı ve sakıncalı etkilere karşı içeridekileri korumak anlamına gelmektedir.

daha fazla tekabül etme fırsatı yaratabilir. Kısacası, gündelik dilde kullanılan kavramların anlamlarıyla sınırlandırıldığında muhafazakarlığın; (a)dışarıdaki saldırılardan içeridekileri koruyan gelenekçi, (b)içeridekilerin mahremiyetini koruyan korumacı, (c)zihindeki tutum ve kanaatleri koruyan tutucu, (d)milli – hamasi duyguları koruyan ve mürebbiyecilik vaaz eden vaziyet edici muhafazakarlık tiplerine göre kategorilere ayrılabilceği görülmektedir.

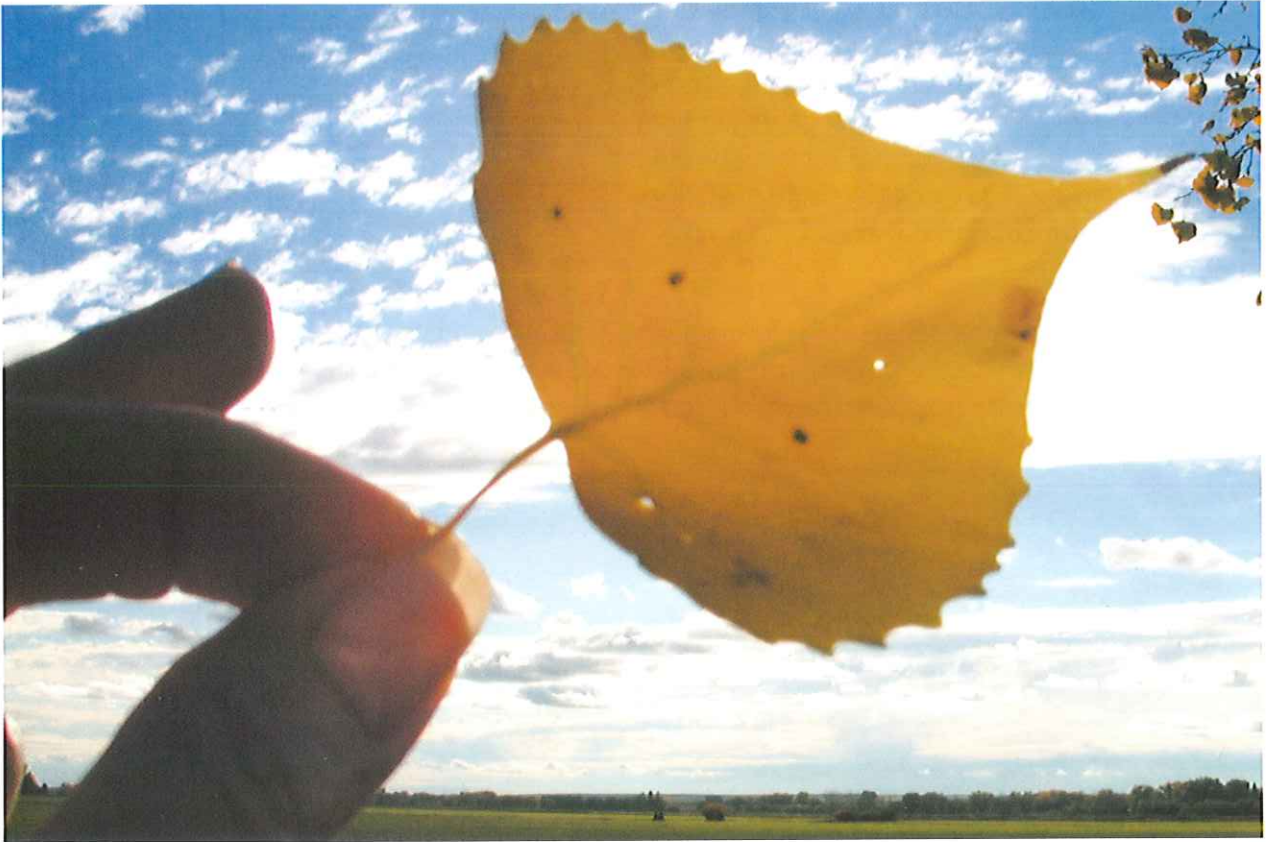
Belirli amaçlı mülahazalar ya da tarafgir yüklemelerden kısmen arındırıldığı ve olana, olagelene, olup gidene daha uygun yakıştırmaları içerdiğinden, gündelik dildeki kullanımlar, muhafazakarlıkla ilgili yol gösterici bir içerik taşımaktadır.

MUHAFAZAKARLIĞIN VE BAZI ODAK KONULARI

Muhafazakarlığın, aydınlanma düşüncesinin rasyonalist inşacılığına kuşkulu bakan, ondan kaygı duyan ve ona eleştirel yaklaşan entelektüel bir duruş

Preserve içeriden dışarıya sızıntıların olmasını önlemek anlamına gelmektedir. ... Bu kavramın betimlediği muhafazakarlık tipine korumacı muhafazakarlık denilebilir.

olarak varolduğu söylenebilir. Nitekim muhafazakarlığın, akla duyulan sınırsız ve aşırı güvene direnç, geleneğin akılla ikame edilmesine tepki (Rositter, 1982: 50) olarak doğduğu genel kabul görmektedir. Ancak bugün için muhafazakarlık, birkaç düşünürün aydınlanmacı akli sorguladığı entelektüel etkinlikten ibaret görülmemektedir. Aydınlanma yanlılarının bu duruşu gericilik, yobazlık, tutuculuk olarak niteleyerek aşağılamaları bir yana bırakılarak, muhafazakarlığın zengin bir temele sahip olduğu



belirlenmektedir (Özipek, 2005:2). Modernizm muhalifi olmakla birlikte, muhafazakarlık aynı zamanda, onun unsurunu teşkil eden bir doktrin; 20.yy'ın son çeyreğinde hızlı bir yükselme gösteren ve geniş teveccüh gören bir siyasal söylem ve "yaşadığımız tarih dönemine damgasını vuran bir siyasal ideoloji"(a.y.)'dir. Yani sıra muhafazakarlık, "hızlı sosyal değişmeye direnen ve geleneksel normların yanında yer almayı" öğütleyen bir siyasal felsefedir(Erdoğan, 2004:5). Muhafazakarlık açısından gelenek en fazla vurgu gören bir toplumsal unsurdur. Zira, aydınlanma düşünürlerinin aksine, muhafazakarlara göre, akıldan önce "bilgeliğin kaynağı" gelenektir ve gelenek, aynı zamanda, "bireye belli bir aidiyet hissi veren, onu yoksunluk duygusunun boşluğuna düşmekten koruyan ve kendi kimliğinin bilincine varmasını sağlayan" (a.y.) bir toplumsal omurgadır.

Adını da bu vurgudan alan muhafazakarlık, kökeni Ortaçağ, hatta ilkçağlara kadar uzanmakla birlikte, spesifik, somut ve çağdaşlarından belirgin biçimde ayrılmış bir siyasi felsefe, teori ve pratik olarak kendini net bir biçimde 18.yy'da (Özipek, 2005:4) göstermiştir. Geleneklerin egemen olduğu dönemlerden aklın egemen olduğu dönemlere geçiş aşamasında "olumsuzlama felsefesi"(Shklar, 1969:221) olarak adlandırılan bir içerikle tanınmış ve batı felsefesi içinde iki farklı düşünce geleneğinde somutlaşmıştır (Özipek, 2005: 6-7): Bunlardan ilki kıta Avrupası, diğeri Anglo-Amerikan düşünce kollarıdır. Kıta Avrupası kolu, Fransız aydınlanmacılarının rasyonalist, devrimci ve total teorilerine itiraz biçiminde kendini göstermiştir. Anglo-Amerikan tarzı muhafazakarlık ise daha ziyade, belli biçimde düşünme ve davranma eğilimi, belli tür davranışları ve beşeri durumları şartları diğerlerine tercih etmek, belli tür seçimler yapmaya eğilim göstermek (Oakeshott, 2004:55), yani bir tür toplumsal ve bireysel "mizac"(Viereck, 1956: 15)'tir.

Bu kollardan ilki, Fransız devriminin rasyonalist ve devrimci niteliğini eleştiren ve totaliter sonuçlarına dikkat çeken, dengeli ve parlamenter hükümetten yana bir tercih ortaya koyan Edmund Burke (Özipek, 2005:7)'de tecessüm etmiştir. İkinci kol ise, son





iki yüzyılın siyasetine damgasına (a.y.)vuran bir siyasal pratik olarak varlığını sürdürmüştür. Nitekim yeni sağ ya da yeni muhafazakarlık adları altında daha sıkça tartışılan bu akım ve siyasal uygulamaların, 1970'li "yılların ortalarından beri geniş kapsamlı bir zihniyet oluşturuca güç geliştirdiği" vurgulanmakta (Dubiel, 1998:12) ve "neo-liberal ekonomi-politiktan, sosyo-biyoloji ve insan genetiğinden, pozitivist Marksizm eleştirisinden, muhafazakar kültür eleştirisinden ve demokrasi hakkındaki elitist teoriden gelen savlarını, tehdit altında olduğunu hissettiği batılı toplumların liberal akılcılığını" savunmak amacıyla seferber etti"(a.y.)ğinden söz edilmektedir.

Kısacası, iki kolun da ilgi alanlarına göz atıldığında, **toplumsal olarak gelenekselleşmiş ve kurum-sallaşmış haliyle sahip olunanları israf etmemek ve özellikle değişime karşı itidalli bir mizaca sahip olmak** şeklinde özetlenebilecek ortak paydalar dışında, çok çeşit ve türde muhafazakarlık örnekleri görülmekte ve hatta yer yer bunların birbirleriyle çatışmaları gözlenmektedir. Nitekim liberal ve liberalizm karşıtı muhafazakarlıklardan söz edildiği gibi, tutucu ve devrimci, teist ve ateist muhafazakarlıklardan da söz etmek mümkündür (Vural, 2003:15).

Öte yandan muhafazakarlığın kendine has birey ve toplum tasavvuru, kendini çerçeveleyen epistemik düzeyde bir zihniyeti ve elbette bir doktrin olarak yol işaretleri ve öngörüler; bir ideoloji olarak rejime, uygulamalara, politikalara ilişkin sistematik argümanları bulunmaktadır. Ancak oldukça ayrıntı içeren ve kitap boyutlarını bile aşan bu farklılıkların, değerlendirmelerin ve başlıkların, bu yazının boyutlarına sığması imkansız olduğu için, muhafazakarların işledikleri konuların ana temalarını içeren toplu bir özeti sunumu ile yetinilmektedir:

Evrende mutlak bir ahlaki düzen vardır ve bu ahlaki sisteme tabi olunmalıdır.

İnsan ve toplum, varoluşunu Tanrı'ya muhtaçtır. Din bireysel ve toplumsal yaşamı tanzim ederek bireysel ve toplumsal düzeni, huzuru ve esenliği tesis eder



Gündelik yaşamın rutin etkinliklerine yaratıcılık adına boş verilmemelidir. Aksi takdirde telafisi güç zararlar ortaya çıkabilir.

Yeniliğin heyecanına kapılıp felaketlere ve eziyetlere davetiye çıkartılmamalı, sahip olduklarımızın tadı çıkartılmalıdır.

İnsanın akli sınırlıdır, bilemeyecekleri hakkında akıl ahkam kesmemelidir.

İnsanlık hayallere ve ideallere göre tanzim edilirse bunun bedelini ağır öder.

Bir konuda karar verirken, pragmatik davranılmalı; pratik, tarihi ve ampirik şartlar dikkate alınmalıdır. Olması gerekenlerden çok olanlarla ilgilenilmeli ve düzen içinde yenilenme tercih edilmelidir.

Yönetme ehliyetini haiz kişiler tarafından toplumun yönetilmesine dikkat edilmelidir.

Kurucu ve tanzim edici kişisel tasarruf ve nüfuzlara, gerçek kişilerin egemenliklerine karşı, tüzel ki-

şiliklerin, hukukun ve kurumların egemenliği sağlanmalıdır.

Toplumsal düzenin temeli cemaat bağlarında aranmalı ve aile gibi toplumun kurucu ve temel taşları konusunda hassasiyet gösterilmelidir.

“İlk günah” örneğinde görüldüğü gibi, insanoğlu yanıltılabilir, aldatılabilir ve aciz bir varlıktır. Bu nedenle bireyler, “akıllarının estiği gibi” değil, toplumsal ve tarihsel mirasın takdir, tespit ve tayin ettiği gibi davranmalıdır.

İnsanoğlu zaaf ve aciz yüklü, eksik bir varlıktır. Bazı-
larının doğası tembelliğe ve hatta zalimliğe, kötülü-
ğe yatkındır. Bu nedenle, kişiler belirli bir otoritenin
sürekli gözetimi altında bulundurulmalı, birey otori-
teye sadakat ve onun denetimine rıza göstermeli,
onun kılavuzluğunu ihmal etmemelidir.

Bireysel aykırılıklar ve taşkınlıklar, aşırı özgürlükler
toplumsal düzene ve huzura zarar vermektedir. Bu
nedenle gerektiğinden daha fazla hoşgörü gösteril-
memelidir. Birey önce dinlemesini bilmeli, öğretilen-
leri bellemeli, sonra konuşmalıdır.

Gündelik yaşamın rutin etkinliklerine yaratıcılık adı-
na boş verilmemelidir. Aksi takdirde telafisi güç za-

Preserve içeriden dışarıya sızıntıların olmasını önlemek anlamına gelmektedir. ... Bu kavramın betimlediği muhafazakarlık tipine korumacı muhafazakarlık denilebilir.



Geleneklerin egemen olduğu dönemlerden aklın egemen olduğu dönemlere geçiş aşamasında "olumsuzlama felsefesi" olarak adlandırılan bir içerikle tanınmış ve batı felsefesi içinde iki farklı düşünce geleneğinde somutlaşmıştır

rarlar ortaya çıkabilir.

Yeniliğin heyecanına kapılıp felaketlere ve eziyetlere davetiye çıkartılmamalı, sahip olduklarımızın tadı çıkartılmalıdır.

Mevcut olanın değiştirilmesinin sonucunun nimet mi külfet mi olduğu bilinemeyeceğinden bu konuda ihtiyatlı olmak gerekir. Alternatif maliyeti çok net olmayan değişimlerden kaçınılmalıdır.

Gündelik yaşamın güvenliği açısından büyük önem arz eden alışkanlık ve aşinalıklarla, yeri geldiğinde yaşanması zorunlu değişimler dikkate alınarak, sonuçları kestirilebilir ve kontrol edilebilir bir yenilik ve değişim seyri izlenmelidir.

Toplum insan bedenine benzer. Bireyler birer hücredir. Toplumu gösteren ise organlar ve sistemlerdir. Karşılıklı bağımlılık ilişkisi içeren organlar ve sistemler ait oldukları konumda işlevseldirler. Bu nedenle eşitliğin masum görüntüsüne kapılıp, toplumsal organlar ve sistemler arasındaki hiyerarşiyi ihlal etmek; karşılıklı bağımlılık ilişkisini bozmak, dolayısıyla organizmadaki tüm düzeni ve işlevselliği bozmak anlamına gelmektedir. Tanrının bir eseri olan organizmadaki işlev ve hiyerarşi de tanrısal kaynaklıdır. Bu işleyişi ihlal, tanrısal düzeni inkar demektir. Bunun sonucu kaos ve kıyamettir ve alametleri; toplumsal dayanışmanın-yardımlaşmanın yok olması, cemaat bağlarının çözülmesi, ahlaki değerlerin yıkılışı, akrabalık ve ulusal mensubiyet gibi duygusal birlikteliklerin itibar görmemesi gibi sapkınlıklardır. Bu tür sapkınlıklar, yaklaşan toplumsal yıkımın ve türlü felaketlerin habercisidir.

Birey ile toplum arasında vasıta işlevi gören; aile, lonca, manastır, cemaat, tarikat gibi kutsal sivil toplum örgütleri bulunmaktadır. Bu kurumlar tiranlığı, despotizmi engellediği gibi, toplumsal bütünlüğü ve bireysel güvenliği de garanti altında tutmaktadırlar.

Bugünün kökeni geçmiştir. Yaşanan geçmiş, meçhul geleceğe göre huzur ve güven vericidir. Bu nedenle değişime karşı ihtiyatlı olmalı, geçmişi bugünde yaşatan geleneğe itibar edilmelidir. Tarihi muhafaza eden, geleneğin varlığını güvenceleyen toplum olduğuna göre, her birey kutsal bir tarihsel geleneğin ürünü olduğunun farkında olmalı, şimdiyi anlamak ve geleceği görebilmek için tarihe bakmasını bilmelidir.

Şanlı tarihi miras ve ulusal şeref duyguları, toplumsal birliktelik için itina ile korunması gereken toplumsal değerlerdir.

Kurulu toplumsal düzene uyum göstererek, onun sağladığı güven duygusundan haz alınmalı, değişimin ürkütücülüğü ve olacılara ilişkin kaygıdan kurtulabilmek için, şu andaki toplumsal müktesebatın sağladığı rahatlığın tadı çıkartılmalı ve bu rahatlığın kaybının yol açacağı yoksunluğun yaratacağı tatminsizlik sürekli hatırd tutulmalıdır.

Çeşitlilik arz eden bireysel özgürlüklere, toplumsal edep ve terbiye ile sınırlar getirilmelidir. Sözelimi cinsellik sadece aile içindeki eşler arasında ve aile mahremiyeti ile

Muhafazakarlığın, aydınlanma düşüncesinin rasyonalist inşacılığına kuşkulu bakan, ondan kaygı duyan ve ona eleştirel yaklaşan entelektüel bir duruş olarak varolduğu söylenebilir.

sınırlı olmalıdır. Toplumun genel ilkelerine, kabullerine aykırı davranışlara sınırsız bir hoşgörü gösterilmemelidir. İnsan toplumsal hiyerarşi içindeki otoriteyi hissetmediği zaman vahşi, zalim ve sapkın içgüdülerinin esiri olabilir. Yani, toplumsal kontrol mekanizmaları ile aşırı özgürlüklerin denetim altında bulun-





**Sokaklar
çetelerin!**

***Bu böyle
gitmez!***

Bu hükümet; uyguladığı ekonomik ve sosyal politikalarla, hırsızlık ve kapkaçta her yıl %57'yi aşkın artış yaşanmasına sebep oldu. Sonuç; insanların can ve mal güvenliğinin olmadığı, sokakların çetelere teslim edildiği bir Türkiye!

Tek Çare

**SAADET
PARTİSİ**



durulması şarttır. Aksi takdirde tatminsiz, aç gözlü ve doğası gereği sapmalara yatkın bireyin sınırsız özgürlük hevesleri kargaşa, anarşi ve huzursuzluklara neden olacak, toplumsal bütünlüğü ve dayanışmayı yok edecektir.

Rıza otoriteye bağlılıktan kaynaklanır, otoriteye sadece bir üst otoriteye duyulan bağlılık için karşı çıkılabilir.

Devrimin temeli güçtür, gücün şiddet ve zorbalığa ihtiyaç duyması kaçınılmazdır. Devrim düzeni ve kurumları bozar, dahası her devrim yeni devrimlere gebedir. Bu nedenle gelişme ve ilerleme devrimin değil, düzen içinde yenilenmelerin ürünüdür.

Devlet, bireysel hak ve özgürlükleri güvence altına almak, toplumsal düzeni tesis etmek, adalet ve güvenliği temin etmek, kısacası bireylerin mutluluğunu arttırmak ve müşterek iyi ve yüceyi gerçekleştirmek için vardır.

Hayal kurma ile yönetici bir araya geldiği takdirde ondan tiranlık doğar, Bu nedenle hükümet etmek demek, sürekli yeni dünya vizyonları vaaz etmek değildir, çatışan çıkarları uyumlu hale getirmektir.

22 Temmuz 2007 Genel Seçimlerde Dört Partinin Gazete Reklamlarındaki Muhafazakar Temalar

22 Temmuz 2007 genel seçimlerinin Cumhuriyet tarihindeki tüm seçimlerden daha farklı bir anlamı vardır sanırım. Üç dört ay önce, liderinin bile kendi oylarını % 30'un altında ilan ettiği AKP, her iki seçmenden birisinin oyunu alarak % 47'lik bir başarıya imza attı.

Bunun nedenleri, faktörler, seçmen davranış ve yönelimleri, seçim kampanyaları ve buna benzer konularla ilgili bu güne kadar çok şey yazıldı, söylendi. Bunları tekrar etmek gereksiz. Esasen siyasal rejimler, kurumlar üzerine de burada değerlendirmeler yapma imkanı yok.

Ancak şu kadarı da söylenmeli ki; AKP, kurulduğu



günden beri, kendisini muhafazakar bir parti olarak etiketlemiştir. CHP bir güzergahta, –zaman zaman kesişip örtüşmekle birlikte- MHP ve hatta AP-DYP-DP bir diğer güzergahta, Fransız Devrimi'nin aydınlatığı yolda modernizasyonla kendilerini yükümlü tutmuşlardır. Özellikle CHP, kendisi için muhafazakarlığı adeta bir "zül" addetmiştir. Öteden beri kendi varlık sebebini, Fransız aydınlanmacılarının sloganlarıyla açıklamaya çalışmıştır. MHP ve AP-DYP-DP farklı versiyonlarla da olsa, en azından ulus devlet ortak paydası ile ve elbette muhafazakar duruşlarına hiçbir zaman yadsımadan, "sağ" modernist birer siyasi parti olduklarını ifade etmişlerdir.

Bana göre bu siyasi partilerin içinde en ironik olanı AKP'dir.

En başından beri kendisini, doğal olarak "amorfi" bir görünümle bezemişti ama Avrupa'daki "muhafazakar-Hristiyan demokrat" tabire tav olup, kendi-

sine "muhafazakar demokrat" etiketi yapıştırmaktan da geri kalmamıştı. Fakat gerçek şu ki, belirli bir zihinsel tezahüre ve belirli bir toplumsal harekete; lokantanızın tabelasına yazdığınız "fest fut" yazısı gibi bir etiket yapıştırmanız mümkün olmuyor.

Nitekim **en değişimci (aydınlıkçı, çağdaş, devrimci) parti olan CHP'nin ne denli muhafazakar, en muhafazakar parti olan AKP'nin de ne denli değişimci argümanlarla seçmenin karşısına dikilmiş olduğunu, aşağıdaki birkaç seçim afişin-**

MHP ve AP-DYP-DP farklı versiyonlarla da olsa, en azından ulus devlet ortak paydası ile ve elbette muhafazakar duruşlarına hiçbir zaman yadsımadan, "sağ" modernist birer siyasi parti olduklarını ifade etmişlerdir.

de bile görmek mümkündür. Yani Osmanlı'nın son dönemlerinden beri, Türk siyasal düşüncesini karakterize eden "**epistemik riya**", -"olmadığımız gibi görünmek-görünmediğimiz gibi olmak"- bir türlü vazgeçemediğimiz vasfımız olmaya devam ediyor.

AKP'nin Seçim Afişleri

Seçim afişlerinden bazıları; kırmızı zemin üzerine dişi yazılarla dizayn edilmiştir. Bu dizaynın en önemli unsuru, afiş'in sol üst köşesinde Türk bayrağının hilal ve yıldız onun hemen altında afişin tüm bir sol yarısını yolda hızla yürüyen parti lideri ile arkasında onunla birlikte yürüyen ahali figürü yer almaktadır. Kırmızı zemin, Türk bayrağı ve hızla hareket eden figür ve sağ tarafa dişi harflerle işlenmiş metin afiş kompozisyonunu oluşturmakta ve sağ alt köşede beyaz zemin üzerinde AKP logosu ve seçmenin kullanacağı evet mührü, beyaz zemin üzerindeki sol alt köşedeki "Herşey Türkiye İçin" -Türkiye'ni "Ü"sü hilal yıldız- sloganı ile bu kompozisyon tamamlanmaktadır.

Kullanılan renk, dişi harf, koyu takım elbise içindeki beyaz renkli gömlek, kırmızı beyaz kiravat v.s.'nin anlamları hakkında kuşkusuz ki çeşitli yorumlar yapılabilir ama konumuz açısından buradaki nokta bayrak gibi dini ve millî temalarla yüklü muhafazakar bir zemine hareket ve değişimin yoğun bir vurgu ile işlenmiş olması önemlidir. Nitekim kullanılan metindeki sözlerde bu vurgu çok daha belirgindir:

TÜRKİYE'Yİ DÜNYA LİĞİNE TAŞIDIK-Artık gündemi belirlenen değil, gündem belirleyen bir Türkiye var. (Dış politika ile ilgili bazı girişimler konu başlıklarıyla verildikten sonra) Türkiye'yi dünyanın parlayan yıldızı yaptık. Diklenmeden dik durduk, onurlu bir dış politika izledik. İŞTE FARKIMIZ BU... Güven ve İstikrar İçinde DURMAK YOK YOLA DEVAM

YENİ DÖNEMDE TÜRKİYE'Yİ TUTABİLENE AŞKOL-SUN (Ekonomik alanda gerçekleştirilen bazı yeniliklerin konu başlıkları verildikten sonra) FARKIMIZ BU... Güven ve İstikrar İçinde DURMAK YOK YOLA DEVAM

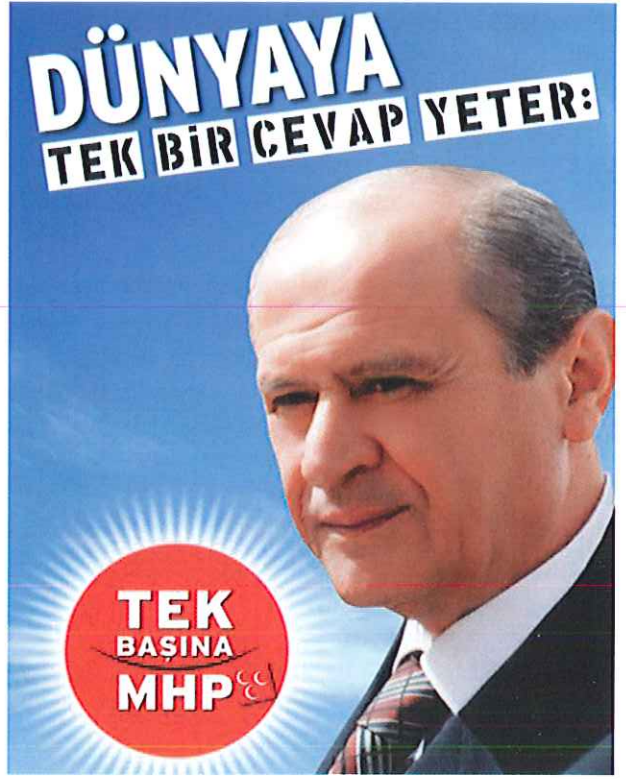
Seçim afişlerinden bazıları; sarı zemin üzerinde lider ve ahali figürü aynı kalmış ama hilal yıldız kaldırılmış şekilde: "**DURMAK YOK YOLA DEVAM**" sloganı sürekli vurgulanarak, yapılanların yapılacaklar için mesnet olduğu anlatılıyor ve merkez ve bütünleşme vurgusu yapılıyor.

CHP'nin seçim afişleri

Gök mavisi zemin üzerinde farklı kişilerden oluşan bir topluluk figürü, hepsi yukarıya bakıyor ve bakılan sağ üstte parti lideri figürü. Dişi harflerle metin: *CUMHURİYET KAZANACAK! HALK KAZANACAK! Kurulduğu günden bugüne, tam 84 yıldır Cumhuriyet'in temel değerlerine, Atatürk ilke ve devrimlerine, laik ve demokratik rejime sahip çıkan tek bir parti var: Cumhuriyet Halk Partisi. Sadece belirli kesimlerin değil, tüm halkın eğilimi, sağlığı, ekonomik refahı için çalışan tek parti var: Cumhuriyet Halk Partisi. Her zaman Cumhuriyet'ten halktan yana olan ve bu iddiasını adında bile taşıyan tek bir parti var: Cumhuriyet Halk Partisi. Türkiye'nin bu tarihi seçiminde, ülkeyi aydınlık geleceği taşıyacak, somut projeleri ve vizyonu ile halkın beklentilerini karşılayacak, güçlü ve iradeli bir iktidar kuracak tek parti, yine Cumhuriyet Halk Partisi. Bu sefer Cumhuriyet kazanacak! Bu Sefer Halk Kazanacak! Cumhuriyet Halk Partisi ile Türkiye Kazanacak ŞİMDİ CHP ZAMANI TERÖRÜN ÜZERİNE KARARLILIKLA GİDİLECEK BARIŞ VE HUZUR KAZANACAK (terörle ilgili açıklamalar) Bu sefer Cumhuriyet kazanacak! Bu Sefer Halk Kazanacak! Cumhuriyet Halk Partisi ile Türkiye Kazanacak ŞİMDİ CHP ZAMANI (aynı kompozisyonla esnaf, işsiz, gençler, kadınlara yönelik benzer afişlerde aynı tema işleniyor.)*

MHP'nin Seçim Afişleri

Bordo ve gök mavisi zemin üzerinde liderin vesikalık fotoğrafı dişi harflerle metin: *HUZUR VE GÜVEN İÇİN KARAR VER BİR OY YETER Bu ülkenin sokaklarında güven, evlerinde huzur olmalı. Bu ülkede babaların gözü arkada, annelerin gözü yolda kalmamalı. Bu ülkenin çocukları yarınından emin, bu gününden mutlu olmalı. BİZ DİYORUZ Kİ Çocuklarımızı-*



zı sokakta bulmadık: SOKAĞA TESLEM ETMEYİZ. Ülkemizi sokakta bulmadık: TESLİM OLMAYIZ. KARAR SENİN... GELECEK ÇOCUKLARIMIZIN Çocuklarımız için... Huzur ve Güven için... Ülken için... KARAR VER TEK BAŞINA MHP

DÜNYAYA TEK BİR CEVAP YETER Bu cevap Türk Milletinin tarihe karşı ilan edeceği tek başına ve eksiksiz bir irade beyanıdır. Bu cevap; Türk milleti'nin -teslimiyetçilere rağmen- teslim olmayacağını ve diz çökmeyeceğinin tek ispat yoludur. Bu cevap; yeni Sevr planlarını ve bölücü emelleri çöpe atmanın kesin ve tek çaresidir. Bu cevap; Bin yıllık kardeşliğimize kastedenlere ve onların işbirlikçilerine atılacak tokat gibi bir cevaptır. Bu cevabın adı **TEK BAŞINA MHP** iktidarıdır. 22 Temmuz günü bu cevap mutlaka verilecektir. **TEK BAŞINA MHP**

DP'nin Seçim Afişleri

Kırmızı zemin üzerinde parti liderinin vesikalık fotoğrafı ve dişi harflerle; "Bizden haberler iyi değil. Bir türlü iyileştirilemeyen, sürekli kanayan bir yaramız var. Bu vatanın evlatları, bitmek bilmeyen bir

vuruşma uğruna gazi oluyor... Şehit oluyor... Maalesef, eline silah almış, terör ve kavgayı çıkış yolu kabul etmiş eylem peşinde koşanlar da Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşları. Şiddet, azap, kahr dolu bir vuruşma sürüp gidiyor yıllardır... Bitsin artık... Bitsin ki, analar, babalar, bacılar, kardeşler eşler, doostlar ağlasın... Türkiye ağlasın..." **ARTIK DEMOKRAT PARTİ VAR. ÇARE VAR.**

Afiş sayılarını arttırmak, metinleri sayfalarca sıralamak ve hatta seçim bildirgelerini ve siyasi partilerin diğer seçim propaganda araçlarından, miting konuşmalarından, beyanatlarından, basın açıklamalarından örnekler vermek ve kuşkusuz ki her bir materyal üzerinde tekniğine uygun analizler yapmak gerekir. Ancak kanaatimiz o ki, tüm bu ayrıntılı çalışmalardan çıkartılacak şu **SONUÇ** değişmeyecektir:

AKP; değişimci ve ilerlemeci bir siyasi parti görünümü sergilemektedir. Sürekli bir hareket ve dinamizm teması işlemektedir. Hatta kendi iktidarları döneminde değiştirdiklerini bile değiştirmeye devam edeceğine vaat etmektedir. Bir siyasi parti olarak kurulu dü-

zeni kayıtsız şartsız sürdürmeye yatkın olmadığını, statükoyu korumayacağını bir biçimde ima etmektedir. Değişen koşullara paralel olarak sürekli olarak pek çok değişimin yanında olacaklarını ve hatta değişimden hızlı değişim (muasır medeniyetin üstü argümanının içini özenle doldurunca) yanlısı olduklarını bile iddia etmektedir.

CHP; tam anlamıyla muhafazakar bir tema işlemektedir. "Cumhuriyet" kavramı etrafında muhafazakar duruşunu örgütleyen CHP, statükoyu adeta, ne pahasına olursa olsun, korumaya eğilimli olduğunu açıkça belirtmektedir.

MHP; ülkenin çok büyük bir kayba maruz kalmakta olduğu, elde kalanların korunabilmesinin yegane güvencesinin kendisi olduğu kurgusu üzerine seçim çalışmalarını bina etmiştir.

DP (AP-DYP); Sürekli bir kötü gidişe maruz kalındığını ve bu kötü gidişin önüne set olabilecek bir organizasyon (daha doğrusu organizatör) olduğunu vurgulamaktadır.

Eğer bu iddia doğruysa, buna dayanarak, "*ciddi bir başarı gösteremeyen ve muhafazakar duruş sergileyen üç partiye değil de, değişim ve ilerlemeden yana duruş sergileyen ve muhafazakar olmayan bir siyasi partiye seçmen daha fazla teveccüh göstermiştir*" diyemeyiz.

Ancak sanırım son söz olarak şunu söyleyebiliriz: Türkiye'deki siyasal partilerin ne söylediklerine değil ne yaptıklarına daha çok bakmak gerekmektedir. Kendilerini nasıl tanımladıklarından ziyade ne tür işlevler yüklenmek durumunda kaldıklarına bakmak gerekmektedir.

Keşke; işi "ayinesi" olsa da, o da aynadakini bize anlatmayı bilse...

KAYNAKÇA

Akkaş, H. Hüseyin, Muhafazakar Düşünce ve Edmund Burke, Kadim y. Ankara, 2004

Burke, Edmund, **Reflections an the Revolution in France**, Ed. Thomas H. D. Mahoney, Bobbs-Merril, Indianapolis, New York 1955

Beneton Philippe, **Muhafazakarlık**, Çev., Cüneyt Akalın, İletişim Yay., İstanbul 1991

Çaha Ömer, "*Muhafazakar Düşünce*de Toplum", **Liberal Düşünce**, Yıl: 9, Sayı:34, Bahar 2004. sh:15-23

Dubiel, Helmut, **Yeni Muhafazakarlık Nedir?**(Çev: Meral Özbek) İletişim y. İstanbul:1998

Duman Fatih, "*Edmund Burke, Muhafazakarlık, Aydınlanma ve Siyaset*" Muhafazakar Düşünce, Yıl 1, Sayı 1, Yaz 2004, Sh: 31-53

Erdoğan, Mustafa, "*Muhafazakarlık: Ana Temalar?* **Liberal Düşünce**, Yıl: 9, Sayı:34, Bahar 2004. sh:5-9

Güngörmez, Bengül, "*Muhafazakar Paradigma: "Dogma" ve "Önyargı"*". **Muhafazakar Düşünce**, Yıl: 1, Sayı:1, Yaz 2004. sh:11-30

Kirk Russel, **The portable Conservative Reader**, Penguin Boks, New York, 1982

Mannheim, Karl, **İdeoloji ve Ütopya**. (Çev: M. Okyayuz), Epos y., Ankara: 2002

Nisbet Robert, "*Muhafazakarlık*" (Çev: E. Mutlu) Der.Tom Bottomore ve Robert Nisbet, Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi, Verso Yay., Ankara, 1990

Nisbet A. Robert, **La Tradition Sociologique**, (Traduit de L'Americain par Martine Azuelos), 3.ed. Quadrige/PUF, 1984

Oakeshott, Michael, "*Muhafazakar Olmak Üzerine*". **Muhafazakar Düşünce**, Yıl: 1, Sayı:1, Yaz 2004. sh:55-78

O'Sullivan, John, **Conservatism.**, J.M.Dent&Sons Ltd, London,1976

Özipek, Bekir Berat, **Muhafazakarlık Akıl, Toplum, Siyaset**, 2. baskı, Kadim yay., Ankara 2005

Rossiter, Clinton Lawrence, **Conservatism in America**, Harvard University Pres, Cambridge, 1982

Scruton Roger, **Conservative Texts-An Anthology** (edited with and introductet by R. Scruton), St. Martin Pres, New York, 1991

Shklar, Judith N., **After Utopia –The Decline of Political Faith**, 2. Baskı, Princeton University Pres, Princeton, New Jersey, 1969

Viereck. Peter, **Conservatism From John Adams to Churchill**, D. Van Nostrand Company, New York, 1956

Vural, Mehmet, **Siyaset Felsefesi Açısından Muhafazakarlık**, Elis y., İstanbul: 2003